A stylized graphic of an umbrella. The top part is a large orange semi-circle representing the canopy, and the bottom part is a blue semi-circle representing the handle. The text is placed within these shapes.

Приручник
за новинаре и
новинарке

ДИСКРИМИНАЦИЈА И РАВНОПРАВНОСТ

Бранкица Јанковић
проф. др Ивана Крстић
Тамара Влашкалин

Приручник за новинаре и новинарке
Дискриминација и равноправност

Ауторке:

Бранкица Јанковић

Проф. др Ивана Крстић

Тамара Влашкалин

Уредница:

Бранкица Јанковић, повереница за заштиту равноправности

Издавач:

Повереник за заштиту равноправности

За издавача:

Бранкица Јанковић, повереница за заштиту равноправности

Дизајн и прелом:

Милица Дервишевић

Штампа:

Јовшић Принтинг Центар

Тираж:

100

Година издања:

2023.

ИСБН 978-86-88851-77-0

Напомена: У тексту су ујошребљени и делови Приручника за новинаре и новинарке - Борба за равноправности, Повереник за заштитиу равноправности, Београд, 2015.

**ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ**

Штампање ове публикације помогла је Мисија ОЕБС-а у Србији. Ставови изречени у публикацији припадају искључиво ауторима/кама и њиховим сарадницима/ама и не представљају нужно званични став Мисије ОЕБС-а у Србији.

Садржај

Уводне напомене	5
1. Појам и елементи дискриминације	7
2. Узроци дискриминације	13
3. Облици дискриминације	17
Непосредна или директна дискриминација	17
Посредна или индиректна дискриминација	19
Повреда начела једнаких права и обавеза	20
Позивање на одговорност	21
Удруживање ради вршења дискриминације	22
Говор мржње	22
Узнемиравање, понижавајуће поступање, полно и родно узнемиравање	23
Навођење на дискриминацију	24
Сегрегација	25
4. Међународни правни оквир	26
Општи универзални антидискриминациони инструменти	26
Специјализовани антидискриминациони инструменти	28
Инструменти Савета Европе	31
Инструменти Европске уније	34
5. Међународни правни оквир – слобода изражавања	37
Универзални инструменти којима се гарантује слобода изражавања ..	37
Европски инструменти којима се гарантује слобода изражавања	43
6. Међународни стандарди говора мржње у медијима	46
Говор мржње у телевизијским програмима	49
Говор мржње у штампи	51
Говор мржње у онлајн простору	55

7. Домаћи антидискриминациони оквир	64
Уставне одредбе.....	64
Антидискриминациони закони.....	66
Медијски закони.....	68
8. Медијска (само)регулатива у Србији	74
9. Повереник за заштиту равноправности	80
Надлежности Повереника за заштиту равноправности.....	81
Поступак пред Повереником по притужби	83
Стратешке парнице	88
10. Комуникација Повереника са јавношћу	94
Обавештења јавности	95
Упозорења	101
Саопштења.....	106
У партнерству са медијима	114
11. Дискриминација и медији у Србији	116
Шта јесте, а шта није дискриминација.....	126
Примери погрешне и исправне употребе термина дискриминација у медијима.....	130
Слобода изражавања и дискриминација	133
Дискриминација и сатирични новинарски жанрови	144
12. Дискриминација у онлајн простору	149
Онлајн медији и онлајн издања	149
Кориснички створен садржај (коментари).....	152
Друштвене мреже	154
13. Препоруке за антидискриминаторно медијско извештавање	166
14. Речник толеранције за новинаре и новинарке	174

Уводне напомене

Медији, у сваком демократском друштву, представљају важно средство за примање и размену информација и идеја. Од тога какве се информације пласирају, зависи и да ли ће улога медија бити подржавајућа по развој, учвршћивање и заштиту људских права, или ће тај утицај бити негативан и подстицати насиље, мржњу и нетолеранцију. Тако медији могу бити генератор неједнакости и дискриминације у друштву, могу игнорисати постојеће проблеме и бавити се мање важним темама, а могу и обликовати јавно мњење преношењем информација на начин којим се ствара социјална дистанца међу припадницима одређених група у друштву.

Право на информације подразумева да грађани имају могућност да добију тачне и поуздане информације на основу којих могу разумети шта се дешава у друштву и држави, да могу да заузму став поводом тих догађаја и да заштите своја права у односу на државу која та права мора да поштује, унапређује и штити. Да би се ово остварило, медији морају бити независни и професионални, а медијски радници обучени да информације пласирају на начин којим се штите људска права, подстиче и остварује толеранција и плурализам у друштву. Овом процесу доприноси одговарајући правни оквир, адекватни етички кодекси, као и континуирана и системска обука медијских професионалаца о недискриминацији и људским правима.

Приручник има за циљ да објасни појам једнакости и феномен дискриминације, као и његове појавне облике, како би се представили начини на које се може испољити дискриминација, а све у циљу ње-

говог препознавања у пракси и превенције од стране новинара/ки. Да би се разумеле обавезе у том смислу, као и механизми заштите од дискриминације, у овом приручнику је представљен антидискриминациони правни оквир, као и новинарски кодекс и релевантна медијска регулатива. Дате су и препоруке за недискриминаторно извештавање, које би требало да служе као путоказ медијским радницима када извештавају о друштвено важним темама и положају припадника/ца одговарајућих друштвених група. Текст може послужити и као материјал за обуке за све запослене у медијима.

1. Појам и елементи дискриминације

Једно од основних начела људских права јесте начело једнакости и забране дискриминације. Оно подразумева да су сви пред законом једнаки, односно да сви могу да остваре заштиту својих права на исти начин. Поштовање начела једнакости представља обавезу за све, како за правна, тако и за физичка лица, односно појединце. У Републици Србији постоји велики број органа јавне власти, од највиших републичких, преко свих министарстава, јавних предузећа, установа (факултети, школе, музеји, позоришта, домови здравља), до општинских институција и јавних предузећа на локалу и сви они имају јавна овлашћења која су важна за остварење општег интереса јер доносе одлуке о нечијем праву или обавези. Зато, иако је важно да забрана дискриминације постоји и за физичка и за правна лица, органи јавне власти имају посебну обавезу да свима омогуће уживање права, под једнаким условима. Медији такође имају обавезу уздржавања од дискриминације, посебно имајући у виду да они учествују у обликовању јавног мишљења и имају огроман потенцијал за друштвене промене.

Дискриминација се може испољити на много различитих начина и тешко је све њих обухватити неким описима и дефиницијама. Реч дискриминација потиче од латинске речи *discriminare*, што значи разликовати, делити, одвајати. Дакле, најједноставније објашњење самог појма дискриминација јесте – *ћрављење разлике, неједнако ћосћуићење* оних који се налазе у истој или сличној ситуацији. Такође, до дискриминације долази и када се према особи или групи особа по-

ступа онако како се поступа и према другима, иако се они, због неког свог личног својства, налазе у различитој позицији у односу на друге. Другим речима, дискриминација постоји када се неједнако поступа према једнакима, односно када се једнако поступа према неједнакима. Међутим, то нису једини елементи који морају постојати да би се говорило о дискриминацији, те је неопходно дати једну свеобухватну дефиницију дискриминације.

Под дискриминацијом се подразумева свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на стварним, односно претпостављеним личним својствима.¹

Из ове дефиниције могуће је извести неколико елемената:

- **дискриминација је неоправдано неједнако поступање**

Код одређивања појма дискриминације указано је на то да оно представља неједнако поступање и то оно које је *неоправдано*. Другим речима, неко прављење разлике може бити оправдано. Неједнако поступање је у основи саме дискриминације, па се често неједнак третман поистовећује са самим појмом. Да би се оправдало различито поступање, мора се показати да до неједнаког поступања долази ради

.....
1 Члан 2. став 1. Закона о забрани дискриминације, "Службени гласник Републике Србије", бр. 22/2009, 52/2021.

остварења неког законитог циља, као и да су средства за postizanje тог циља сразмерна и нужна. На пример, постоји дискриминација ако послодавац објави оглас за место пословног секретара - администратора, у којем поред стручних квалификација тражи да је особа женског пола, пријатног изгледа, до 30 година старости. Наведени услови не представљају стварне и одлучујуће услове за обављање посла и представљају дискриминацију по основу пола и година старости која не може бити оправдана. Најчешће ће неједнако поступање бити оправдано када се говори о посебним мерама (мерама афирмативне акције). Пример за то може бити решеност општине да понуди волонтерски ангажман особама млађим од 30 година, како би лакше дошли до првог посла и стекли радно искуство кроз укључивање на тржиште рада или посебан систем квота за упис у средње школе, односно факултете за Роме/киње или особе са инвалидитетом.

- **до дискриминације долази поступањем или пропуштањем**

Дискриминација представља прављење разлике, до које може доћи активном чинидбом, на пример, уколико власник базена не дозволи Ромима/кињама улазак на базен, или власник ресторана не дозволи улазак у ресторан особама са инвалидитетом. С друге стране, до дискриминације може доћи и нечињењем, односно пропуштањем да се нешто учини, као на пример када се не предузму мере обезбеђења приступачности школа, болница и других објеката за особе са инвалидитетом. Приступачност подразумева не само улазак у зграду под једнаким условима, већ и слободно кретање кроз зграду и коришћење њених просторија.

- **последица дискриминаторног поступања се огледа у искључивању, ограничавању или давању првенства**

Дискриминацијом се нека особа може искључити из уживања својих основних права, попут искључивања одређених група лица да конкуришу за радно место (на пример жене, особе старије од 40 година и сл.). Такође, дискриминацијом се некој особи може ограничити обим уживања права, попут распоређивања на ниже радно место након повратка са породилског одсуства, које је самим тим и слабије плаћено. Међутим, често се заборава да и привилеговање једне групе представља дискриминацију других, као што је то случај уколико се предност приликом запошљавања даје особама које припадају одређеној политичкој странци.

- **дискриминација је учињена на отворен или прикривен начин**

Дискриминација може бити на први поглед видљива, када је учињена на отворен, директан начин. На пример, наставник вређа ученика да је мање вредан зато што је Ром. Међутим, до дискриминације може доћи и када на први поглед постоји нека неутрална одредба која у пракси производи дискриминаторно дејство (прикривена, индиректна дискриминација). Пример за посредну дискриминацију би постојао када би се приликом уписа у основну школу свој деци давао јединствен, стандардизовани тест који није прилагођен знањима и искуствима ромске деце и која би због тога показала лошије резултате, те на основу њих била уписана у специјалне школе.

- **дискриминација је учињена према лицима, групама, члановима породице или другим блиским лицима**

Неједнак третман може бити учињен против појединаца/ки или групе због неког њиховог личног својства, али субјекти дискриминације могу бити и чланови породице и друга блиска лица. На пример, радница може бити различито третирана од других радница зато што њено дете има инвалидитет. У овој ситуацији постоји дискриминација по основу инвалидитета блиског члана породице. Уколико би лица напала на улици жену зато што се забавља са избеглицом, такође би постојала тзв. асоцијативна дискриминација.

- **дискриминаторно поступање је засновано на стварним или претпостављеним личним својствима**

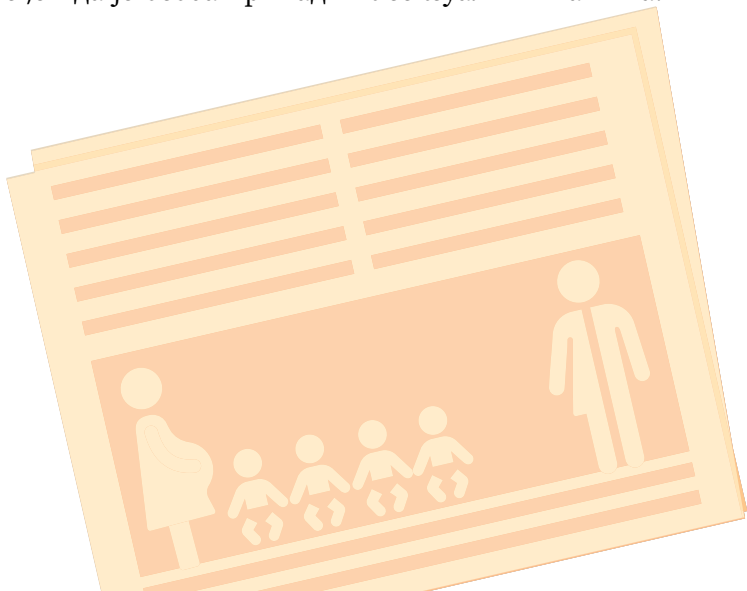
Да би постојала дискриминација, различит третман мора бити заснован на неком личном својству. Другим речима, нема дискриминације уколико неједнак третман није заснован на неком личном својству. Особе се штите од дискриминације по различитим основама, попут пола, етничке припадности, имовног стања, религијског уверења и сл. Закон о забрани дискриминације изричито помиње 24 лична својства, чиме се сврстава у законе који имају најширу листу забрањених основа за дискриминацију.²

.....
2 Члан 2. став 1. Закона о забрани дискриминације, "Службени гласник Републике Србије", бр. 22/2009, 52/2021.

Лична својства која могу бити основ дискриминације су: раса, боја коже, преци, држављанство, национална припадност или етничко порекло, језик, верска или политичка убеђења, пол, род, родни идентитет, сексуална оријентација, полне карактеристике, ниво прихода, имовно стање, рођење, генетске особености, здравствено стање, инвалидитет, брачни и породични статус, осуђиваност, старосно доба, изглед, као и чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама.

Ова листа није ограничена и заштита може бити пружена и на основу неког личног својства које није изричито споменуто у Закону, као што је то, на пример, случај са пребивалиштем.

Претпостављено лично својство постоји када дискриминатор поступа са убеђењем да лице има неко лично својство које оно не поседује (тзв. дискриминација по основу претпостављеног личног својства). На пример, дискриминација ће постојати уколико неко физички нападне мушкарца који носи кошуљу и ешарпу пинк боје, због чега је нападач убеђен да је особа припадник сексуалних мањина.

2. Узроци дискриминације

До дискриминације најчешће доводе ставови који су засновани на стеротипима и предрасудама.

Стереотипи представљају широко прихваћене идеје и мишљења о припадцима одређене групе која нису заснована на стварним чињеницама и аргументима. Ова мишљења која су когнитивна, сазнајна, заснивају се на преношењу искуства других људи, на гледању филмова и емисија о одређеним културама, али могу бити заснована и на сопственим искуствима. Важно је да се свим припадницима одређене групе приписују особине које уједно нису својствене свима њима.

Стереотипи могу бити позитивни и негативни.

Примери позитивних стереотипа:

- Јапанци никада не касне.
- Немци су изузетно вредни и радни.
- Роми су сјајни музичари.
- Срби су добри домаћини.
- Мајка је увек најбољи родитељ.

Примери негативних стереотипа:

- Роми су прљави и краду.
- Осуђивана лица ће поново учинити неко кривично дело.
- Старији радници су мање полетни.
- Жене су глупе за природне науке.
- Пироћанци су шкрти.

Стереотипи су, дакле, паушална уверења и обухватају читаву дрштвену групу која се генерализује и којој се приписују одређене карактеристике. Стереотип о некој друштвеној групи подразумева да се сви припадници те групе понашају на исти начин и имају исте особине. Оваква размишљања су веома штетна и доводе до доношења ирационалних одлука, које се посебно огледају у домену радноправних односа. Тако ће послодавац избегавати да запосли осуђивано лице, Роме, особе са инвалидитетом или особе одређеног пола за одређене послове.

Посебно су значајни **родни стереотипи**, односно генерализована уверења о типичним карактеристикама мушкараца или жена, попут веровања о физичким карактеристикама, особинама личности, пословним преференцијама или емоционалним предиспозицијама. Ово се такође испољава у пословном окружењу у којем важи да жена која има децу млађег узраста није у стању да обавља важне функције. Такође, медији могу додатно генерисати негативне ставове о женама у јавном животу, истичући женске атрибуте над пословном етиком, професионалношћу, капацитетима за обављање одређених функција и сл. Ово је посебно видљиво у текстовима у којима се коментарише физички изглед посланица, политичарки и сл.

Емотивна компонента става испољава се у виду предрасуда.

Предрасуде представљају проширене и устаљене, унапред постављене судове или мишљења, која су заснована на недоказивим тврдњама и лажним ауторитетима и представљају зазирање од нечега што је засновано на другачијим обичајима и навикама. Оне су блиско повезане са емоцијама које се стварају приликом мисаоног процеса којим се

стварају неоправдани ставови о некој друштвеној групи. Те емоције су углавном негативне, као што су страх, бес, срџба која се може огледати у ускраћивању нечијих права, вређању и омаловажавању, нападама и сл. Тако је у случају негативних стереотипа о Ромима, тј. постојања става да сви Роми краду, у случају контакта са њима уобичајена реакција да нису позвани на разговор за посао или да се вређају и нападају. Медији такође могу утицати на формирање оваквих судова и емоција писањем текстова у којима се, на пример, на бомбастичан начин Роми описују као особе које лажно пријављују уједе паса, или се пласирају текстови у којима се фемицид (убиство жена) ”правда” њиховим понашањем и изгледом.

Стигматизација подразумева етикету која повезује особу са низом непожељних карактеристика које формирају стереотип. Она доводи до изолованости особа и у великој мери утиче на понашање стигматизованих особа. Они који су често подвргнути стереотипима, временом се почну понашати на начин на који стигматизери очекују од њих. То не само да мења њихово понашање, већ обликује и њихове емоције и веровања. Чланови стигматизованих друштвених група се често суочавају са предрасудама које изазивају депресију и друге здравствене проблеме. Посебно је значајно запажање да представници стигматизирајућих група постају свесни да их не третирају на исти начин и да ће вероватно бити дискриминисани, што утиче на доношење њихових одлука, самовредновање и самопоштовање. Нарочито је присутна стигматизација осуђеника/ца, која веома погађа како њих саме, тако и чланове њихових породица. Велики број медијских садржаја је стигматишући, чему су посебно изложене нпр. особе са прекомерном тежином. Изложеност медијском садржају који је пристрасан о идеалној тежини и облику тела, као што је претерано представљање

мршавих особа, коришћење хумора у вези са тежином и ширење дезинформација о узроцима прекомерне тежине и гојазности, може да појача негативне ставове о гојазнима и да доведе до њихове депресије, анксиозности и дискриминације.³ Због тога и Светска здравствена организација (СЗО) заговара унапређење политика и законодавства како би се смањила стигматизација гојазних у масовним медијима.⁴ Ово је само један пример како медији могу потпомоћи стигматизацију припадника одређене групе, а тиме и њихову изолованост, маргинализацију и дискриминацију.

3 Francesco Rubino i drugi, *Joint international consensus statement for ending stigma of obesity*, *Nature Medicine*, vol. 26, 2020, 485-497.

4 World Health Organization, *Weight bias and obesity stigma: considerations for the WHO European Region*, 2017, доступно на <https://www.euro.who.int/en/health-topics/noncommunicable-diseases/obesity/publications/2017/weight-bias-and-obesity-stigma-considerations-for-the-who-european-region-2017>.

3. Облици дискриминације

Сваки правни систем, поред два основна облика дискриминације - непосредне и посредне, познаје и неке друге облике испољавања неједнаког третмана. Важно је разумети и познавати све облике дискриминације како би се овај феномен сагледао из различитих углова.

Правни систем Републике Србије познаје **девет облика** дискриминације. У питању су: непосредна дискриминација; посредна дискриминација; повреда начела једнаких права и обавеза; позивање на одговорност; удруживање ради вршења дискриминације; узнемиравање, понижавајуће поступање и полно и родно узнемиравање; говор мржње; навођење на дискриминацију; сегрегација.⁵

Непосредна или директна дискриминација

Овај облик дискриминације подразумева поступање које је директно засновано на неком личном својству, а које је узрок неједнаког поступања. Подразумева забрану неједнаког поступања према онима који се налазе у истој или сличној ситуацији као и припадници других група. Ово је најчешћи вид дискриминације са којим се грађани свакодневно сусрећу.

Кључни елемент непосредне дискриминације јесте да се лица или групе која се налазе у истој или сличној ситуацији, али не поседују

.....
5 Члан 5. ставови 1. и 2. Закона о забрани дискриминације, "Службени гласник Републике Србије", бр. 22/2009, 52/2021.

одређено лично својство, различито третирају. Да би се утврдило постојање непосредне дискриминације, потребно је да се пронађе прави упоредник. Није неопходно и у пракси је веома тешко пронаћи упоредника који се налази у истој, идентичној ситуацији. Зато је довољно да се лица налазе у сличној ситуацији да би се показало да је разликовање засновано на личном својству појединца или групе која је изложена дискриминацији. Тако ће дискриминација постојати уколико послодавац запосленој жени која има дете са инвалидитетом не дозвољава да касни на посао када дете води на преглед, али је толерантан према другим запосленим радницама које касне на посао када се разболе њихова деца која немају инвалидитет. У овом конкретном примеру прави упоредник су раднице које имају децу без инвалидитета.

Дакле, од упоредника зависи да ли ће постојати дискриминација или не. На пример, уколико се лице подвргне операцији промене пола из мушког у женски и жели да оствари право на одлазак у пензију са 63 године, колико је дозвољено за жене, ако у томе буде одбијен док не испуни 65 година, постојаће дискриминација уколико се као упоредник узму жене. Међутим, ако се погрешно узме да је у овом конкретном случају упоредник мушкарац, неће бити дискриминације. Постоји само једна ситуација када неће бити потребе да се пронађе упоредник јер то није могуће, а то је у случају трудне жене.

Према члану 6. Закона о забрани дискриминације непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај.

Посредна или индиректна дискриминација

Овај облик дискриминације постоји када се наизглед неутрална одредба, пракса или услов примењује на једнак начин према свима. Међутим, оваква одредба или поступање у пракси доводи до неједнаког поступања јер се на једнак начин поступа према онима који се налазе у неједнаком положају, а њихов положај захтева различито поступање у мери у којој је то нужно. На пример, често се у огласима за посао административног радника наводи да је потребно да лице поседује возачку дозволу, иако то није нужан услов за обављање посла за који се објављује оглас. На овај начин, могу се елиминисати особе са инвалидитетом које немају могућност полагања возачког испита због неприлагођених услова и високих трошкова адаптирања возила. Такође, посредна дискриминација ће постојати и ако се за упис деце у основну школу тражи пријава пребивалишта, а у питању је ромска породица која живи у подстандардном насељу и није у могућности да пријави пребивалиште.

Најважнији корак у идентификацији посредне дискриминације јесте утврдити ефекте правног прописа (закона, подзаконског акта, судске одлуке), конкретне одредбе или пак радње, односно пропуштања које је привидно неутрално. Уколико они доводе до искључивања или

ограничавања лица или групе лица у уживању њихових права, ради се о дискриминацији. Важно је разумети да код посредне дискриминације често неће постојати намера да се припадници одређене групе дискриминишу, али ће их одређени прописи, односно пракса довести у ситуацију да је уживање њихових права онемогућено или отежано.

Према члану 7. Закона о забрани дискриминације посредна дискриминација постоји ако наизглед неутрална одредба, критеријум или пракса лице или групу лица ставља или би могла ставити, због њиховог личног својства, у неповољан положај у поређењу са другим лицима у истој или сличној ситуацији, осим ако је то објективно оправдано легитимним циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна.

Повреда начела једнаких права и обавеза

Овај облик неједнаког третмана јесте посебан облик дискриминације који се заснива на идеји да свим особама припадају једнака права и обавезе јер је закон једнак за све и сви су пред законом једнаки, без обзира на лична својства. Тако до његове повреде долази када се лицу или групи лица ускраћују нека права, или им се намећу обавезе које се другима који се налазе у истој или сличној ситуацији не намећу. Пример за овај облик дискриминације била би одлука локалне самоуправе да стимулише рађање тако што ће донети одлуку о исплати једнократне новчане помоћи супружницима који закључе први брак и немају децу из претходних бракова или ванбрачну децу. На овај начин, неоправдано се прави разликовање између брачне и ванбрачне заједнице, те се ускраћује ово право лицима која су већ имала раније

бракове или су живела у ванбрачним заједницама или већ имају децу из тих заједница.

Према члану 8. Закона о забрани дискриминације, повреда начела једнаких права и обавеза постоји ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

Позивање на одговорност

Овај облик дискриминације забрањује изложеност непријатностима и дискриминацији према особама које пријављују и траже заштиту од дискриминације, односно које изразе намеру да траже заштиту од дискриминације. Позивање на одговорност односи се и на треће особе које сведоче у корист дискриминисаних особа. Овај вид дискриминације би постојао уколико би радник власника ресторана, који није хтео да пусти у објекат Рома, сведочио против њега на суду, због чега је изложен претњи од отказа.

Према члану 9. Закона о забрани дискриминације, дискриминација постоји ако се према лицу или групи лица неоправдано поступа лошије него што се поступа или би се поступало према другима, искључиво или углавном због тога што су тражили, односно намеравају да траже заштиту од дискриминације или због тога што су понудили или намеравају да понуде доказе о дискриминаторском поступању.

Удруживање ради вршења дискриминације

Удруживање представља вршење дискриминације, односно деловање организација или група у циљу кршења људских права и слобода или изазивања националне, расне, верске и друге мржње, раздора или нетрпељивости. Различите формалне и неформалне групе се удружују како би шириле своје идеје, насиље и мржњу, које је најчешће уперено против тзв. традиционалних вредности у друштву, због чега су посебно на удару припадници/це сексуалних мањина.

Према члану 10. Закона о забрани дискриминације, забрањено је удруживање ради вршења дискриминације, односно деловање организација или група које је усмерено на кршење уставом, правилима међународног права и законом зајамчених слобода и права или изазивање националне, расне, верске и друге мржње, раздора или нетрпељивости.

Говор мржње

Говор мржње је од посебног значаја за медије јер представља облик дискриминације. Забрањен је сваки облик изражавања, без обзира на форму, којим се шири, подстиче, промовише или оправдава мржња или се напада или омаловажава одређена група, односно њени припадници/це. Овај термин обухвата широк спектар порука мржње, које иду од увредљивих, погрдних, насилних и негативних стереотипизирајућих примедби и коментара, до запаљивог говора који подстиче на насиље и дискриминацију.

Говор мржње може бити изречен у медијским садржајима, али може бити садржан и у стриповима, на постерима, билбордима, па и на графитима на којима може писати, нпр. “Избеглице, марш из Србије”. Говор мржње којим се изазива расна, верска и друга нетрпељивост и мржња има и елементе кривичног дела, те се кривично гони.

Према члану 11. Закона о забрани дискриминације, забрањено је изражавање идеја, информација и мишљења којима се подстиче дискриминација, мржња или насиље против лица или групе лица због њиховог личног својства, у јавним гласилима и другим публикацијама, на скуповима и местима доступним јавности, исписивањем и приказивањем порука или симбола и на други начин.

Узнемиравање, понижавајуће поступање, полно и родно узнемиравање

Узнемиравање и понижавајуће поступање има за циљ стварање страха или непријатељског, понижавајућег или увредљивог окружења према припадницима/цама одређене групе, а којим се вређа њихово достојанство. И овај облик дискриминације је од посебног значаја за медије, имајући у виду да различити садржаји могу бити увредљивог и понижавајућег карактера према припадницима/цама одређених група и да могу допринети њиховој стигматизацији и социјалној дистанци.

Посебан случај узнемиравања представља полно/сексуално узнемиравање, до којег најчешће долази упућивањем ласцивних и сексистичких коментара, у случају када се лице изложено оваквом поступању

налази у извесном подређеном положају према лицу које такве коментаре упућује. Оно може бити вербално, али и невербално или физичко нежељено понашање, попут хватања за колена, намигивања и сл.

Према члану 12. Закона о забрани дискриминације, забрањено је узнемиравање, понижавајуће поступање и полно и родно узнемиравање, које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара застрашујуће, непријатељско, деградирајуће, понижавајуће и увредљиво окружење.

Полно узнемиравање је, у смислу овог закона, свако вербално, невербално или физичко нежељено понашање, које има за циљ или представља повреду достојанства лица или његовог личног интегритета, а које изазива страх или ствара застрашујуће, непријатељско, деградирајуће, понижавајуће или увредљиво окружење.

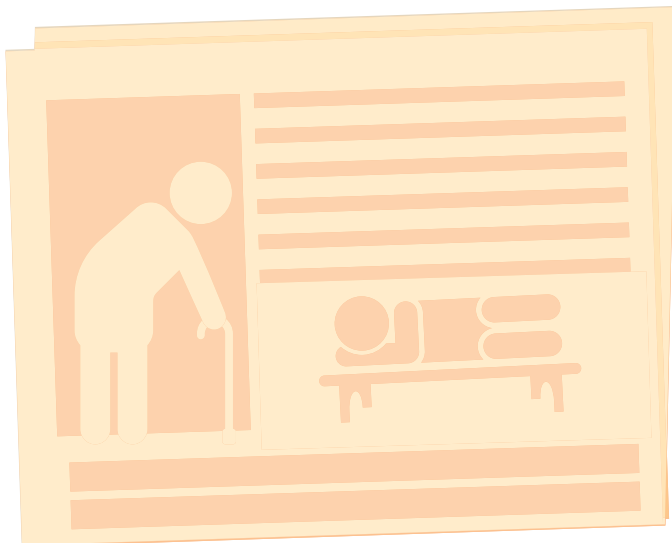
Навођење на дискриминацију

Навођење на дискриминацију је посебан облик дискриминације који подразумева одговорност оних који подстичу друге на дискриминацију, било да користе свој надређени положај (нпр. послодавац), или утичу на вредносне ставове, емоције и понашање других. Закон не прецизира начин на који ће лице бити навођено да изврши дискриминацију, обухватајући тако најразличитије начине подстицаја и давања инструкција. Иако још увек није било осуде за овај облик дискриминације, до њега може доћи уколико би власник или уредник новина подстицао, давао упутства или захтевао од новинара да пише о припадницима одређених група на дискриминаторан начин.

Према члану 5. став 3. Закона о забрани дискриминације, дискриминација постоји ако се лице или група лица наводе на дискриминацију давањем упутстава како да се предузимају дискриминаторски поступци или навођењем на дискриминацију на други сличан начин.

Сегрегација

Иако Закон то изричито не наводи, под обликом дискриминације, а према члану 5. став 2. Закона о забрани дискриминације, подразумева се и сегрегација, која представља сваки акт којим физичко или правно лице раздваја без објективног и разумног оправдања друга лица или групу лица на основу неког њиховог личног својства. Другим речима, добровољно одвајање не представља сегрегацију. Пример за овај облик дискриминације постоји када се ромска деца уписују у посебна одељења у оквиру редовних школа.

4. Међународни правни оквир

На међународном плану донето је више инструмената којима се прокламује начело једнакости и забрањује дискриминација. С обзиром на то да ли су ти инструменти донети под окриљем Уједињених нација или две европске организације - Савета Европе или Европске уније - разликују се универзални и европски инструменти.

Општи универзални антидискриминациони инструменти

На међународном плану, постоји неколико значајних инструмената којима се забрањује дискриминација. По свом значају, посебно се издваја *Универзална декларација о људским њравима*⁶ из 1948. године, која је постала део међународног обичајног права, а тиме обавезујућа и за све државе међународне заједнице. Универзална декларација прокламује да се људска бића рађају „слободна и једнака у достојанству и правима“⁷. Декларација даље гарантује сваком лицу једнакост у правима и слободама гарантованим овим инструментом, без икакве разлике по основу „ресе, боје, пола, језика, вероисповести, политичког или другог мишљења, националног или друштвеног порекла, имовине, рођења или неког другог статуса.“⁸ Поменута одредба уводи један модеран приступ у забрани дискриминације, тако што приликом набрајања личних особина на основу којих је забрањена дискри-

.....
6 Резолуција А/РЕС/217, 10. децембар 1948.

7 Члан 1. Универзалне декларације о људским правима.

8 Члан 2. став 1. Универзалне декларације о људским правима.

минација, изричито наводи најчешће основе за дискриминацију, али не затвара листу заштићених основа. На тај начин, пружа се заштита и личним карактеристикама које нису изричито наведене у антидискриминационој одредби. Такође, гарантује се и једнакост свих пред законом, као и право сваког лица на једнаку законску заштиту и то не само у случају дискриминације, већ и када постоји подстицање на дискриминацију.⁹

Пакт о грађанским и пољитичким њравима¹⁰ (у даљем тексту ППП) представља први свеобухватни међународни инструмент у области заштите људских права, који је ратификовала и Република Србија. ППП прокламује једнакост свих пред законом и право на једнаку законску заштиту без икаквог разликовања. Даље се забрањује свака дискриминација и јемчи свим лицима „једнака и ефикасна заштита против сваке дискриминације, нарочито на основу расе, боје, пола, језика, вероисповести, политичког и било ког другог мишљења, националног и друштвеног порекла, имовине, рођења или другог статуса.”¹¹ Ова одредба примењује исту правну технику као и Универзална декларација, јер не затвара круг основа за дискриминацију употребом речи „свака дискриминација, а нарочито“ по изричито поменутиим личним својствима, која су у тренутку доношења овог инструмента и била најчешћи основ за дискриминацију.

.....
9 Члан 7. Универзалне декларације о људским правима.

10 Пакт о грађанским и политичким правима „Службени лист СФРЈ – Међународни ујовори“, бр. 7/71. Након одрицања од континуитета са СФРЈ и давања сукцесорске изјаве, Република Србија је прихватила важење Пакта 12. марта 2001.

11 Члан 26. Пакта о грађанским и политичким правима.

Пакт о економским, социјалним и културним правима¹² исто садржи одредбу којом се од држава тражи да гарантују сва права која припадају овом корпусу без ”икакве дискриминације засноване на раси, боји, полу, језику, вери, политичком мишљењу или каквом другом мишљењу, националном или социјалном пореклу, имовинском стању, рођењу или каквој другој околности”¹³. И ова одредба је отворена, што значи да је дискриминација забрањена и по неком другом основу од ових изричито наведених у Пакту.

Специјализовани антидискриминациони инструменти

У оквиру УН, донете су и две специјализоване конвенције којима се забрањује дискриминација по одређеном личном својству. Обе ове конвенције ратификовала је и Република Србија.

Прво је усвојена **Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације**,¹⁴ која представља основни документ УН у борби против расизма и дискриминације. Ова конвенција полази од тога да је веома опасно постојање теорија које се заснивају на расној супериорности или мржњи, као што су политика апартхејда, сегрегација или одвајање. Из тог разлога, Конвенција захтева од држава да осуде „сваку пропаганду и све организације које се руководе идејама или теоријама заснованим на супериорности неке расе или групе лица

.....
12 Пакт о економским, социјалним и културним правима „Службени листи СФРЈ – Међународни ујовори“, бр. 7/71. Након одрицања од континуитета са СФРЈ и давања сукцесорске изјаве, Република Србија је прихватила важење Пакта 12. марта 2001.

13 Члан 2. став 2. Пакта о економским, социјалним и културним правима.

14 Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације, „Службени листи СФРЈ - Међународни ујовори“, бр. 31/67. Након одрицања од континуитета са СФРЈ и давања сукцесорске изјаве, Република Србија је прихватила важење Пакта 12. марта 2001.

извесне боје коже или извесног етничког порекла или које желе да оправдају или подрже сваки облик расне мржње и дискриминације”¹⁵. Државе се обавезују да без одлагања усвоје позитивне мере које имају за циљ свако подстицање на такву дискриминацију или на свако дело дискриминације. Државе се нарочито обавезују да инкриминишу свако ширење оваквих идеја, подстицање на дискриминацију и акте насиља, да прогласе за незаконите и забране организације и активности организоване пропаганде која подстиче на дискриминацију, као и да не дозволе јавним властима да подстичу на расну дискриминацију или да је помажу. Конвенција захтева од држава да предузму неопходне мере ради брзог укидања свих облика расне дискриминације и да сузбијају расистичке доктрине и праксу. Иако бројне међународне конвенције садрже одредбу о забрани дискриминације, у већини тих инструмената недостаје дефиниција дискриминације. Изузетак представља управо ова конвенција која дефинише дискриминацију као „свако разликовање, искључивање, ограничавање или давање првенства које се заснива на раси, боји, прецима, националном или етничком пореклу и које има за циљ или за резултат да наруши или да угрози признавање, уживање или вршење, под једнаким условима, људских права у политичкој, привредној, социјалној, културној или било којој другој области јавног живота”¹⁶. Дакле, дискриминација значи како недозвољено искључивање, тако и давање првенства одређеној групи које угрожава једнака права.

.....
15 Члан 4. Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације.

16 Члан 1. Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације.

Друга специјализована конвенција донета на међународном плану јесте **Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена**.¹⁷ Ово је први међународноправни инструмент који на свеобухватни начин гарантује заштиту жена, односно заштиту њихових грађанских, политичких, економских, социјалних и културних права. Према Конвенцији, основни задатак држава је да националним уставима, законима и подзаконским актима признају и у свим случајевима заштите женска људска права. У Преамбули се наглашава „да се дискриминацијом жена крше начела равноправности и поштовања људског достојанства, да то представља препреку равноправном учешћу жена у политичком, друштвеном, економском и културном животу њихових земаља, спутава напредак друштва и породице и отежава потпуно развој способности жена да учествују у служби својих земаља и човечанства“. Конвенција такође пружа дефиницију дискриминације по основу пола, под којом се подразумева „свака разлика, искључење или ограничење у погледу пола, што има за последицу или циљ да угрози или онемогући признање, остварење или вршење од стране жена, људских права и основних слобода на политичком, економском, друштвеном, културном, грађанском или другом пољу, без обзира на њихово брачно стање, на основу равноправности мушкараца и жена“¹⁸. Државе се обавезују да елиминишу дискриминацију у свим њеним видовима и да помогну развој и еманципацију жена и то свим адекватним средствима.¹⁹ Конвенцијом се гарантује и једнакост жена

.....

17 Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена, „Службени лист СФРЈ“ - Међународни уговори, бр. 11/1981. Након одрицања од континуитета са СФРЈ и давања, сукцесорске изјаве, Република Србија је прихватила важење Пакта 12. марта 2001.

18 Члан 1. Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена.

19 Чланови 2. и 3. Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена.

и мушкараца пред законом.²⁰ Поред ових мера, државе треба да предузму и тзв. посебне мере које могу да доведу до убрзаног остваривања равноправности међу половима и да заштите материнство. Посебно је важно да Конвенција тражи од држава да укину казнене одредбе и обичаје и да напусте сваку врсту праксе којом се успоставља и одржава дискриминација над женама.²¹ Такође, забрањују се и сви облици дискриминације према женама и захтева укидање свих облика трговине женама и експлоатације проституције жена.²²

Инструменти Савета Европе

На европском нивоу, донето је више инструмената којима се забрањује дискриминација. Они представљају веома важан оквир за успостављање једнакости и забране дискриминације.

У оквиру Савета Европе донет је велики број инструмената у области заштите људских права, али се по свом значају издваја **Евројска конвенција за заштити људских љдрава и основних слобода**²³ (у даљем тексту Европска конвенција), коју је ратификовала и Република Србија. Европска конвенција је основни међународни инструмент за заштиту људских права и садржи два члана релевантна за заштиту од дискриминације. Члан 14. Европске конвенције садржи основну одредбу о забрани дискриминације. Овим чланом се прокламује уживање права и слобода предвиђених у самој конвенцији „без дискриминације по било ком основу, као што су пол, раса, боја коже, језик, вероиспо-

.....
20 Члан 15. Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена.

21 Члан 5. Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена.

22 Члан 6. Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена.

23 Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, „Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 9/03, 5/05, 7/05 – испр.

вест, политичко или друго мишљење, национално или социјално порекло, веза са неком националном мањином, имовно стање, рођење или други статус“. Употребљени израз ”обезбеђује се” указује на то да држава има не само негативну, већ и позитивну обавезу, односно обавезу обезбеђења делотворног уживања заштите од дискриминације.²⁴ Прва карактеристика овог члана је у томе што оно не представља самостално право, већ је његово поље примене ограничено на права која су прописана самом Европском конвенцијом и њеним протоколима. Друга карактеристика члана 14. Европске конвенције је у томе што иако изричито наводи забрањене основе за вршење дискриминације, овај члан не затвара листу забрањених основа формулацијом „или други статус“. Тиме се наглашава да основи који су експлицитно наведени нису једини основи за дискриминацију, што је карактеристика и других међународних инструмената. Тако је Европски суд за људска права (у даљем тексту ЕСЉП), тело које тумачи Европску конвенцију и надзире њену примену, у својој досадашњој пракси прихватио да се међу забрањеним основима за дискриминацију налазе и сексуална оријентација,²⁵ родни идентитет,²⁶ брачни статус,²⁷ статус притвореног лица,²⁸ законитост/незаконитост при рођењу,²⁹ војни или професионални статус,³⁰ као и пребивалиште³¹.

-
- 24 *Beard v. UK*, ЕСЉП, представка бр. 24882/94 (2001); *Thlimmenos v. Greece*, ЕСЉП, представка бр. 34369/97 (2000).
- 25 *Pajić v. Croatia*, ЕСЉП, представка бр. 68453/13 (2016).
- 26 *A.M. and Others v. Croatia*, ЕСЉП, представка бр. 47220/19 (2021).
- 27 *Elsholz v. Germany*, ЕСЉП, представка бр. 25735/94 (2000); *Sahin v. Germany*, представка бр. 30943/96 (2001); П.М. в. УК, ЕСЉП, представка бр. 6638/03 (2005).
- 28 *Costel Gaciu v. Romania*, ЕСЉП, представка бр. 39633/10 (2015).
- 29 *Vermeire v. Belgium*, ЕСЉП, представка бр. 12849/87 (1991); *Mazurek v. France*, ЕСЉП, представка бр. 34406/97 (2000); *Pla and Puncernau v. Andorra*, ЕСЉП, представка бр. 69498/01 (2004).
- 30 *Van der Musselle v. Belgium*, ЕСЉП, представка бр. 8919/80 (1983); *Rekvenyi v. Hungary*, ЕСЉП, представка бр. 25390/94 (1999).
- 31 *Vuckovic and others v. Serbia*, ЕСЉП, представка бр. 17153/11 ет ал. (2012).

Друга антидискриминациона одредба је члан 1. Дванаестог протокола, који је настао као резултат потребе да се једним независним правом уведе шира заштита од дискриминације и у погледу права која нису гарантована Европском конвенцијом. Циљ члана 1. је да допуни заштиту предвиђену чланом 14, и то тако што се забрањује дискриминација у вези са сваким правом које предвиђа закон или међународно право.³² Дакле, циљ овог члана је да пружи заштиту појединцу у уживању сваког права или повластице које је експлицитно или имплицитно признато домаћим законодавством или међународним правом.

Друга значајна конвенција донета под окриљем Савета Европе је **Оквирна конвенција за заштитију националних мањина**³³ коју је Република Србија такође ратификовала, а која гарантује различита права мањина, обавезује државе да обезбеде уживање ових права и признаје бројна колективна права мањинама. Основни принцип конвенције је принцип једнакости и забране дискриминације на основу припадности националној мањини.³⁴ Конвенција допушта посебне мере као и предузимање “тамо где је то потребно” мера за остваривање “пуне и ефективне једнакости међу појединцима који припадају националној мањини и оних који припадају већини”. Остале битне одредбе конвенције покривају широк распон права националних мањина које државе морају да поштују: помоћ мањинама да задрже и развијају своју културу и идентитет, охрабривање толеранције, међусобног поштовања и разумевања између већинског становништва и припадника

.....
32 Извештај са објашњењима уз Дванаести протокол, пар. 29.

33 Оквирна конвенција за заштиту националних мањина, „Службени лист СРЈ – Међународни ујовори“, бр. 6/98.

34 Члан 4. став 1. Оквирне конвенције.

мањина, поштовање слободе окупљања, удруживања, изражавања, мисли, савести и вероисповести, приступ државним медијима и помоћ у оснивању медија на језицима мањина и слично.

Важно је споменути и **Конвенцију о спречавању и борби њиховим насиља над женама и насиља у породици**³⁵ (познатију као Истанбулску конвенцију) којом се прокламује превенција, процесуирање и елиминација свих видова насиља над женама. Конвенцијом се намеће обавеза државама, да уз поштовање слободе изражавања, подстичу приватни сектор, сектор за информационе и комуникационе технологије и средства јавног информисања за учешће у разради и спровођењу политика и успостављања смерница и сопствених регулаторних стандарда за спречавање насиља над женама и веће поштовање њиховог достојанства.³⁶ Такође, од држава се очекује да сарађују са приватним сектором и да развијају и промовишу способности код деце, родитеља и васпитача по питању рада у информационо-комуникационом окружењу, које омогућава приступ деградирајућем садржају сексуалне или насилне природе, а који може бити штетан.

Инструменти Европске уније

У Европској унији је од 2000. године донет велики број извора којима се промовише начело једнакости и забрањује дискриминација по различитим основама. Свакако најважнији инструмент за заштиту људских права представља **Повеља о основним њравима у ЕУ**. Трећа глава

.....
35 Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, „Службени гласник РС – Међународни уговори“, бр. 012/13.

36 Члан 17. став 1. Истанбулске конвенције.

Повеље посвећена је једнакости³⁷. Забрањује се дискриминација „по било ком основу попут пола, расе, боје коже, етничког или социјалног порекла, генетских особина, језика, религије или уверења, политичког или било ког другог мишљења, припадности националној мањини, имовине, рођења, инвалидитета, животног доба или сексуалне оријентације”.³⁸ Значај ове одредбе је не само у томе што не затвара листу основа за дискриминацију, већ и зато што први пут изричито уводи два основа: генетске особине и сексуалну оријентацију. Остали чланови прокламују једнакост пред законом,³⁹ траже од држава поштовање разноликости културе, религије и језика⁴⁰, прокламују једнакост полова на свим пољима, укључујући и запошљавање, рад и плату⁴¹, захтевају од држава посебну бригу о деци⁴², старим особама,⁴³ и остварењу инклузије особа са инвалидитетом⁴⁴. Иако је Повеља донета као правно необавезујући акт, своју обавезност стекла је ступањем на снагу **Уговора из Лисабона** 1. децембра 2009. у чији је текст инкорпорирана и као таква представља главни инструмент за заштиту од дискриминације у ЕУ.

У ЕУ је до данас донет велики број директива које се првенствено одnose на забрану дискриминације по основу пола/рода. Такође, донете су и **Директива о расној дискриминацији** која забрањује дискрими-

37 Чланови 20-26. Повеље о основним правима у ЕУ, доступно на: https://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2012/11/images_files_Povelja%20Evropske%20unije%20o%20osnovnim%20pravima.pdf

38 Члан 21. став 1. Повеље о основним правима у ЕУ.

39 Члан 20. Повеље о основним правима у ЕУ.

40 Члан 22. Повеље о основним правима у ЕУ.

41 Члан 23. Повеље о основним правима у ЕУ.

42 Члан 24. Повеље о основним правима у ЕУ.

43 Члан 25. Повеље о основним правима у ЕУ.

44 Члан 26. Повеље о основним правима у ЕУ.

нацију по основу расног или етничког порекла⁴⁵, као и *Директива о једнакости при запошљавању*, којом се забрањује дискриминацију по основу пола, верског уверења, узраста и инвалидитета.⁴⁶ Државе су обавезне да учине доступним и шире информације о правима која проистичу из директива. Такође, обе директиве дозвољавају предузимање посебних мера за маргинализоване групе. Екстензивна пракса Европског суда правде (сада Суда правде ЕУ) значајно је допринела јаснијем тумачењу антидискриминационих одредби и успоставила нове стандарде у заштити од дискриминације.

.....
45 Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin.

46 Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation.

5. Међународни правни оквир – слобода изражавања

Слобода изражавања представља једну од основних вредности сваког демократског друштва, од чијег остварења зависи сваки демократски политички процес, али и развој сваког појединца. Право на слободу изражавања гарантовано је како универзалним, тако и европским инструментима, који ово право не посматрају као апсолутно, односно подвргавају га извесним ограничењима, о чему ће бити речи у наставку текста.

Универзални инструменти којима се гарантује слобода изражавања

Слобода изражавања је први пут гарантована у **Универзалној декларацији о људским правима**, где се каже да „свако има право на слободу мишљења и изражавања, што обухвата и право да не буде узнемиран због свог мишљења, као и право да тражи, прима и шири обавештења и идеје било којим средствима и без обзира на границе“⁴⁷. Декларација није поставила никаква ограничења овој слободи.

Међутим, слобода изражавања мора бити подвргнута одговарајућим ограничењима, у смислу да не сме штитити говор који има за циљ да понизи, застраши или подстакне насиље или активности упере-

.....
47 Члан 19. Универзалне декларације о људским правима.

не против припадника/ца одговарајуће групе. Из тог разлога, **Пакт о грађанским и њолишчким њравима** гарантује право на слободу изражавања и објашњава да ово право значи „слободу тражења, примања и ширења обавештења и идеја сваке врсте, без обзира на границе, било усмено, писмено, путем штампе или у уметничком облику, или ма којим другим средством по свом избору“⁴⁸. ПГП потом поставља извесна ограничења слободи изражавања, јер наглашава да она повлачи за собом посебне дужности и одговорности. Та ограничења морају бити изричито утврђена законом и морају бити неопходна ради поштовања права или угледа других лица, или ради заштите националне безбедности, јавног поретка, јавног здравља или морала. Такође, ПГП забрањује и сваку пропаганду у корист рата, а потом и заговарање националне, расне или верске мржње и нетрпељивости „које представља подстицање на дискриминацију, непријатељство или насиље“⁴⁹.

Комитет за људска права, уговорно тело које надзире извршавање обавеза преузетих ПГП-ом од стране држава уговорница овог међународног инструмента, посебно је нагласио да су слобода мишљења и слобода изражавања неопходни услови за пуни развој личности и за свако друштво, те да представљају камен темељац сваког слободног и демократског друштва. Две слободе су уско повезане, при чему слобода изражавања представља средство за размену и развој мишљења.⁵⁰ Право на слободу изражавања, по оцени Комитета, подразумева и право да се траже, добију и саопште информације и идеје сваке врсте.

.....

48 Члан 19. Пакта о грађанским и политичким правима, "Службени лист СФРЈ", бр. 7/71.

49 Члан 20. Пакта о грађанским и политичким правима.

50 Комитет за људска права, Општи коментар бр. 34 (2011), пар. 2.

Оно свакако обухвата политички дискурс, сопствене коментаре, јавне послове, агитовање, дискусију о људским правима, новинарство, културно и уметничко изражавање, подучавање, религијски дискурс, а може се односити и на комерцијално оглашавање. Када се говори о форми изражавања, Комитет сматра да се слобода изражавања односи како на говор, тако и на писане текстове, слике и уметничке објекте, док начини изражавања могу бити књиге, новине, памфлети, постери, банери, као и сви аудио-визуелни и електронски начини изражавања, укључујући и интернет.

Комитет подвлачи да је слобода изражавања неопходан услов за остваривање принципа транспарентности и одговорности који су, пак, од суштинског значаја за унапређење и заштиту људских права.⁵¹ Комитет се посебно бави слободом изражавања и улогом медија у остварењу ове слободе. Тако Комитет проналази да медији морају бити независни, што им омогућава да коментаришу јавна питања без цензуре и ограничења и да информишу јавно мњење.⁵² С друге стране, државе треба да подстичу независне и разноврсне медије, ради добијања широког спектра информација и идеја, као средство заштите права корисника медија, укључујући припаднике етничких и језичких мањина.⁵³ Зато државе имају посебну обавезу да охрабре независне и разноврсне медије, да се уздрже од цензуре и да гарантују њихову независност и уређивачку слободу. Као ограничења овом праву намећу се права и слободе других, заштита националне или јавне безбедности, као и јавног здравља и морала. Комитет сматра да је новинарство функција

.....
51 *Исцхо*, пар. 3.

52 *Исцхо*, пар. 13.

53 *Исцхо*, пар. 14.

коју дели широк спектар актера, укључујући професионалне извештаче и аналитичаре са пуним радним временом, као и блогере и друге који се баве облицима самообјављивања у штампи, на интернету или другде. Шеме ограничене акредитације су дозвољене само тамо где је неопходно да се новинарима омогући привилегован приступ одређеним местима и/или догађајима. Такве шеме треба примењивати на начин који је недискриминаторски, на основу објективних критеријума и узимајући у обзир да је новинарство функција коју дели широк спектар актера.⁵⁴

Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације садржи најекстензивнију забрану говора мржње, иако ограничену искључиво на расни основ. У Преамбули овог међународног инструмента јасно се истиче да су државе уговорнице Конвенције убеђене да је „свака доктрина о супериорности заснованој на разлици између раса научно лажна, за осуду са моралне тачке гледишта и социјално неоправдана и опасна и да ништа не би могло оправдати, ма где то било, расну дискриминацију“. Не само да се одричу све теорије о супериорности једне расе над другом, већ се наглашава и решеност држава да предузму све потребне мере ради брзог укидања свих облика расне дискриминације. Од држава се тражи да спрече и да се боре против расистичких доктрина и праксе како би помогле разумевање међу расама и изградиле међународну заједницу ослобођену свих облика расне сегрегације и дискриминације. Државе осуђују сваку пропаганду и све организације које су вођене идејама или теоријама заснованим на супериорности неке расе или групе лица извесне боје

.....
54 *Исџо*, пар. 44.

или етничког порекла, или које желе да оправдају или подрже сваки облик расне мржње или дискриминације.⁵⁵ Државе се обавезују да без одлагања усвоје позитивне мере које имају за циљ да укину свако подстицање на такву дискриминацију, или на свако дело дискриминације. Конвенцијом се државе нарочито обавезују да уведу као кривично дело свако ширење идеја заснованих на супериорности или расној мржњи, свако подстицање на расну дискриминацију, као и сва дела насиља, или изазивање на таква насиља.

Комитет за укидање расне дискриминације сматра да слобода изражавања помаже осетљивим групама у успостављању баланса моћи са другим групама у друштву, промовише међукултурни дијалог и разумевање и толеранцију, помаже у деконструисању расистичких стереотипа, омогућава слободну размену идеја и нуди алтернативне погледе на одређено питање. Основну улогу у ширењу таквих идеја и информација имају медији, који морају бити информисани, етички и објективни, како би одговорили овој улози. Тако и медији који представљају етничке и друге групе у друштву морају то чинити применом принципа поштовања, правичности и без стереотипа, како би се избегла нетолерантност у друштву, док забрана говора мржње представља главни механизам у борби против расне дискриминације.⁵⁶ Посебно је указано на опасност од расне пропаганде, признајући да „претње и акти расног насиља лако воде у друге такве акте и генеришу атмосферу непријатељства“, па делотворан одговор на овакве акте захтева тренутну акцију.⁵⁷

.....
55 Члан 4. Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације.

56 Комитет за елиминацију расне дискриминације, Општа препорука бр. 15 (1993), пар. 1.

57 *Исцо*.

Комитет тражи од држава да предузму озбиљне мере како би сузбиле идеје засноване на расној супериорности и инфериорности, подстицање на расну дискриминацију или насиље, осврћући се посебно на информације које се преносе путем интернета.⁵⁸ Даље, Комитет тражи од држава да предузму кораке како би сузбиле ксенофобичне ставове и понашање, посебно говор мржње и расно насиље уперено против недржављана и унапредиле боље разумевање принципа забране дискриминације према овим лицима.⁵⁹ Комитет даље препоручује државама да предузму одговарајуће активности како би се бориле против стигматизације, стереотипа и профилисања на основу расе, боје коже, порекла, националног или етничког порекла, посебно од стране медија, интернет и електронских комуникационих мрежа. Коначно, Комитет указује на то да говор мржње може имати много облика и да се не односи само на расистичке коментаре.⁶⁰ Као што је то случај и са дискриминацијом, кажњив је говор којим се на индиректан начин напада посебна расна или етничка група и који користи такве речи којима се заправо маскира крајњи циљ – преношење мржње која је уперена према припадницима те групе. Државе морају да обрате пажњу на све манифестације говора мржње, као и да предузму све кораке да га сузбију. Говор мржње може се манифестовати усмено или писано, а може бити и у форми садржаја који се преноси преко електронских медија, укључујући и интернет и социјалне мреже, као и невербалне форме изражавања попут расистичких симбола, слика или понашања на јавним окупљањима и спортским догађајима. Комитет посебно подвлачи да је дозвољено објављивање идеја које су контро-

.....
58 Комитет за елиминацију расне дискриминације, Општа препорука бр. 29 (2002).

59 Комитет за елиминацију расне дискриминације, Општа препорука бр. 30 (2004).

60 Комитет за елиминацију расне дискриминације, Општа препорука бр. 35 (2013).

верзне, уколико су у питању идеје изражене у контексту академске дебате, политичког ангажовања и без позивања на мржњу, насиље и дискриминацију. Ово је важно због омогућавања дебате у друштву, али се никако не могу штитити ставови којима се припадници одређених група дискриминишу, стигматизују и излажу насиљу.

Европски инструменти којима се гарантује слобода изражавања

Већ је речено да на европском нивоу најважнији инструмент за заштиту људских права представља Европска конвенција за људска права. Европска конвенција прокламује да свако има право на слободу изражавања, те да ово право укључује слободу поседовања сопственог мишљења, примања и саопштавања информација и идеја без мешања јавне власти и без обзира на границе.⁶¹ Иако је ово право од фундаменталног значаја за друштво, слобода изражавања је подложна ограничењима, односно може се подврћи „формалностима, условима, ограничењима или казнама прописаним законом и неопходним у демократском друштву у интересу националне безбедности, територијалног интегритета или јавне безбедности, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, заштите угледа или права других, спречавања откривања обавештења добијених у поверењу, или ради очувања ауторитета и непристрасности судства“.⁶² Дакле, ограничење слободи изражавања може бити наметнуто уколико је оно:

- прописано законом;
- неопходно у демократском друштву;

61 Члан 10. став 1. Европске конвенције за људска права.

62 Члан 10. став 2. Европске конвенције за људска права.

- служи остварењу легитимног циља (ради заштите националне безбедности, територијалног интегритета или јавне безбедности, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, заштите угледа или права других, спречавања откривања обавештења добијених у поверењу или ради очувања ауторитета и непристрасности судства).

У водећем случају *Хендисајд њрошив Уједињеној Краљевској*, Европски суд је истакао да слобода изражавања представља „једну од суштинских темеља демократског друштва, једну од основних услова за његов прогрес и развој сваког човека“⁶³. Значајно, Суд је заузео став да се слобода изражавања штити не само у односу на информације или идеје које се радо примају и сматрају безазленим, већ и на оне које могу да „увреде, шокирају или узнемире државу или било који део популације“⁶⁴, јер то захтева плурализам, толеранција и широкогрудост које су неопходне сваком демократском друштву. Међутим, и поред тога што слобода изражавања штити говор који може да шокира или узнемири део популације, потребно је негде повући границу и утврдити када слобода изражавања мора бити ограничена.

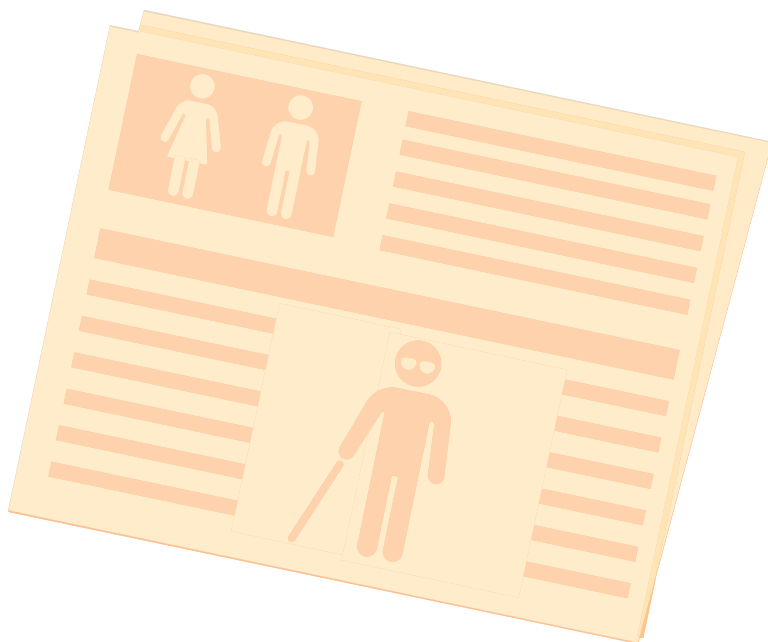
То ограничење односи се свакако на говор који се може квалификовати као говор мржње. Сама Европска конвенција не дефинише говор мржње, али се из праксе Европског суда може извући закључак шта се под овим појмом подразумева. ЕСЉП проналази да “толеранција и поштовање једнаког достојанства свих људских бића представља сам темељ сваког демократског, плуралистичког друштва. Да би се овај

63 *Handyside v. UK*, одлука од 7. децембра 1976. Серис А, Но. 24 (1979-80), став. 49.

64 *Handyside v. UK*, одлука од 7. децембра 1976. Серис А, Но. 24 (1979-80), став. 49.

принцип остварио, у неким друштвима је неопходно да се санкционишу или спрече сви облици изражавања који шире, подстичу, промовишу или оправдавају мржњу која је заснована на нетолеранцији.”⁶⁵

Лично својство одређеног лица, односно припадност одређеној рањивој групи, је од суштинског значаја за одређивање појма говора мржње. Порука изражена у говору мржње усмерена је увек на лично својство или специфичности својства угрожене групе.

.....
65 *Erbakan v. Turkey*, ЕСЉП; представка бр. 59405/00 (2006).

6. Међународни стандарди говора мржње у медијима

Преношење информација, посебно оних путем масовних медија, укључујући и друштвене медије, представља снажно средство које утиче на ставове и понашање великог броја људи, те такве информације морају промовисати демократске идеје и заштиту људских права. Свако друштво мора бити свесно да изражавање може бити коришћено да побуди насиље, прошири мржњу и угрози безбедност појединца. Како су дефиниције говора мржње флуидне и зависе од контекста и садржине говора, да би се препознало да ли се ради о оваквом говору, морају се узети у обзир следећи елементи:

- садржај и облик говора (да ли је провокативан и директан);
- економски, социјални и политички контекст у држави;
- позиција или статус говорника и публика којој се обраћа (посебно се обраћа пажња на политичаре и професоре);
- ефекат који се може постићи (публика којој се обраћа, начин преношења, број адресата);
- циљ говора (говор којим се штите или бране људска права појединца и група не може бити подложен кривичној одговорности или другим санкцијама).

Заштита од говора мржње пружа се *Европском конвенцијом о људским њравима* која овакав говор не штити у оквиру слободе изражавања (члан 10. ЕКЉП), већ га сматра злоупотребом права (члан 17. ЕКЉП).

Конвенција о високојтехнолошком криминалу Савета Европе не садржи одредбе које се односе на говор мржње⁶⁶, али је зато у Преамбули Допунског протокола уз конвенцију који се доноси на инкриминацију дела расистичке и ксенофобичне природе извршених преко рачунарских система⁶⁷ истакнуто да акти који су по природи расистички и ксенофобични представљају повреду људских права и претњу владавине права и демократској стабилности. Протоколом се дефинише ‘расистички и ксенофобични материјал’ који „представља сваки писани материјал, слику или друго манифестовање идеја или теорија, које промовишу или позивају на мржњу, дискриминацију или насиље против било ког појединца или групе лица, заснованој на раси, боји коже, пореклу или националном или етничком пореклу и религији“⁶⁸. Државе су у обавези да забране дистрибуцију, или било који други начин којим се расистички и ксенофобични материјал чини доступним јавности путем компјутерског система.⁶⁹

И **Оквирна конвенција за заштитију националних мањина** садржи одредбе којима се државе обавезују да промовишу дух толеранције и мултикултуралности. Тако се гарантује принцип једнакости и забрана дискриминације према мањинама⁷⁰, а државе обавезују да:

- охрабре дух толеранције и међукултурног дијалога и предузму делотворне мере ради промовисања узајамног поштовања и разуме-

66 Закон о потврђивању Конвенције о високотехнолошком криминалу, "Службени гласник Републике Србије", бр. 19/2009.

67 Закон о потврђивању додатног протокола уз Конвенцију о високотехнолошком криминалу који се доноси наинкриминацију дела расистичке и ксенофобичне природе извршених преко рачунарских система, "Службени гласник РС - Међународни уговори", бр. 19/2009.

68 Члан 2. став 1. Протокола.

69 Члан 3. став 1. Протокола.

70 Члан 4. Оквирне конвенције за заштиту националних мањина.

вања и сарадње међу свим особама које живе на њиховој територији, без обзира на етнички, културни, језички и верски идентитет особе, посебно у области образовања, културе и медија;

- предузму одговарајуће мере како би заштитиле особе које могу бити изложене нападима или актима дискриминације, непријатељства или насиља које је резултат њиховог етничког, културног, језичког или верског идентитета.⁷¹

Евројска комисија против расизма и нетолеранције (ЕКРИ) донела је неколико препорука које се односе на говор мржње. Тако је у Препоруци бр. 15 говор мржње дефинисан као "употреба једног или више посебних облика изражавања - заговарање, промоција или подстицање оцрњивања, мржње или клеветања неке особе или групе особа, као и било какво узнемиравање, вређање, негативни стереотипи, стигматизација или претња у односу на такву особу или групу особа, као и оправдавање свих претходних наведених облика изражавања - које се заснива на неисцрпној листи личних својстава или статуса који укључују расу, боју коже, језик, веру или уверење, националну или етничку припадност, као и порекло, старост, инвалидитет, пол, род, родни идентитет и сексуалну оријентацију.⁷² Говор мржње је окарактерисан као говор који подстиче на насиље или дискриминацију мањинских група и нарушава кохезију друштва.

У Европској унији, важан извор уживања права на слободу изражавања представља **Повеља о основним правима у ЕУ**, која у члану 11. гаран-

.....
71 Члан 6. Оквирне конвенције за заштиту националних мањина.

72 ЕКРИ; Општа политичка препорука бр. 15 о борби против говора мржње, 8. децембар 2015, Премабула, Меморандум са образложењем.

тује слободу изражавања и информисања. Сваком лицу се гарантује право на слободу изражавања, које подразумева слободу мишљења и слободу примања или преношења информација и идеја без интервенције јавних органа и без обзира на државне границе. Такође, поштује се слобода и плурализам медија, како би ова слобода могла да се ужива. С друге стране, *Директива о аудио-визуелним медијским услугама* предвиђа да ће државе чланице обезбедити, на све могуће начине, да аудио-визуелне медијске услуге које пружају провајдерима медијских услуга у оквиру њихових јурисдикција не садрже подстицање на мржњу на основу нечије расе, пола, религије и националности.⁷³

Говор мржње у телевизијским програмима

Европски суд за људска права се у својој пракси бавио питањем говора мржње и пружио је неке смернице за идентификацију таквог говора и његово санкционисање. ЕСЉП посебно сматра да је важно утврдити контекст у којем је нека изјава дата. Тако, изјава дата пред добро информисаном јавношћу као део плуралистичке дебате, неће бити сматрана за говор мржње. Ово је дошло до изражаја у случају Јерсилд, где је подносилац представке био ТВ новинар, који је снимео документарну емисију у којој је користио делове разговора које је водио са три припадника тзв. “Зелених јакни” (расистичке групе из Копенхагена).⁷⁴ Током интервјуа, чланови групе дали су расистичке изјаве о имигрантима и другим етничким мањинама у Данској. После интервјуа, но-

.....

73 Члан 6, Directive 2010/13/EU of the European Parliament and of the Council of 10 March 2010 on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the provision of audiovisual media services (Audiovisual Media Services Directive), *OJ L 95, 15.4.2010.*

74 *Jersild v. Denmark*, ЕСЉП, представка бр. 15890/89 (1994).

винар је осуђен за пружање помоћи и помагање у дискриминацији у виду говора мржње. Разматрајући овај случај, ЕСЉП је поновио принципе установљене у ранијој судској пракси, односно да слобода изражавања представља темељ демократског друштва, али је закључио да аудио-визуелни медији имају много јачи утицај на појединце од штампаних медија.⁷⁵ Иако је ЕСЉП пронашао да су изјаве биле више него увредљиве за чланове заједнице, кривична осуда новинара није прошла тест пропорционалности. Европски суд је сматрао да прилог није направљен са намером да се пропагирају расистички ставови, већ да се разговара о темама које су од јавног интереса, док је емитовање ишло у оквиру озбиљног информативног програма и било је намењено добро информисаној јавности. Интервју је и започет уводом о јавној дебати о расизму у Данској, чиме је новинар позвао гледаоце да прилог посматрају управо у том контексту.⁷⁶ У супротном, улога медија у јавном дискутовању о темама које су од друштвеног значаја била би озбиљно угрожена.⁷⁷

Такође, у случају *Гундуз*, лидер једне исламске заједнице је у дебати на телевизији давао изјаве о женском облачењу, исламу, секуларизацији и демократији.⁷⁸ Он је осуђен за подстицање на мржњу по основу религије. Европски суд је пронашао да говор који је заснован на религијској мржњи и који шири, подстиче или оправдава мржњу не може да се подведе под слободу изражавања. Међутим, ЕСЉП је сматрао да просто брањење ставова, без позивања на насиље није говор мржње. Такође, циљ овог програма био је да презентује ову конкретну исламску

.....
75 *Исџо*, став. 31.

76 *Исџо*, став. 33.

77 *Исџо*, став. 35.

78 *Gündüz v. Turkey*, ЕСЉП, представка бр. 35071/97 (2003).

заједницу, а екстремни ставови њеног лидера већ су били познати јавности и подвргнути су интервенцији од стране других учесника у програму, што је довело до једне плуралистичке дебате у студију. ЕСЉП је истакао да „толеранција и поштовање једнаког достојанства свих људских бића ствара темељ демократског, плуралистичког друштва“⁷⁹.

Говор мржње у штампи

Новинари треба да обратe посебну пажњу да не постану средство за преношење и ширење расистичких изјава. У предмету *Суреќ*, подносилац представке био је власник новина који је кажњен за публикување летака о конфликту са Курдима у Турској.⁸⁰ На лецима се налазила осуда војне активности власти у југоисточној Турској, као и брутално гушење борбе Курда за независност и слободу. На једном летку је писало да је држава умешана у притварање, мучење и убиство политичких дисидената, док је на другом стајало да су власти учествовале у два масакра, који представљају део стратешке кампање да се униште Курди. Занимљиво, ЕСЉП је заузео став да је праг дозвољене критике у политичкој дебати већи у односу на власт, него у односу на обичне грађане/ке.⁸¹ Ипак, мора се забранити говор који позива на крвну освету стварајући лоше емоције и појачавајући предрасуде које могу довести до насиља, а у том случају држава ужива 'широко поље слободне процене' код испитивања неопходности ограничења слободе изражавања.⁸² Дакле, фокус је стављен на ефекте информација садржаних у лецима.

.....
79 *Исио*, пар. 40.

80 *Süreç v. Turkey*, ЕСЉП, представка бр. 26682/95 (1999).

81 *Исио*, став. 61.

82 *Исио*.

С друге стране, у једном другом предмету, *Павел Иванов*, власник и уредник новина, написао је и објавио неколико чланака у месечнику који сам финансира и чији је тираж 999 копија, а у којима су Јевреји представљени као извор зла у Русији.⁸³ Он их је оптужио за заверу против руског народа и позивао на њихово изопштавање из друштва. Због ових изјава, осуђен је за изазивање етничке, расне и религијске мржње. Иванов је сматрао да је осуђен на основу контроверзних доказа и критиковао је домаћи суд за одбијање да изда експертски извештај који би доказао истинитост његових тврдњи да Јевреји нису формирали нацију. Он је такође тврдио и да је жртва дискриминације на основу његових религијских уверења. ЕСЉП је заузео став да подносилац представке, који је у својим публикацијама позивао на мржњу према Јеврејима, не може бити заштићен правом на слободу изражавања. Суд је истакао да жесток напад на једну етничку групу није у складу са вредностима које промовише ЕКЉП, попут толеранције, друштвеног мира и недискриминације.

Политичари се често налазе на удару критика због својих изјава. У једном предмету против Француске, господин Ле Пен, председник француског “Националног фронта”, 2005. године је морао да плати 10.000 евра за подстицање дискриминације, мржње и насиља према групи људи због њиховог порекла, зато што је дао изјаву у интервјуу који је објављен у дневном новинама Ле Монде са великим националним тиражом.⁸⁴ У изјави је, између осталог, рекао да ће доћи дан када ће Муслимана бити 25, а не 5 милиона и када ће преузети вођство у француском друштву. Другом приликом је такође изјавио да већ сада

83 *Pavel Ivanovi v. Russia*, ЕСЉП, представка бр. 35222/04 (2007).

84 *Le Pen v. France*, ЕСЉП, представка бр. 18788/09 (2010).

морају да воде рачуна како газе, јер су Муслимани постали бројни. ЕСЉП је установио принцип да свако ко је учесник дебате о неком питању од јавног интереса може се користити претеривањем, па чак и провокацијом уколико поштује права и репутацију других. Када је у питању изабрани представник, који представља своје гласаче и брани њихове интересе, домаћи суд мора да врши стриктнији надзор када се ради о ограничењима слободе изражавања. Ле Пенове изјаве дате су у контексту опште дебате о проблемима повезаним са интеграцијом миграната у земљама пријема. Оне се односе на Муслимане у целини и изазивају пораст осећања или одбачености и непријатељства. Он је поставио Французе против заједнице чија су религијска уверења изричито поменута и чије увећање представља латентну опасност по француски народ, што није заштићено правом на слободу изражавања.

И изражавање у стриповима такође је обухваћено слободом изражавања. У једном предмету, цртач стрипова, Денис Лерој, на једном цртежу је представио напад на Светски трговински центар који је публикован у баскијским недељним новинама са речима: “Сви смо сањали о томе ... Хамас је то учинио”⁸⁵. Овај цртеж је објављен само два дана након напада 11. септембра 2001. године. У наредном броју, часопис је објавио изводе писама и мејлова које су примили након објављивања цртежа. Објављена је и реакција самог аутора, који је објаснио да није узео у обзир људску патњу, која је изазвана нападом на куле близњакиње, већ да је његов циљ био да на сатиричан начин укаже на амерички империјализам. Он је осуђен на плаћање казне за “одобравање тероризма”, због чега је сматрао

.....
85 *LeRoy v. France*, ЕСЉП, представка бр. 36106/03 (2008).

да је дошло до кршења његовог права на слободу изражавања. ЕСЉП је заузео став да је он глорификовао насилно уништење америчког империјализма у свом раду и изразио моралну подршку извршитељима напада, без обзира на чињеницу да је у овом нападу хиљаде цивила изгубило живот или повређено. Суд је узео у обзир да новине у којима је цртеж објављен немају велики тираж, али да је цртеж изазвао одређену јавну реакцију, која је способна да изазове насиље и може имати утицај на јавни поредак Баскије која представља врло политички сензитиван регион.

Посебно је значај предмет *Вејделанд*,⁸⁶ где је неколико особа у једној средњој школи оставило око сто летака у ормарићима за ученике. Врло брзо су напустили просторије на интервенцију директора школе. Аутор летака је организација Национална омладина, а на њима је писало следеће:

”Хомосексуална њројајанда!

У школу неколико деценија друштво је кренуло од одбијања хомосексуалности и других сексуалних девијанности ка њрихвањању ове девијантне сексуалне склоности. Ваши ањшведски учитељи добро знају да хомосексуалност има морално деструктиван ефекат на суштину друштва и радо ће њокушати да је изнесу као нешто нормално и добро. Реците им да се ХИВ/АИДС рано њојавио код хомосексуалаца и да је њихов њромискуитетни начин живота био један од главних разлога што је ова модерна кућа добила ујоритије.

Реците им да хомосексуалне лобистичке организације њакође њокушавају да умање њедофилију и њијајте их да ли ову сексуалну девијацију њреба лејализовати.”

86 *Vejdeland and Others v. Sweden*, ЕСЉП, представка бр. 1813/07 (2012).

ЕСЉП је нагласио да је дискриминација по основу сексуалне оријентације једнако озбиљна као и дискриминација по основу расе, порекла или боје коже. Суд је узео у обзир да су леци дељени у циљу да започну дебату о недостатку објективности образовања у шведским школама. Међутим, иако је ово прихватљива сврха, мора се обратити пажња на формулацију која је употребљена у лецима: хомосексуалност је ”девојантна сексуална склоност” која има ”морално деструктиван ефекат на суштину друштва”, те указивање на везу са ХИВ-ом и педофилијом, због чега ово постају озбиљне и штетне оптужбе на рачун једне групе.⁸⁷ ЕСЉП је нагласио да подстицање на мржњу не подразумева нужно позив на чин насиља или друга кривична дела, али напади на лица учињени вређањем, исмевањем или клеветањем одређених група могу бити последице таквог говора и не уживати заштиту која се пружа на основу слободе изражавања.⁸⁸ Такође, Суд је узео у обзир и да су леци дељени деци која су у осетљивим годинама, што их чини подложнијим садржајима која читају.

Говор мржње у онлајн простору

Због све већег значај електронске комуникације и садржаја који се објављује и промовише на интернету и на друштвеним мрежама, и међународна тела посвећују све већу пажњу овом питању. Тако ЕКРИ тражи од држава да предузму све неопходне мере како би сузбиле коришћење интернета за расистичке циљеве.⁸⁹ Државе морају да усвоје адекватно законодавство којим се оно санкционише, да процесуирају

.....
87 *Исцо*, став 54.

88 *Исцо*, став 55.

89 ЕКРИ, Општа политичка препорука бр. 6 о борби против ширења расистичког, ксенофобичног и антисемитског материјала преко интернета, 15. децембар 2000.

одговорне, да правно уоквири и разграниче одговорност онога ко обе- збеђује хостинг, пружаоца садржаја, као и оног ко објављује страницу, као и да подрже саморегулаторне мере које интернет делатност пре- дузима у борби против расистичких изјава.

ЕСЉП је такође имао прилике да се бави овим питањем и да се изјас- ни о одговорности за објављивање и неуклањање коментара на интер- нет порталима, који могу бити расистички и увредљиви.

У *Делфи АС њрошв Естоније*,⁹⁰ случај се тицао улоге портала Делфи у објављивању увредљивих коментара. Наиме, у јануару 2006. године објављен је чланак о трајектној компанији, испод којег су корисни- ци портала коментарисали одлуку компаније да промени руту својих трајеката у правцу одређених острва. Последица ове одлуке је било пуцање леда на местима где су ледени путеви могли бити направље- ни у будућности. Многи корисници су оставили изузетно увредљиве и претеће коментаре упућене компанији и њеном власнику. По зах- теву адвоката власника компаније, Делфи је уклонио увредљиве ко- ментаре неких шест недеља након њиховог објављивања. Власник је тужио Делфи, а суд је сматрао да је Делфи одговоран за остављене коментаре, иако је истакнуто да је његова улога била само техничке природе. Суд је утврдио да постоји разлика између оператора порта- ла и традиционалног издавача штампаних медија, истичући да се од оператора портала не може разумно захтевати да измени коментаре пре њихове објаве на исти начин као што то може учинити издавач традиционалних штампаних медија. Међутим, оба имају економски интерес приликом објављивања коментара, те се стога могу сматра-

.....
90 *Delfi AS v. Estonia*, ЕСЉП, представка бр. 64569/09, пресуда Великог већа (2015).

ти „издавачима“. У оцени овог случаја, ЕСЉП је заузео став да није повређена слобода изражавања од стране естонских судова јер је постојало оправдано и пропорционално ограничење права на слободу изражавања које ужива портал, а посебно због тога што су коментари били веома увредљиви, што портал није спречио њихово објављивање и што је остварио економску корист приликом њиховог објављивања. Велико веће ЕСЉП је поново размотрило случај и утврдило да се коментари корисника портала могу окарактерисати као говор мржње и као позивање на насиље, због чега не уживају заштиту која се гарантује слободом изражавања. Такође је утврђено да је администратор портала објављивао коментаре након што их корисници напишу, да их власник компаније није могао тужити јер им је омогућено да буду анонимни, те да је сам администратор заказао јер није функционисао аутоматски систем за брисање вулгарних речи и пријаве осталих корисника. Посебно је подовучено да портал није уклонио коментаре без одлагања, иако је у питању био велики комерцијални интернет портал.

У другом предмету, подносиоци представке била су два правна лица регистрована у Мађарској.⁹¹ Први подносилац представке је саморегулаторно тело мађарских интернет провајдера, док је други власник једног од највећих интернет портала у Мађарској. Они су дозвољавали корисницима писање коментара на садржаје објављене на њиховим интернет странама, истовремено их упозоравајући да сnose одговорност за писање властитих коментара. Такође је постојао и систем који је омогућавао свим корисницима да пријаве увредљиве

.....
91 *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete i Index.hu Zrt v. Hungary*, ЕСЉП, представка бр. 22947/13 (2016).

коментаре других корисника. У фебруару 2010. године, на интернет странама портала, објављено је мишљење у којем је критикована агенција за непокретности због тога што је наводила клијенте на коришћење 30-одневног бесплатног сервиса за оглашавање, који је потом, без икаквог обавештења, постајао плаћен сервис. Ово мишљење је подстакло увредљиве и вулгарне коментаре на оба портала. Зато је компанија која је власник интернет стране агенције за непокретности поднела тужбу против оба портала, наглашавајући да су спорно мишљење и накнадни коментари нашкодили репутацији агенције. Тек након подношења тужбе, коментари су уклоњени. Они су се изјаснили да нису одговорни за коментаре својих корисника, као и да је њихова критика оправдана с обзиром на велики број притужби од стране клијената агенције за непокретност. Мађарски судови су сматрали да су објављени коментари били нападачки, увредљиви и понижавајући, као и да су прекорачили границе слободе изражавања. Подносиоци представке су се жалили ЕСЉП на овакву одлуку мађарских судова, сматрајући да је дошло до кршења њихове слободе изражавања. ЕСЉП је неспорно утврдио да је одлукама мађарских судова дошло до ограничења слободе изражавања, али да мађарски судови нису правилно вагали између права на слободу изражавања подносилаца представке и права агенције за непокретности на комерцијалну репутацију. Суд је подвукао да када коментари трећих лица могу да се квалификују као говор мржње, права и интереси других и друштва у целини намећу одговорност интернет порталима ако нису предузеле мере да уклоне очигледно незаконите коментаре без одлагања. Међутим, у овом предмету коментари се не могу квалификовати као говор мржње, нити позивање на насиље иако су били увредљиви и вулгарни. Такође, Суд је узео у обзир и следеће елементе: коментари

су се односили на питање које је од јавног интереса; мађарски судови се нису бавили питањем одговорности аутора коментара, нити су узели у обзир претходно понашање подносилаца представке (попут чињенице да су они у услове коришћења унели упозорење корисницима и да су користили систем пријаве проблематичних коментара); у питању је била комерцијална репутација приватне компаније која се разликује од репутације приватног лица (како је у конкретном случају већ постојала лоша репутација агенције, ови коментари нису допринели негативном односу клијената према њој); и систем пријаве може послужити као добар алат за успостављање баланса и остварење интереса свих умешаних страна. Из свих наведених разлога, ЕСЉП је закључио да је у конкретном случају дошло до повреде члана 10. Европске конвенције.

У једном предмету против Исланда,⁹² Општинско веће града Хафнар-фјордура је 2015. године одобрило предлог за јачање образовања и саветовања у основним и средњим школама о питањима која се тичу оних који се изјашњавају као ЛГБТ+ особе. Одлука је објављена у вестима и довела је до значајне јавне расправе, између осталог на радио станици У.С. Подносилац представке је написао коментаре испод чланка на интернету који је написао један од иницијатора предлога и навео следеће:

„!Нас слушаоце [У.С.] не занима било какво објашњење ове сексуалне девијације. Ово је одврајно. Да индоктринирају децу како сексуални девијанци [„койулирају“, ѿрвенсѿвено се корисѿи за живоѿиње] у кре-вешу. Сѿѿѿа може осѿаѿи код куће, раѿије неѿ да уѿага у [У.С.]. Како одврајно!”

.....
92 *Lilienthal v. Island*, ЕСЉП, представка бр. 29297/18 (2020).

Накнадно је осуђен за своје коментаре јер представљају јавне претње, исмевање, клевету и омаловажавање групе лица на основу њихове сексуалне оријентације и родног идентитета, што је кршење члана 233 (а) Општег кривичног закона Исланда. ЕСЉП је у овом предмету указано на постојање најтежих облика говора мржње који не уживају заштиту Европске конвенције, као и ”мање озбиљни” облици „говора мржње“ за које Суд није сматрао да у потпуности потпадају под заштиту члана 10, али је сматрао да је дозвољено да их државе уговорнице ограниче.⁹³ У ову другу категорију, Суд не само да је сврстао говор који експлицитно позива на насиље или друга кривична дела, већ је сматрао да напади на лица извршени вређањем, исмевањем или клеветом одређених група становништва могу бити довољни да се дозволи власти да фаворизују борбу против предрасуда у контексту дозвољених ограничења слободе изражавања. У предметима који се тичу говора који не позива на насиље или друга кривична дела, закључак о постојању говора мржње је заснован на: 1. процени садржаја и 2. начину изношења информација и ставова (леци, изјаве и сл).⁹⁴ У овом конкретном предмету, ЕСЉП је пронашао да су коментари подносиоца представке „озбиљни и штетни”, те да употреба термина ”сексуална девијација” и ”сексуални девијант” за опис хомосексуалних особа, посебно када је у комбинацији са јасним изразом гађења, чини коментаре подносиоца представке онима који промовишу нетолеранцију и гађење према хомосексуалцима.⁹⁵

.....
93 *Исџо*, ставови 33-35.

94 *Исџо*, став 36.

95 *Исџо*, став 38.

Конечно, у *Беизарас и Левицкас ĩрошив Лишваније*⁹⁶, Суд се бавио коментарима на друштвеним мрежама. Наиме, у децембру 2014. године, први подносилац представке је на својој Фејсбук страници поставио фотографију на којој је приказан пољубац између њега и другог подносиоца представке. Слика је била доступна не само његовим Фејсбук „пријатељима“, већ и широј јавности. Према подносиоцима представке, „слика је постала вирална на интернету и добила је више од 2.400 „лајкова“ и више од 800 коментара“. Они су такође навели да је већина онлајн коментара била усмерена на подстицање мржње и насиља над ЛГБТ+ особама уопште, док су бројни коментари директно претили подносиоцима представке. Неки од коментара били су следећи:

„Ови ђедери су ми сјebали ручак; да ми је дозвољено, уйуцао бих свакој од њих.“

„Саићано, дозволи ми да им олућам ѓлаве о зиг.“

„Олош!!!!!! У ѓасну комору са њима двојцом.“

„Хеј ђедери - куйићу вам бесѓлајћно ѓушовање на медени месец у кремашоријум.“

Организација цивилног друштва се обратила јавном тужиоцу тражећи покретање кривичног поступка због 31 објављеног коментара, укључујући и све горе наведене коментаре. Међутим, окружни јавни тужилац је донео одлуку да не предузме предистражне радње јер није било „системског подстицања мржње или насиља према подносиоцима представке“. По њему, корисници друштвене мреже написали су само по један коментар, а „изражавање мишљења“ је било несистематично и изоловано. Због тога је организација цивилног друштва поднела жалбу Окружном суду који је одбио жалбу уз мишљење да

.....
96 *Beizaras v. Levickas v. Lithuania*, ЕСЉП, представка бр. 41288/15 (2020).

су аутори коментара „изабрали непримерене речи“, али да употреба „увредљивих коментара“ није била довољна за подношење кривичне пријаве. Окружни суд је сматрао да је власник профила на којем је слика постављена, морао да узме у обзир обавезу поштовања ставова и традиције и других чланова друштва. Коначном пресудом одбијена је жалба и потврђене су пресуде нижестепених органа уз образложење које је засновано на истим разлозима, укључујући и аргументе у вези са „ексцентричним понашањем подносилаца представке“. Регионални суд је у образложењу истакао чињеницу да је први подносилац представке фотографију објавио јавно, односно да је није ограничио на своје пријатеље или „истомишљенике“. Није постојао ни субјективни елемент - директна намера да се дело изврши. Тужилац је сматрао да су аутори објављених коментара „изражавали своја мишљења“ и да нису подстицали мржњу или насиље према појединцима на основу њихове сексуалне оријентације.

Разматрајући овај предмет, ЕСЉП је пронашао да је један од разлога одбијања предузимања предистражних радњи био преовлађујући стереотипни став друштва према ЛГБТ+ заједници, што је касније узроковало и пропуштање надлежних органа да спроведу одговарајући поступак.⁹⁷ Европски Суд се позвао и на наводе Окружног суда да „генерално литванско друштво веома цени традиционалне породичне вредности“, при чему је „породица, као уставна вредност, [била] заједница мушкарца и жене“.⁹⁸ С обзиром да је Европска конвенција живи инструмент који треба тумачити у светлу данашњих услова, држава у свом избору средстава намењених заштити породице и обезбеђи-

.....
97 *Исио*, став 124.

98 *Исио*, став 122.

вању поштовања породичног живота, мора нужно узети у обзир развој друштва и промене у перцепцији социјалног, грађанског статуса, укључујући чињеницу да не постоји само један начин или један избор у сфери вођења и живљења породичног или приватног живота. По оцени Суда, подносиоци представке су доказали да је њихова сексуална оријентације играла улогу у начину на који су према њима поступали државни органи. Суд се није сложио са закључком јавног тужиоца да коментари на фотографији „нису представљали систематско подстицање мржње и нетрпељивости“, јер су различите особе написале по један коментар.⁹⁹ Такође, према судској пракси у Литванији, објављивање једног дискриминаторног коментара довољно је за постојање кривичне одговорности. Објављивање коментара који позива на мржњу и нетрпељивост, а нарочито уколико је наведено „да би такве особе требало да буду убијене“, довољно да се случај схвати озбиљно, чему у прилог говори и чињеница да је фотографија добила више од 800 коментара. Суд је зато одбацио аргумент Литваније да су коментари на друштвеној мрежи Фејсбук мање опасни од коментара на интернет веб порталима.¹⁰⁰ Коначно, коментари мржње, укључујући неприкривене позиве на насиље од стране корисника друштвене мреже, упућени против подносилаца представки и хомосексуалне заједнице уопште, подстакнути су ставовима према тој заједници. ЕСЉП је закључио да је управо такво дискриминаторно стање духа било разлог пропуста државних органа да изврше своју обавезу и да на ефикасан начин истраже да ли коментари у вези са сексуалном оријентацијом подносилаца представке представљају позив на мржњу и насиље.¹⁰¹

.....
99 *Исцџо*, став 136.

100 *Исцџо*, став 127.

101 *Исцџо*, став 129.

7. Домаћи антидискриминациони оквир

Уставне одредбе

Начело једнакости и забрана дискриминације, медијске слободе и гарантовање плурализма представљају уставне категорије у Републици Србији.

Устав Републике Србије садржи неколико одредаба које су од значаја за тему овог приручника.¹⁰² Члан 21. Устава прокламује да су сви пред Уставом и законом једнаки и да имају право на једнаку законску заштиту, без икакве дискриминације. Члан 21. став 3 забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета. Овај члан познаје и изузетак од једнаког поступања у виду посебних мера које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима. Тиме наш Устав одступа од формалног начела једнакости и признаје потребу за предузимањем мера како би се остварила суштинска једнакост припадника/ца одређених група у друштву.

102 Устав Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 98/06, 10. новембар 2006.

Устав даље намеће обавезу предузимања различитих мера у образовању, култури и јавном обавештавању, којима се подстиче разумевање, уважавање и поштовање разлика које постоје због посебности етничког, културног, језичког или верског идентитета њених грађана/ки.¹⁰³ Штавише, Устав захтева подстицање духа толеранције и међукултурног дијалога у области образовања, културе и информисања, као и предузимање ефикасних мера за унапређење узајамног поштовања, разумевања и сарадње међу свим особама који живе на њеној територији, без обзира на њихов етнички, културни, језички или верски идентитет.¹⁰⁴ Забрањено је и кажњиво „свако изазивање и подстицање расне, националне, верске или друге неравноправности, мржње и нетрпељивости”.¹⁰⁵

У претходним одредбама посебно се указује на значај медија у стварању толерантнијег друштва, чија је слобода гарантована чланом 50. Устава. Овај члан забрањује цензуру, али предвиђа да надлежни судски орган „може спречити ширење информација и идеја путем средстава јавног обавештавања само ако је то у демократском друштву неопходно ради спречавања позивања на насилно рушење Уставом утврђеног поретка или нарушавања територијалног интегритета Републике Србије, спречавања пропагирања рата или подстрекавања на непосредно насиље или ради спречавања заговарања расне, националне или верске мржње, којим се подстиче на дискриминацију, непријатељство или насиље.”¹⁰⁶ И сама слобода изражавања гарантована је чланом 46. Устава, као и „слобода да се говором, писањем, сликом или на други

.....
103 Члан 48. Устава Републике Србије.

104 Члан 81. Устава Републике Србије.

105 Члан 49. Устава Републике Србије.

106 Члан 50. Устава Републике Србије.

начин траже, примају и шире обавештења и идеје”. Ова одредба Устава даље прописује да је слобода изражавања подложна ограничењу и то онда када је то ограничење прописано законом и када је неопходно ради заштите неког легитимног циља: „права и угледа других, чувања ауторитета и непристрасности суда и заштите јавног здравља, морала демократског друштва и националне безбедности Републике Србије”.

Антидискриминациони закони

Закон о забрани дискриминације представља општи антидискриминациони закон, који је донет 2009. године (измењен и допуњен 2021. године), у циљу пружања свеобухватне заштите од дискриминације у Републици Србији. Већ је било речи да Закон уводи дефиницију дискриминације, као и да препознаје девет облика дискриминације, међу којима и говор мржње. Закон познаје и тешке облике дискриминације, међу којима су изазивање и подстицање неравноправности, мржње и нетрпељивости по основу националне, расне или верске припадности, језика, политичког опредељења, пола, родног идентитета, сексуалног опредељења, инвалидитета и старосног доба, као и пропагирање дискриминације путем јавних гласила. У тешке облике дискриминације спада и дискриминација по основу два или више личних својстава, као и дискриминација која је извршена више пута или се чини у дужем временском трајању.¹⁰⁷

У Републици Србији су донета још три закона којима се забрањује дискриминација припадника/ца одређених група. **Закон о сјреча-**

.....
107 Чланом 13. Закона о забрани дискриминације прописани су тешки облици дискриминације.

вању дискриминације особа са инвалидитетом¹⁰⁸ забрањује дискриминацију особа са инвалидитетом и у тешке облике дискриминације убраја изазивање и подстицање неправедности или нерепетивности према особама са инвалидитетом, као и пропагирање дискриминације путем јавних гласила.¹⁰⁹

Закон о родној равноправности¹¹⁰ забрањује сваки облик дискриминације по основу пола и рода и прописује да садржаји у средствима јавног информисања, укључујући и оглашавање, не смеју садржати податке којима се ствара или подстиче дискриминација.¹¹¹ Закон забрањује изражавање мржње и омаловажавања жена и мушкараца, као и јавно заговарање, подржавање и поступање које је засновано на предрасудама, обичајима и другим друштвеним обрасцима понашања који су засновани на идеји подређености или надређености жена и мушкараца, односно на родним стереотипима. Овим закон посебно се признаје штетност родних стереотипа и предрасуда и њихово промовисање у медијима. Такође, закон прописује обавезу средстава јавног информисања да приликом извештавања користе родно осетљив језик и да развијањем свести о значају родне равноправности доприносе сузбијању родних стереотипа, друштвених и културних образаца, обичаја и праксе засноване на родним стереотипима, дискриминације на основу пола, односно рода и других личних својстава, као и родно заснованог насиља, насиља у породици и насиља према женама.

.....
108 Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 33/2006, 13/2016, 17. април 2006.

109 Члан 9. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом.

110 Закон о родној равноправности, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 52/2021, 24. мај 2021.

111 Члан 44. Закона о родној равноправности.

Закон о заштити права и слобода националних мањина¹¹² забрањује сваки вид дискриминације који је заснован на националној, етничкој, расној или језичкој основи, према лицима која припадају националним мањинама. Закон предвиђа да националне мањине “имају право на потпуно и непристрасно обавештење на свом језику, укључујући право на изражавање, примање, слање и размену информација и идеја путем штампе и других средстава јавног обавештавања”¹¹³. Држава је у обавези да у програмима јавног сервиса обезбеди информативне, културне и образовне садржаје на језику националних мањина.

Медијски закони

Закон о јавном информисању и медијима¹¹⁴ уређује начин остваривања слободе јавног информисања, односно слободу прикупљања, објављивања и примања информација, слободу формирања и изражавања идеја и мишљења, слободу штампе и дистрибуције новина, слободу ширења информација и идеја преко интернета и других платформи.¹¹⁵ Закон прокламује слободу јавног информисања која не подлеже цензури и забрањује непосредну и посредну дискриминацију „уредника медија, новинара и других лица у области јавног информисања, нарочито према њиховој политичкој опредељености и уверењу или другом личном својству”¹¹⁶. Медији су у обавези да објављују информације, идеје и мишљења о појавама, догађајима и

.....
112 Закон о заштити права и слобода националних мањина, „Службени лист СФРЈ”, бр. 11/2002, “Службени лист СЦГ”, бр. 1/2003 - Уставна повеља и “Службени лист Републике Србије”, бр. 72/2009 - др. закон и 97/2013 - одлука УС), 17. март 2002.

113 Члан 17. Закона о заштити права и слобода националних мањина.

114 Закон о јавном информисању и медијима, „Службени лист Републике Србије”, бр. 83/2014, 58/2015, 12/2016, 5. август 2014.

115 Члан 3. став 1. Закона о јавном информисању и медијима.

116 Члан 4. Закона о јавном информисању и медијима.

личностима о којима јавност има оправдан интерес да зна, а свако лице има право да „истинито, потпуно и благовремено буде обавештено о питањима од јавног значаја“ у свим областима друштвеног живота и без дискриминације, а средства јавног информисања су дужна да ово право и поштују.¹¹⁷ Закон идентификује и посебно рањиве групе, а то су особе са инвалидитетом¹¹⁸, и националне мањине¹¹⁹. Ова листа није затворена јер закон предвиђа да јавни интерес у области информисања представља и „информисање особа са инвалидитетом и других мањинских група“¹²⁰. Такође, Закон тај јавни интерес види и у пружању подршке производњи медијских садржаја која имају за циљ заштиту и развој људских права и демократије.¹²¹

Законом о електронским медијима¹²² уређује се организација и рад Регулаторног тела за електронске медије, услови и начин пружања аудио и аудио-визуелних медијских услуга, као и услови и поступак за издавање дозвола за пружање тих услуга и друга питања која су од значаја за област електронских медија. Закон садржи одредбу којом се прописује да се тумачење свих одредби из закона тумачи у ”корист унапређења вредности демократског друштва”¹²³. Иако је таква одредба садржана у члану 18. став 3. Устава, поменута одредба свакако је значајна јер налаже тумачење одредби у складу са релеватном националном и међународном праксом којом се штите људска права и де-

.....
117 Чланови 5. и 15. Закона о јавном информисању и медијима.

118 Члан 12. Закона о јавном информисању и медијима.

119 Члан 13. Закона о јавном информисању и медијима.

120 Члан 15. став 6. Закона о јавном информисању и медијима.

121 Члан 15. став 7. Закона о јавном информисању и медијима.

122 Закон о електронским медијима, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 83/2014, 6/2016, 129/2021, 5. август 2014.

123 Члан 3. Закона о електронским медијима.

мократске вредности. Већи број одредби из закона односе се на оснивање, органе и делокруг рада Регулаторног тела, које представља самосталну и независну организацију која има за циљ, између осталог, пружања доприноса очувању, заштити и развоју слободе мишљења и изражавања.

Закон о јавним медијским сервисима¹²⁴ уређује рад јавних медијских сервиса у Републици Србији, у складу са европским стандардима и међународним инструментима у области електронских медија.¹²⁵ Закон дефинише као јавни медијски сервис „независан и самосталан правни субјект који, обављањем своје основне делатности, омогућава остваривање јавног интереса у области јавног информисања, и пружа опште и свеобухватне медијске услуге које подразумевају информативне, образовне, културне и забавне садржаје који су намењени свим деловима друштва“¹²⁶. Основна делатност јавног медијског сервиса мора бити у функцији остваривања јавног интереса, односно објављивања садржаја који имају за циљ „остваривање људских права и слобода, размену идеја и мишљења, неговање вредности демократског друштва, унапређивање политичке, полне, међунационалне и верске толеранције и разумевања, као и очување националног идентитета српског народа и националних мањина“¹²⁷. У основна начела рада јавног медијског сервиса, између осталог, спадају истинито, непристрасно, потпуно и благовремено информисање, као и пошто-

.....
124 Закон о јавним медијским сервисима, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 83/2014, 103/2015, 108/2016, 161/2020, 129/2021, 142/2022, 5. август 2014.

125 Члан 1. Закона о јавним медијским сервисима.

126 Члан 2. став 1. Закона о јавним медијским сервисима.

127 Члан 3. став 1. Закона о јавним медијским сервисима.

вање људских права и слобода и демократских вредности.¹²⁸ Закон даље одређује шта је јавни интерес, који се остварује кроз програмске садржаје и који у великој мери одражава промоцију људских права и забрану дискриминације:

- истинито, благовремено, потпуно, непристрасно и професионално информисање грађана/ки;
- омогућавања слободног формирања и изражавања мишљења грађана/ки;
- поштовања основних људских права и демократских вредности и институција и унапређење културе јавног дијалога;
- поштовања приватности, достојанства, угледа, части и других људских права;
- поштовања и подстицања плурализма политичких, верских и других идеја и омогућавање јавности да буде упозната са тим идејама, не служећи се интересима појединих политичких странака и верских заједница, као ни било ком другом појединачном политичком, економском, верском и сличном становишту или интересу;
- задовољавање потреба у информисању свих делова друштва без дискриминације, водећи посебно рачуна о друштвено осетљивим групама, попут деце, омладине и старијих лица, мањина, особа са инвалидитетом, социјално и здравствено угрожених и других група;
- афирмисање националних културних вредности Срба и националних мањина.

.....
128 Члан 4. Закона о јавним медијским сервисима.

Закон о електронским комуникацијама¹²⁹ уређује услове и начин за обављање делатности у области електронских комуникација. Закон прописује да Национално регулаторно тело поступа самостално, непристрасно, објективно, транспарентно, сразмерно и без дискриминације.¹³⁰ Регулатор даље обезбеђује спровођење политика које имају за циљ да подстакну слободу изражавања и информисања, културне и језичке разноликости и медијског плурализма.¹³¹ Мере које регулатор предузима јесу и оне којима се решавају проблеми потреба посебних друштвених група, посебно особа са инвалидитетом и старијих корисника, као и корисника са посебним социјалним потребама.¹³²

Закон о оглашавању¹³³ регулише садржину огласне поруке, као и општа и посебна правила оглашавања и директно оглашавање, а примењује се на оглашавање без обзира на начин и средство којим се оно врши.¹³⁴ Међутим, закон се примењује и на активности које немају својство оглашавања, попут објављивања порука личне природе, обавештавање које врше државни органи и имаоци јавних овлашћења у склопу остваривања послова из свог делокруга, изборне кампање и друге промотивне активности политичких организација, јавно обавештавање које врше удружења, синдикати и друга правна лица, као и информисање јавности о активностима друштвено одговорног понашања.¹³⁵ Закон предвиђа да је оглашавање слободно и да нико не сме спречити

.....
129 Закон о електронским комуникацијама, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 35/2023, 60/13 – одлука УС, 62/14, 30. јун 2010.

130 Члан 7. став 2. Закона о електронским комуникацијама.

131 Члан 7. став 3. Закона о електронским комуникацијама.

132 Члан 7. став 4. тачка 4. Закона о електронским медијима.

133 Закон о оглашавању „Службени гласник Републике Србије“, бр. 6/2016, 22/2019, 28. јануар 2016.

134 Члан 3. став 1. Закона о оглашавању.

135 Члан 3. став 2. Закона о оглашавању.

објављивање огласне поруке због идеја или мишљења о јавним стварима које су садржане у самој огласној поруци.¹³⁶ С друге стране, оглашавање мора да буде засновано на принципу коришћења дозвољених средстава за постизање циља и другим принципима друштвене одговорности и не сме изазивати мржњу или нетолеранцију¹³⁷, нити садржати изјаве или визуелно представљање које се може сматрати увредљивим.¹³⁸ Посебно је важна забрана да „огласна порука, непосредно или посредно, подстиче дискриминацију по било ком основу, а посебно по основу уверења, националне, етничке, верске, родне или расне припадности, политичког, сексуалног или другог опредељења, друштвеног порекла, имовинског стања, културе, језика, старости или психичког или физичког инвалидитета“¹³⁹. Такође је забрањено и неоправдано одбити објављивање, односно емитовање огласне поруке, или на други начин неоправдано правити разлику или неједнако поступати, искључивати, ограничавати или давати првенство различитим оглашивачима, у истим или сличним ситуацијама.¹⁴⁰ Посебно се забрањује подстицање понашања које угрожава безбедност или здравље примаоца огласне поруке, попут сцене насиља, приказа који могу изазвати страх и агресивност, као и сексуално узнемиравање које се приказује као „прихватљиво, пожељно или уобичајено друштвено понашање“¹⁴¹. Закон такође уређује посебну заштиту деце и малолетника од неприкладног обавештавања.

.....
136 Члан 4. став 2. Закона о оглашавању.

137 Члан 6. став 2. Закона о оглашавању.

138 Члан 6. став 3. Закона о оглашавању.

139 Члан 8. Закона о оглашавању.

140 Члан 9. Закона о оглашавању.

141 Члан 10. Закона о оглашавању.

8. Медијска (само)регулатива у Србији

Поред међународног и националног законодавног оквира, медији су дужни да поштују и стандарде етичког новинарства који су обухваћени у документима саморегулаторног тела (Савет за штампу) и регулаторног тела (РЕМ).

Бројни домаћи прописи почевши од Закона о јавном информисању и медијима¹⁴² до Кодекса новинара Србије¹⁴³ регулишу обезбеђивање слободе изражавања у медијима, као и права и обавезе новинара и новинарки када је реч о поштовању људских права.

Редакције у пракси примењују **Кодекс новинара Србије**¹⁴⁴ којег су заједнички усвојили Удружење новинара Србије (УНС) и Независно удружење новинара Србије (НУНС) 2006. године,¹⁴⁵ а који је допуњен 2013. године.¹⁴⁶ Кодекс новинара Србије већим бројем одредаба дефинише обавезе уредника/ца и новинара/ки да се придржавају одређених начела професионалног недискриминаторног извештавања и даје одговарајуће смернице. У одељку IV Одговорност новинара прописано је да је новинарска професија неспојива са ширењем било које врсте: полних,

.....
142 Закон о јавном информисању и медијима, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 83/2014, 58/2015, 12/2016, 5. август 2014.

143 Кодекс новинара Србије - ујуишсво и смернице, четврто издање, Савет за штампу, Београд, 2015.

144 Исио.

145 Татјана Јакоби, Милан Лукић, Милена Марковић, *Испрживање: Медији и дискриминација у Србији*, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2012.

146 Кодекс новинара Србије - ујуишсво и смернице, четврто издање, Савет за штампу, Београд, 2015.

родних, етничких, расних, социјалних, или верских стереотипа; да предрасуде које новинари приватно имају, не смеју да буду емитоване/објављене ни у каквом контексту, ни отворено, ни прикривено; да је недопустиво колоквијално, погрдно и непрецизно називање одређене групе; да се у извештајима о кривичним делима, национална, расна, верска, идеолошка и политичка припадност, као и сексуално опредељење, социјални и брачни статус осумњичених лица или жртава, могу поменути само у случају када су опредељења, припадност или статус у непосредној вези с врстом и природом почињеног кривичног дела. У одељку V Новинарска пажња посебно се наглашава да је новинар/ка обавезан/на да приступа послу са дужном професионалном пажњом и да у свом свакодневном раду мора бити свестан/на опасности од дискриминације коју могу да шире медији, те да је обавезан/на да учини све да избегне дискриминацију засновану, између осталог, на раси, полу, старости, сексуалном опредељењу, језику, вери, политичком и другом мишљењу, националном или друштвеном пореклу.

Савет за штампу

Савет за штампу, независно саморегулаторно тело, основан је 2009. године, брине се о поштовању Кодекса новинара Србије у штампаним и онлајн медијима, као и у новинским агенцијама, и решавању жалби појединаца/ки и институција поводом конкретних садржаја; медијацијом између оштећених појединаца/ки, институција и редакција и изношењем јавних опомена у случајевима када је констатовано кршење етичких стандарда утврђених Кодексом новинара Србије и едукацијом за поступање у складу са Кодексом новинара Србије и јачање угледа медија. Савет окупља издаваче, власнике штампаних медија, онлајн медија и новинских агенција и професионалне новинаре/ке.

Савет за штампу основао је **Комисију за жалбе** која одлучује о текстовима, фотографијама и другим садржајима штампаних медија, портала и новинских агенција. Подношење жалби због повреде Кодекса новинара је бесплатно, а могу је поднети сви појединци/ке, организације или институције које су директно погођене објављеним садржајем, као и сваки/а члан/ица Комисије за жалбе.¹⁴⁷

Сектор у којем новинари/ке најчешће прелазе границе које су им постављене различитим регулаторним и саморегулаторним механизмима јесте правосуђе (тачније, кршење претпоставке невиности), а затим следи дискриминација различитих осетљивих група. Иако Кодекс новинара Србије то експлицитно забрањује, медији неретко генерализују појаве о којима пишу, олако инкриминишући све припаднике/це одређених група. Наслови типа „Роми отимају наше куће”¹⁴⁸ или „Хрвати Милану отимају сина”¹⁴⁹, и даље су карактеристични за таблоиде, али се сличне тезе повремено појављују и у озбиљнијим медијима. На листи медијски најчешће лоше или погрешно представљених група су и жене, ЛГБТ+ особе, особе са инвалидитетом, особе које живе са ХИВ-ом итд. Иако су понекад у питању озбиљна кршења Кодекса, а понекад тек лоше употребљена терминологија, у великом броју случајева приметна је незаинтересованост медија за последице које би њихово извештавање евентуално могло да има.¹⁵⁰

.....
147 *Шта можемо да урадимо за вас*, Савет за штампу, доступно на <https://savetzastampu.rs/lat/o-nama/sta-mozemo-da-uradimo-za-vas/>.

148 *Жишљељи Руској села: Роми ошимају куће од нас*, доступно на <https://www.vesti.rs/Vesti/ZITELJI-RUSKOG-SELA-ROMI-OTIMAJU-NASE-KUCE.html>.

149 *Хрваћи Милану ошимају сина*, (04.08.2023), доступно на <https://www.vesti.rs/Severina-vidео/Hrvati-Milanu-otimaju-sina.html>.

150 *АНЕМ Мониторинг Публикација ИХ*, Тамара Скрозза, новинарка и чланица Комисије за жалбе Савета за штампу.

Текст Кодекса не садржи родно сензитиван језик, нити у било ком од својих чланова препоручује коришћење родно сензитивног речника у медијима. Једино се у смерницама у одељку V Новинарска пажња каже да “новинари морају да избегавају фразе које имају шовинистичке, сексистичке или на било који други начин дискриминаторне конотације”. Међутим, Закон о родној равноправности који је донет 2021. године, садржи одредбе о родно осетљивом језику и прописује да су средства јавног информисања дужна да приликом извештавања користе родно осетљив језик и да развијањем свести о значају родне равноправности доприносе сузбијању родних стереотипа, друштвених и културних образаца, обичаја и праксе засноване на родним стереотипима, дискриминације на основу пола, односно рода и других личних својстава, као и родно заснованог насиља, насиља у породици и насиља према женама¹⁵¹. Често се погрешно сматра да је Закон о родној равноправности фокусиран на регулисање и унапређење положаја жена, овај закон налаже једнак третман и једнаке могућности и за мушкарце и за жене и то у свим сегментима живота.

Регулаторно тело за електронске медије (РЕМ)

РЕМ је самостална државна регулаторна организација са својством правног лица, која врши јавна овлашћења у циљу: делотворног спровођења утврђене политике у области пружања медијских услуга у Републици Србији; унапређивања квалитета и разноврсности услуга електронских медија; доприноса очувању, заштити и развоју слободе мишљења и изражавања; у циљу заштите интереса јавности у обла-

.....
151 Закон о родној равноправности, “Службени гласник Републике Србије”, бр. 52/2021.

сти електронских медија и заштите корисника услуга електронских медија, у складу са одредбама Закона о електронским медијима¹⁵², на начин примерен демократском друштву. Иако је држава оснивач Регулаторног тела за електронске медије¹⁵³, ово тело је својеврсни пандан Савету за штампу, али у области електронских и онлине медија. Његова Служба за надзор и анализу програма се, између осталог, стара о утврђивању поштовања обавеза емитера утврђених Кодексом понашања емитера и другим препорукама РЕМ, анализом поштовања ових одредби и спречавањем емитовања програма који садрже информације којима се подстиче дискриминација, мржња или насиље.¹⁵⁴ РЕМ је наследник раније Републичке радио-дифузне агенције (РРА), а некадашњи Кодекс емитера установљен Законом о радиодифузији, замењен је серијом правилника који регулишу понашање емитера у складу са новим Законом о електронским медијима. Од ових правилника, за област дискриминације најзначајнији је *Правилник о заштити људских њрава у области пружања медијских услуга*, који се детаљно бави правима и обавезама новинара у електронским медијима¹⁵⁵.

Генерално, медијски садржај који се објављује у електронским медијима не сме да садржи информације којима се на отворен или прикривен начин подстиче дискриминација, мржња или насиље против појединца или групе због њихове расе, боје коже, предака, држављан-

.....
152 Закон о електронским медијима, “Службени гласник Републике Србије”, бр. 83/2014, 6/2016 – др. закон и 129/2021.

153 РЕМ је правни следбеник Републичке радиодифузне агенције, основане Законом о радиодифузији “Службени гласник Републике Србија”, бр. 42/02, 97/04, 76/05, 79/05.

154 *Информашор о раду*, Регулаторно тело за електронске медије, 8. април 2016.

155 *Правилник о заштити људских права у области пружања медијских услуга*, “Службени гласник Републике Србије”, бр. 55/2015.

ства, националне припадности, језика, верских или политичких убеђења, пола, родног идентитета, сексуалне оријентације, имовног стања, рођења, генетских особености, здравственог стања, инвалидитета, брачног и породичног статуса, осуђиваности, старосној доби, изгледа, чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама и других стварних или претпостављених личних својстава.¹⁵⁶

Праћењем рада Савета за штампу и Регулаторног тела за електронске медије бави се између осталог и Европска комисија, која у својим извештајима објављује оцене о раду ових тела.¹⁵⁷

.....
156 *Најчешћа њишања*, Регулаторно тело за електронске медије, доступно на: <http://www.rem.rs/sr-lat/najcesca-pitanja#gsc.tab=0>.

157 У извештају за 2015. годину, ЕК констатује да је Савет за штампу активнији у обелодањивању и анализирању случајева кршења професионалних новинарских стандарда и новинарског кодекса, док се од РЕМ очекује да појача своју активност.

9. Повереник за заштиту равноправности

Усвајањем Закона о забрани дискриминације из 2009. године у правни систем Републике Србије уведен је **Повереник за заштиту равноправности** као самосталан, независан, државни орган омбудсманског типа. Овај орган је специјализован за спречавање и заштиту од свих облика дискриминације, односно има превентивну и заштитну функцију у погледу остваривања права на равноправност, као једног од основних људских права.

Институцијом руководи Повереник, кога бира Народна скупштина на мандат од пет година. У вршењу његових надлежности помаже му Стручна служба.

У складу са Уставом и Законом о забрани дискриминације, Повереник ужива имунитет који уживају народни посланици и не може бити позван на одговорност због вршења законом утврђених надлежности и израженог мишљења.

У процесу усаглашавања прописа са прописима Европске уније, а у циљу имплементације међународних и европских антидискриминационих стандарда, новелираним Законом о забрани дискриминације из 2021. године, Поверенику су проширена овлашћења и прецизније је уређен поступак заштите пред овим државним органом.

Надлежност Повереника широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да ефикасно обавља своју функцију.

Надлежности Повереника за заштиту равноправности

Надлежност Повереника је прописана Законом о забрани дискриминације¹⁵⁸ и у том смислу учоава се да се највећи број овлашћења Повереника односи на заштиту од дискриминације са једне стране, и превентивно деловање и унапређење равноправности, са друге стране. У том смислу, Законом о забрани дискриминације, као једна од основних надлежности прописано је да Повереник поступа по притужбама за заштиту од дискриминације. Након спроведеног поступка по притужби, Повереник доноси мишљење о томе да ли је дошло до повреде закона и у складу са тим даје препоруке како да се отклоне последице акта дискриминације. Уколико лице коме је дата препорука не поступи, односно не отклони повреду права, Повереник изриче меру опомене, док је у случају непоступања ни по изреченој мери, овлашћен да обавести јавност.

Повереник свим грађанима који му се обрате пружа детаљне информације о начину и поступку остваривања права, могућности покретања поступка пред Повереником, као и судског или другог поступка заштите, како би грађани у потпуности били упознати са могућностима остваривања својих права и њихове заштите.

Поред поступања по притужбама, када су за то испуњени законски услови, Повереник може покренути и прекршајни поступак, као и парницу за заштиту од дискриминације (тзв. стратешку парницу), о чему ће бити више речи у даљем тексту приручника.

.....
158 Закон о забрани дискриминације, "Службени гласник Републике Србије", бр. 22/2009, 52/2021.

Поред поступања у поступцима заштите од дискриминације, Повереник је овлашћен и да издаје упозорења, односно да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације, као и да упућује препоруке мера органима јавне власти и другим лицима за остваривање равноправности и заштите од дискриминације.

Превентивна функција Повереника огледа се и у његовом овлашћењу да прати спровођење закона и других прописа, иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације, као и у давању мишљења о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације.

Такође, Повереник успоставља и одржава сарадњу са органима надлежним за остваривање равноправности и заштиту људских права на територији аутономне покрајине и локалне самоуправе, као и органима јавне власти и организацијама на територији Републике Србије, регионалним, односно међународним и другим телима, органима и организацијама надлежним за остваривање равноправности и заштите од дискриминације.

Повереник је члан Европске мреже тела за равноправност (ЕКВИНЕТ), као и Регионалне мреже тела за равноправност Југоисточне Европе, која је 2016. успостављена на предлог Повереника у Београду.

Поред наведеног, Повереник организује, односно спроводи независна истраживања из области унапређења равноправности и заштите од дискриминације и објављује стручне публикације, обавештења и информације из области унапређења равноправности и заштите од дискриминације, а обавља и друге послове у складу са Законом.

Редован годишњи извештај о стању у области заштите равноправности Повереник подноси Народној скупштини, а ако постоје нарочито важни разлози, може самоиницијативно или на захтев Народне скупштине да подноси и посебне извештаје. Сваки извештај садржи препоруке за предузимање мера чији је циљ превазилажење уочених слабости или делотворније спречавање и сузбијање дискриминације.

Поступак пред Повереником по притужби

Одредбама Закона о забрани дискриминације¹⁵⁹, као и Пословника о раду¹⁶⁰ Повереника за заштиту равноправности уређен је начин поступања Повереника.

Већ је наведено да је поступање по притужбама због дискриминације особа или група особа које повезује неко заједничко лично својство, једна од најважнијих надлежности Повереника за заштиту равноправности, због чега ће поступак по притужбама бити детаљније представљен.

Овај поступак се покреће подношењем притужбе и то писмено или, изузетно, усмено у записник, без обавезе плаћања таксе или друге накнаде. Уз притужбу се подносе докази о претрпљеном акту дискриминације. Притужбу може поднети лице које сматра да је претрпело дискриминацију или друго лице уз његову сагласност. У име и уз сагласност лица чије је право повређено, притужбу може поднети орга-

.....
159 Закон о забрани дискриминације, "Службени гласник Републике Србије", бр. 22/2009, 52/2021.

160 *Пословник о раду*, Повереник за заштиту равноправности, 16.05.2011, доступно на https://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2012/11/images_files_POSLOVNIK%20O%20RADU.pdf.

низација која се бави заштитом људских права или друго лице. Удружење или организација која се бави заштитом људских права може поднети притужбу у име групе лица чије је право повређено и без сагласности појединаца који чине ту групу, уколико се повреда односи на неодређени број лица друштвене групе које повезује неко лично својство. У име и уз сагласност лица чије је право повређено, притужбу може поднети и инспекција у складу са законом којим се уређује област инспекцијског надзора, што је новина унета изменама и допунама Закона о забрани дискриминације.

Повереник не може да води поступак у случају анонимних притужби.

Притужба треба да садржи податке о томе ко је дискриминисан, како је дискриминисан и ко је дискриминатор, као и доказе и/или наводе о доказним средствима која се могу употребити у циљу доказивања истинитости чињеница везаних за акт дискриминације. Ради олакшавања поступка подношења притужби, Повереник је сачинио необавезујући образац притужбе са свим потребним елементима. Овај образац притужбе је доступан и на различитим језицима националних мањина, у формату приступачном деци, као и у електронској форми, а сајт Повереника је доступан на ћириличком и латиничном писму, као и на енглеском језику.

Притужба се подноси на адресу: Повереник за заштиту равноправности, Булевар краља Александра 84, односно Немањина 22-26, 11000 Београд, односно на адресу poverenik@ravnopravnost.gov.rs.

разумљива или садржи недостатке који онемогућавају поступање, подносиоцу/тељки притужбе упућује се захтев да те недостатке отклони. Законом је прописано када Повереник не може да поступа. Најчешћи случајеви су када утврди да није надлежан; ако подносилац/тељка притужбе у остављеном року није отклонио/ла недостатке у притужби; ако је поступак пред судом по истој ствари покренут или правноснажно окончан; у случају смрти подносиоца/тељке притужбе или брисања из регистра ако је у питању правно лице; ако је очигледно да нема повреде права на коју подносилац/тељка указује; ако је у истој ствари већ поступао у складу са чланом 33. Закона о забрани дискриминације, а нису поднети нови докази; ако се утврди да је због протока времена немогуће постићи сврху поступања; ако је поступак постизања споразума успешно окончан; ако је подносилац/тељка притужбе одустао/ла од притужбе и у другим случајевима прописаним Законом. Повереник о томе обавештава подносиоца/тељку притужбе.

Притужба се, са свим прилозима, доставља лицу за које се тврди да је извршило акт дискриминације, у року од 15 дана од дана пријема уредне притужбе. Овом лицу се оставља рок да се изјасни о наводима из притужбе.

Повереник, у току поступка до доношења мишљења, може предложити спровођење поступка преговарања ради постизања споразума, у складу са законом којим се уређује поступак посредовања у решавању спорова. Овај поступак је бесплатан за подносиоца/тељку притужбе пред Повереником.

У току поступка по притужбама чињенично стање се утврђује увидом у све доказе који су од значаја за поступање и одлучивање и узимањем

изјаве од подносиоца/тељке притужбе, лица против којег је притужба поднета, као и других лица.

Уколико је лице против којег је притужба поднета отклонило последице поступања које је било разлог подношења притужбе, а подносилац/тељка притужбе је сагласан/на да су последице отклоњене, Повереник не поступа даље по притужби.

Поступак по притужби спроводи се у законском року од 90 дана од дана подношења уредне притужбе.

Након спроведеног поступка, Повереник доноси мишљење о томе да ли је извршена дискриминација, односно да ли су повређене одредбе Закона о забрани дискриминације. Мишљење се доставља подносиоцу/тељки притужбе и лицу против којег је притужба поднета. Уз мишљење да је извршена дискриминација Повереник издаје једну или више препорука лицу против којег је поднета притужба о начину отклањања повреде права. То лице има рок од 30 дана да поступи по препоруци и отклони повреду права и обавести о томе Повереника или о потреби за додатним роком за поступање у случајевима када поступање захтева комплексан процес радњи и аката. У закону није прописана листа препорука, већ се само наводи да је реч о препорукама којима се отклања повреда права. Садржина и смисао препорука огледа се у томе да се њиховим испуњењем на најбољи могући начин санирају последице дискриминације и спречава даље вршење односно понављање радње дискриминације. У том смислу, дискриминатору се може препоручити да се јавно извини жртви/жртвама дискриминације, да предузме мере како би обезбедио приступ објекту, да врати запосленог на претходно радно место или га врати на посао, да се суз-

држава од давања изјава или ширења идеја, ставова и информација којима се подстиче дискриминације, мржња или насиље и др.

Уколико лице не поступи по препоруци, Повереник је овлашћен да донесе решење којим дискриминатору изриче меру опомене и оставља нови рок од 30 дана за отклањање повреде права. Ова одлука је коначна и против ње није допуштена жалба. Уколико у овом року дискриминатор не поступи по препоруци, Повереник не може употребити било коју репресивну меру како би дискриминатора принудио да испуни препоруку, већ, сагласно Закону, може обавестити јавност да дискриминатор није поступио по препоруци. Повереник није овлашћен да дискриминаторе кажњава ако не поштују његове препоруке, али их може уверити да то чине ауторитетом институције, снагом аргумената и притиском јавности.

Стратешке парнице

Што се тиче стратешких парница, као што је већ поменуто, Повереник је независни државни орган који је овлашћен да подноси тужбе суду због повреде прописа који забрањују дискриминацију, у своје име, а уз сагласност и за рачун дискриминисаног лица. То значи да Повереник има статус тужиоца у судском поступку.

Наиме, ове парнице Повереник покреће у јавном (општем) интересу како би указао на случајеве дискриминације који превазилазе значај конкретног случаја, због своје друштвене опасности, учесталости, распрострањености или другог разлога, с циљем да допринесе до следној примени прописа и унапређењу правне праксе, да додатно охрабри и подстакне жртве дискриминације на покретање антидискри-

минационих парница, као и да правно едукује и сензибилише јавност за проблем дискриминације. Поред тога, циљ Повереника јесте да својом процесном активношћу издејствује доношење повољних судских пресуда, којима се поред пружања правне заштите дискриминисаним лицима, упућује и јасна порука јавности да је дискриминација забрањена и да се делотворно санкционише. Такође, циљ, односно сврха стратешких парница може да буде и обезбеђивање правилног тумачења или правилне примене антидискриминационих прописа, па самим тим да се путем судске праксе појасни смисао одређеног прописа, или да се путем ове праксе укаже на то да је одређени пропис потребно изменити, допунити, односно унапредити.

Дакле, Повереник је странка у поступку, односно тужилац у парници и у складу са тим може, под законом прописаним условима и роковима, истицати захтеве и предлоге. Такође треба имати у виду специфичност оваквих парница. Наиме, Повереник подноси тужбу у општем интересу али за рачун дискриминисаног лица или групе лица, што значи да сва дејства ове парнице и одлуке које у њој буду донете настају за лице или групу лица због чије заштите се Повереник обратио суду. Захтеви које Повереник може истаћи у овим парницама су забрана извршења радње од које прети дискриминација; забрана даљег вршења радње дискриминације, односно понављања радње дискриминације; утврђивање да је тужени дискриминаторски поступао; извршење радње ради уклањања последица дискриминаторног поступања, и као један од врло важних захтева – захтев да се објави пресуда. Једини захтев који Повереник не може да истакне у парници за заштиту од дискриминације, од свих који су прописани законом, јесте захтев за накнаду штете.

Поступак по притужби који Повереник спроводи и парница за заштиту од дискриминације, представљају два потпуно различита и независна облика заштите од дискриминације, а сам поступак по притужби нема карактер претходног поступка и не представља процесну претпоставку од које зависи допуштеност пружања правне заштите у антидискриминационој парници.

Из праксе Повереника

- Повереник за заштиту равноправности је најчешће покретао стратешке парнице због дискриминације на основу националне припадности. Једна од њих је тужба коју је Повереник поднео против Васе Кенића из Сврљига који је новинарки Радио телевизије Србије дао изјаву поводом информација да ће се Јованка Мацура са петоро деце уселити у зграду у којој он живи. Кенић је тада изјавио да им не иде баш у прилог да се Ромкиња усели у њихову зграду уз речи: *“Многио има деце, ђејоро деце, она... шїа ја знам. То је неред. Роми су Роми... Ви знаїе како, они увек имају неко ђосебно насеље, одвојено и ње сївари.”* Суд је пресудом у целости усвојио тужбени захтев Повереника и утврдио тежак облик непосредне дискриминације припадника и припадница ромске националне мањине – изазивање и подстицање неравноправности, мржње и нетрпељивости на основу националне припадности и одлука је правноснажна.¹⁶¹
- У једном другом случају, Поверенику се обратила особа са инвалидитетом која болује од церебралне парализе, отежано говори и не

161 Редован годишњи извештај Повереника за заштитиу равнојравности за 2011. годину, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2012.

може да користи руке, а којој Јавни бележник у Новом Саду није дозволио да факсимилом (који је израђен у складу са прописима) овери изјаву да живи сама у домаћинству ради остваривања права на ангажовање персоналног асистента. Повереник је покренуо парнични поступак за заштиту од дискриминације, а Виши суд у Новом Саду донео пресуду због пропуштања и утврдио да је тужени извршио тежак облик непосредне дискриминације по основу инвалидитета на тај начин што није омогућио потписивање исправе уз помоћ печата са угравираним потписом у складу са Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом. Ова стратешка парница покренута је у јавном интересу, како би се и судском праксом указало на проблем са којим се у свакодневном животу сусрећу особе са инвалидитетом, које нису у могућности да се својеручно потпишу. Особама са инвалидитетом се неретко лица у органима пред којима остварују неко право или услугу не обраћају директно, већ њиховим личним пратиоцима, захтева се да ставе отисак прста или да дају пуномоћје другом лицу, које би се уместо њих потписало и сл, што доводи до неједнаког третмана и дехуманизације особа са инвалидитетом. Наиме, у оваквим случајевима се особе са инвалидитетом осећају понижено, повређено им је достојанство јер имају капацитете да разумеју о чему се ради, разговарају директно или преко тумача, да се потпишу и сл.¹⁶²

- С обзиром да је дискриминација жена због трудноће и породилског одсуства недопустива и да још увек представља честу дискриминацију на тржишту рада, Повереник је покренуо стратешку

.....
162 Редован годишњи извештај Повереника за заштити равноправности за 2022. годину, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2023.

парницу пред Вишим судом у Београду уз сагласност Снежане Пешовић, а због дискриминације на основу пола и породичног статуса, као и због виктимизације.¹⁶³ Снежана Пешовић је због трудничког и породилског одсуства добила отказ. Врховни касациони суд, потврдио је пресуде нижестепених судова којим је правноснажно одлучено да је Снежана Пешовић дискриминисана на основу пола и породичног статуса у области рада на тај начин што је послодавац у току трајања трудноће, породилског одсуства и одсуства са рада ради неге детета, трајање радног односа условио потписивањем бланко споразума о престанку радног односа, тражио да лично обезбеди средства за доприносе, а онда и активирао бланко споразум о престанку радног односа и одјавио је са РФ ПИО након што је случај пријавила инспекторату за рад. О овом случају су редовно извештавали и медији што је још један доказ да су новинари/ке важни партнери Поверенику, те да могу дати снажан допринос смањењу дискриминације и спречавању дискриминаторског понашања појединих послодаваца.

.....
163 *Покренућа стратешка парница због дискриминације труднице*, Повереник за заштиту равноправности, 6. август 2019, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/pokrenuta-strateska-panica-zbog-diskriminacije-trudnice-cir/>.

Brankica Janković: Presuda u korist Snežane Pešović važna pobeda za sve žene i majke

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti Brankica Janković rekla je za RTS da je odluka Vrhovnog kasacionog suda u korist porodilje Snežane Pešović važna pobeda za sve žene i majke jer je dokazano da je zabranjeno otpustiti ženu za vreme porodiljskog odsustva.

DRUŠTVO

Od renoviranja kuća do dopremanja koza - humanitarci iz Kraljeva "od srca" pomažu ugroženim porodicama

Seničić: Povređeni u Grčkoj van životne opasnosti, nema otkazivanja putovanja za Maroko

Iznajmljivanje stanova onosan biznis, a plaćanje poreza vlasnici izbegavaju - rešenje ipak na vidiku

Usekovanje glave Jovana Krstiteља, danas vernici ne jedu i ne piju ništa što je crveno

Generacija Zed na "klik tač" sa

Vrhovni kasacioni sud nedavno je doneo presudu kojom se potvrđuje da je **Snežana Pešović**, trudnica i porodilja koja je dobila otkaz iako je sama sebi uplaćivala doprinose, bila diskriminisana na osnovu pola i porodičnog statusa u oblasti rada.

Извор: <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/5210349/brankica-jankovic-presuda-u-koist-snezane-pesovic-vazna-pobeda-za-sve-zene-i-majke.html>

10. Комуникација Повереника са јавношћу

Повереник за заштиту равноправности на различите начине комуницира са јавношћу, што важи и за све друге државне органе. Међутим овај начин комуникације има своје специфичности с обзиром да је Закон о забрани дискриминације дао Поверенику одређена овлашћења у погледу обавештавања јавности која немају други државни органи. Реч је обавештењима и упозорењима. Поред ова два начина која представљају посебна овлашћења Повереника која се односе на заштиту од дискриминације, важно је поменути и саопштења која Повереник издаје како би упознао јавност са својим активностима и предузетим мерама.

Имајући у виду да обавештења, упозороња и саопштења имају своје различито значење и специфичну тежину, веома је важно да новинари знају да их разликују и у извештавању исправно квалификују. Подвођењем свих ових облика деловања под форму „саопштење“, што није редак случај у медијима, мешају се различити инструменти из надлежности Повереника. Како би се избегла евентуална погрешна квалификација, Повереник на свим својим дописима медијима јасно назначи да ли се ради о упозорењу, обавештењу или саопштењу.

Неразумевање одређених овлашћења Повереника може довести у јавности до погрешног закључка у погледу надлежности овог државног органа, као и до нереалних очекивања у погледу тога шта Повереник може или не може да уради.

Важно је истаћи да Повереник не може да води поступак за заштиту од дискриминације *ex officio*, односно по службеној дужности, већ је неопходно да лице које сматра да је дискриминисано или друго лице поднесе притужбу.

Како је показало једно раније истраживање, већина уредника/ца и новинара/ки обухваћена анкетом¹⁶⁴ верује да Повереник има знатно шира овлашћења од оних која су му законом дата. Наиме, већина анкетираних верује да је задатак поверенице да предузме мере (реагује) увек када уочи случајеве дискриминације и да је то њена службена дужност у свим случајевима дискриминације. Уз то, једна петина анкетираних верује и да повереница има моћ да контролише рад органа власти.

С обзиром да не постоји ново истраживање које би одговорило на питање да ли у медијима и даље постоји нејасноћа око „моћи“ поверенице, како би се отклониле евентуалне недоумице, у даљем тексту ближе је појашњено када Повереник издаје обавештења, упозорења и саопштења.

Обавештења јавности

На самом почетку, важно је појаснити да обавештење јавности представља део поступка по притужби, односно његов финални део. Када се посматра поступак по притужби, може се издвојити неколико најважнијих фаза тог поступка. Свакако је прва фаза – утврђивање

.....
164 Татјана Јакоби, Милан Лукић, Милена Марковић, *Истраживање: Медији и дискриминација у Србији*, Повереник за заштиту равноправности, Београд, април 2012.

да ли притужба испуњава законом прописане услове да би се по њој могло поступати. Уколико притужба садржи све неопходне елементе, следи фаза утврђивања чињеница. У тој фази најважнији део поступка је слање притужбе на изјашњење. Као следећа најважнија фаза је фаза давања мишљења о томе да ли је дошло до повреде права на равноправност или не.

Уколико је дато мишљење да је дошло до повреде права из Закона о забрани дискриминације, Повереник даје препоруку (једну или више) за отклањање повреде права и оставља рок дискриминатору за поступање. Као што смо већ навели, уколико лице коме је препорука упућена не поступи по препоруци, Повереник изриче меру **опомене**. И на крају уколико лице ни у накнадном року од 30 дана не поступи по препоруци, Повереник, у складу са законом, може о томе обавестити јавност. Закон предвиђа обавештење јавности као могућност, јер постоје случајеви када лице које је дискриминисано не жели да се о томе **обавести јавност**, или околности случаја показују да није целисходно обавестити јавност јер би се на тај начин могао открити неки нарочито осетљив податак о лицу које је дискриминисано. И сам Закон о забрани дискриминације предвиђа да је забрањено откривати неке податке уколико лице не жели само да се изјасни. То је случај са нпр. сексуалном оријентацијом.

ОБАВЕШТЕЊЕ ЈАВНОСТИ представља крајњи исход поступања по притужби, када Повереник снагом свог угледа и ауторитетом своје функције излаже дискриминатора суду јавности и истовремено указује јавности на пример дискриминације у друштву.

Обавештења Повереника доступна су и на сајту институције у засебном одељку „Обавештења“.

Извештавањем о оваквим случајевима, медији доприносе ширењу поруке да дискриминација неће остати непримећена. Такође, новинари/ке имају значајну улогу у едуковању јавности и охрабривању грађана/ки и правних лица, да у оваквим, и сличним случајева дискриминације треба да се обрате Поверенику.

Из праксе Повереника

- Један од примера када је Повереник обавестио јавност јесте у случају утврђене дискриминације општине Смедеревска Паланка и тадашњег председника општине због пропуштања да слепој ученици обезбеди превоз од куће до основне школе коју похађа, иако постоји законска обавеза локалне самоуправе за обезбеђивање превоза за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом.¹⁶⁵ Овај пример нас уједно подсећа да дискриминација није само ускраћивање права по основу личног својства, него се дискриминаторним чином сматра и пропуштање да се неком грађанину обезбеди право које му припада.

.....
165 Обавештење јавности – Председник општине Смедеревска Паланка дискриминисао слепој девојчицу, Повереник за заштиту равноправности, 19. август 2015, доступно на <http://ravnopravnost.gov.rs/rs/obavestenje-javnosti-predsednik-opstine-smederevska-palan-ka-diskriminisao-slepu-devojciцу/>.

Obaveštenje javnosti – Predsednik opštine Smederevska Palanka diskriminisao slepu devojčicu

» Mišljenja i preporuke » Obaveštenja » **Obaveštenje javnosti – Predsednik opštine Smederevska Palanka diskriminisao slepu devojčicu**

19. Aug 2015.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je opština Smederevska Palanka, na čelu sa predsednikom opštine Radoslavom Milojevićem Kenom, diskriminislala učenicu sa invaliditetom N.P. jer joj je otežala ostvarivanje prava na obrazovanje. Naime, opština Smederevska Palanka učenici N.P. koja je slepa, nije obezbedila prevoz od kuće do osnovne škole koju pohađa, iako je zakonska obaveza lokalne samouprave obezbeđivanje prevoza za učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom. Na taj način je prekršen Zakon o zabrani diskriminacije jer je propuštanjem da obezbedi pravo na besplatan prevoz do škole za N.P. učenicu sa invaliditetom, opština Smederevska Palanka ovoj devojčici otežala ostvarivanje prava na obrazovanje i puno uključivanje u obrazovni sistem. Predsedniku opštine Smederevska Palanka Radoslavu Milojeviću Keni još u aprilu je preporučeno da preduzme sve neophodne radnje i mere iz svoje nadležnosti kojima će obezbediti sredstva za prevoz ove učenice do škole, kao i da ubuduće vodi računa da u okviru poslova iz svoje nadležnosti, ne krši propise o zabrani diskriminacije. Nakon toga mu je poslata opomena da u novom roku postupi u skladu sa preporukom. Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, nezavisnog i specijalizovanog državnog organa sa zadatkom da radi na suzbijanju svih oblika i vidova diskriminacije i ostvarivanju ravnopravnosti u društvenim odnosima. Kako ni nakon izricanja opomene preporuka nije sprovedena, Poverenica obaveštava javnost, u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije.

Извор: <https://ravnopravnost.gov.rs/obavestjenje-javnosti-predsednik-opštine-smederevska-palanka-diskriminisao-slepu-devojčicu/>

- **Случај који је заинтересовао медије јесте обавештење поводом одбијања аутора уџбеника Криминалистике да из садржаја уклони омаловажавајуће садржаје који вређају достојанство жена. Аутор, проф. др Бранислав Симоновић, у делу под називом „Силовање: Методика откривања, разјашњавања и доказивања”, поред осталог, наводи да су „у њакси (...) ређи случајеви да жртва силовања није дала дојринос насћанку кривичној дела и да се њре извршења дела није њознавала са учиниоцем. Тада се њен дојринос насћанку кривичној дела најчешће оїледа у нејромишљеном њонашању (усамљеном крећашњу мрачним улицама, њредграђима, ливадама у касним вечерњим саћима,**

иушовању аушосіойом), чиме је себе објективно довела у ситуацију да іосіане жрїва кривичної дела, нїр. силовања, разбојнишїва“¹⁶⁶.

- У поступку који је спроведен по притужби против једног информативног портала, поводом објављених текстова под називом: „Зашїо Драїана Ракић мрзи и вређа Вршац, Вршчане, Грожђебал?“ и „Срамошан наїаг жуше комїаније на іоршал еВршац“, Повереник је дао мишљење да су прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације, са препорукама за њихово отклањање. Овим текстовима, портал evrsac.rs изнео је идеје и ставове који су узнемиравајући и понижавајући и којима се вређа достојанство Драгана Ракић само због тога што је жена. Ово је пример стварања понижавајућег и увредљивог окружења, чиме су прекршене одредбе закона. Како главни и одговорни уредник овог портала није поступио по препоруци ни након опомене, Повереник је о томе обавестио и јавност.¹⁶⁷

.....

166 Обавешїење јавносїи – Аушор удзбеника криминалисїике из садржаја није уклонио омаловажавајуће садржаје који вређају досїојансїво жена, Повереник за заштиту равноправности, 08. јануар 2015, доступно на <http://ravnopravnost.gov.rs/rs/obavestenje-javnosti-autor-udzbenika-kriminalistike-iz-sadrzaja-nije-uklonio-omalovazavajuce-sadrzaje-koji-vredaju-dostojanstvo-zena/>.

167 Обавешїење за јавносїи – Поршал evrsac.rs дискриминисао Драїану Ракић, Повереник за заштиту равноправности, 04. јун 2018, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/obavestenje-za-javnost-portal-evrsac-rs-diskriminisao-draganu-rakic/>.

Portal evrsac.rs diskriminisao Draganu Rakić

РЕДАКЦИЈА

ОБЈАВЉЕНО 18.06.2018.

♡ ДОДАЈ У ОМИЈЕНЕ # 21 SECS 📊 БРОЈ ПРЕГЛЕДА: 274

U postupku koji je sproveden po pritužbi protiv informativnog portala www.evrsac.rs, povodom tekstova objavljenih na ovom portalu, pod nazivom: „Zašto Dragana Rakić mrzi i vređa Vršac, Vrščane, Groždebal?” i „Sramotan napad žute kompanije na portal eVršac”, poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da su prekršene odredbe Zakona o zabrani diskriminacije, sa preporukama za njihovo otklanjanje.

Извор: <https://www.pancevo.city/vrsac-si-ti/portal-evrsac-rs-diskriminisao-draganu-rakic/>

- Један од случајева којим су се медији такође бавили било је и обавештење за јавност о непоступању по датој препоруци Повереника из мишљења које је донето у поступку по притужби против председника Странке демократске акције Санџака, а због дискриминаторног говора према припадницима и припадницама ЛГБТ+ популације.¹⁶⁸ Наиме, он је на прес конференцији рекао да је “чуо од једног сћочара да хомосексуалности њосћоји само код сћоке и да ћу сћоку хићно ѡродају месарима ѡ нижој цени нећо шћо кошћа нормална храна”.

.....
¹⁶⁸ Обавешћење за јавности, Повереник за заштиту равноправности, 02. децембар 2022, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/obavestenje-za-javnost-4/>.

Повереник за заштиту равноправности: Сулејман Угљанин повредио одредбе Закона о забрани дискриминације

(Фото Д. Жарковић)

У поступку који је спроведен по притужби једне организације за заштиту људских права, против Сулејмана Угљанина, председника Странке демократске акције Санџака, због дискриминације по основу сексуалне оријентације у вези са изношењем става о истополним заједницама на прес-конференцији Странке демократске акције Санџака, повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је Сулејман Угљанин, повредио одредбе Закона о забрани дискриминације.

Извор: <https://www.politika.rs/scc/clanak/527585/Poverenik-za-zastitu-ravnopravnosti-Sulejman-Ugljanin-povredio-odredbe-Zakona-o-zabrani-diskriminacije>

Упозорења

Овлашћење којим Повереник располаже у остваривању своје надлежности јесте и упозоравање јавности на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације.¹⁶⁹

.....
¹⁶⁹ Закон о забрани дискриминације „Службени Гласник Републике Србије„ бр. 22/2009, 52/2021.

УПОЗОРЕЊЕ ЈАВНОСТИ Повереник користи у специфичним случајевима који одражавају најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације који се појаве у јавном простору. Ово овлашћење Повереник користи у циљу унапређења или заштите равноправности како би указао јавности на начин вршења, извршиоце, као и лица према којима су извршени најчешћи, типични и тешки случајеви дискриминације. На овај начин Повереник указује на недопустивост оваквог поступања или говора уз подизање свести о обавези поштовања начела равноправности и забрани дискриминације.

Истраживања указују да су медији углавном упознати са овим овлашћењем Повереника¹⁷⁰, и готово без изузетка преносе упозорења у ударним терминима електронских медија и на истакнутом месту у штампаним и онлајн медијима и издањима. Подршка коју у овим случајевима медији дају деловању Повереника изузетно је важна у остваривању улоге овог државног органа на сузбијању свих облика дискриминације и остваривању начела равноправности.

→ Из праксе Повереника

- Пандемија вируса Ковид-19 поставила је бројне изазове човечанству, и то у готово свим сегментима живота, па и у области поштовања људских права. На мети дискриминације били су и епидемиолози ангажовани на сузбијању пандемије. Повереник је упозорењем за јавност реаговао поводом непримереног комен-

.....
170 Татјана Јакоби, Милан Лукић, Милена Марковић, *Истраживање: Медији и дискриминација у Србији*, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2012.

тара Владимира Гајића на рачун др Предрага Кона. Гајић је Конову изјаву да је “рационално размишљајући о одвајању вакцинисаних и невакцинисаних” доводио у везу са његовом националном припадношћу и етничким пореклом (јеврејским прим. аут.). Повереница је у упозорењу истакла да је довођење било чије стварне или претпостављене националне припадности и етничког порекла у везу са професијом коју обавља и професионалним мишљењем недопустиво и увредљиво.¹⁷¹

SPORNA IZJAVA

NEDOPUSTIVO, UVREDLJIVO I ŠTETNO: Poverenica Brankica osudila napad Gajića na doktora Kona!

Spornom objavom Gajić je uvredio Kona, na nacionalnoj osnovi

Objavljeno: 27.07.2021. 17:42h

Advokat **Vladimir Gajić**, desna ruka lidera Narodne stranke Vuka Jeremića, komentarisao je na društvenim mrežama izjavu **epidemiologa dr Predraga Kona**, naglašavajući da je Kon Jevrejin, što je javnost osudila nazivajući takav Gajićev postupak fašističkim.

Naime, spornom objavom Gajić je uvredio Kona, na nacionalnoj osnovi, i to samo zato što je, povodom mogućih narednih akcija vlasti oko suzbijanja korona virusa, epidemiolog rekao da je "racionalno je razmišljati o odvajanju vakcinisanih i nevakcinisanih".

Извор: <https://www.espreso.co.rs/vesti/drustvo/841671/nedopustivo-uvredljivo-i-stetno-poverenica-brankica-osudila>

171 Упозорење поводом увреда доктора Предрага Кона, Повереник за заштиту равноправности, 27. јул 2021, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/upozorenje-povodom-uvreda-doktora-predraga-kona/>.

- Још један случај који је изазвао пажњу медија јесте песма коју су извели глумац и члан председништва Покрета слободних грађана (ПСГ) Сергеј Трифуновић и чланови Покрета уједињених фантома, а у којој се поред осталих, вређа премијерка Србије на основу сексуалне оријентације. Повереница је у упозорењу истакла да хумор не може бити оправдање да се било ко вређа због неког личног својства, те да омаловажавање припадника и припадница не само ЛГБТ+ заједнице, већ свих мањинских заједница, не сме да буде предмет покушаја хумора или сатире јер се на тај начин подстиче нетрпељивост према другом и другачијем.¹⁷²

Poverenica: Sergej Trifunović i PUF u pesmi vređaju premijerku

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je upozorila da se u pesmi člana Pokreta slobodnih građana Sergeja Trifunovića i članova Pokreta ujedinjenih fantoma (PUF) vređa premijerka Srbije.

Извор: <https://www.021.rs/story/Info/Srbija/331826/Poverenica-Sergej-Trifunovic-i-PUF-u-pesmi-vredjaju-premierku.html>

.....
172 Упозорење за јавносћ, Повереник за заштиту равноправности, 13. фебруар 2023, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/upozorenje-za-javnost-4/>.

- Жене спадају у друштвену групу која је чешће изложена дискриминацији, али и која чешће пријављује дискриминацију. Као што смо раније навели, на мети недопустивог понашања и говора мржње веома често су жене из јавног живота, пре свега политичарке. Један од таквих примера јесте реторика и понашање председника Српске деснице Мише Вацића који је приликом обиласка пољопривредних газдинстава у пиротским селима називао домаће животиње именима министарке Дарије Кисић Тепавчевић и тадашње министарке Гордане Чомић. Повереница је реаговала упозорењем, осудивши Вацићево понашање и подсећајући да су сексизам, мизогинија и вређање жена на јавним функцијама недопустиви. Ово је била прилика да се јавност још једном подсети да учесници јавног и политичког живота морају да буду додатно одговорни за сваку изговорену реч.¹⁷³

Janković osudila Vacićevo vredanje ministarki Kisić Tepčević i Čomić

Beta
01.03.2021. 16:53

1 komentara f t p o

Извор: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/jankovic-osudila-vacicevo-vredjanje-ministarki-kisic-tepcevic-i-comic/>

173 Упозорење због увреда Мише Вацића министаркама, Повереник за заштиту равноправности, 01. март 2021, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/upozorenje-zbog-uvreda-mise-vacica-ministarkama/>.

Саопштења

Као што смо већ навели, поред обавештења и упозорења, која представљају два посебна овлашћења из надлежности институције која нису својствена другим органима јавне власти, Повереник издаје и саопштења.

САОПШТЕЊЕ представља врсту обраћања којим институција упознаје јавност са својим радом и предузетим активностима на унапређењу и заштити равноправности. Путем саопштења, институција промовише начело равноправности и важност толеранције и заштиту од свих облика дискриминације, указује на положај и проблеме са којима се суочавају одређене мањинске или рањиве групе, затим обавештава о важности обележавања одређених датума и догађаја који су значајни у области остваривања људских права и сл. и том приликом указује на положај одређених друштвених група, стању у одређеној области и начинима за његово унапређење.

Повереник се, на пример, најчешће оглашава саопштењем када упути одређену иницијативу, препоруку мера, предлог за оцену уставности и законитости или други акт, када изда публикацију, представља резултате истраживања, као и о оствареној сарадњи са организацијама цивилног друштва, органима јавне власти, међународним и другим организацијама итд. Повереник се редовно оглашава саопштењима поводом Међународног дана старијих особа, Светског дана Рома, Међународног дана толеранције, Светског дана детета, Међународног дана борбе против хомофобије и трансфобије, Међународног дана борбе против насиља над женама, Међународног дана особа са инвалидитетом и сличних догађаја.

Саопштења као начин комуницирања са јавности су важан инструмент, између осталог, и за скретање пажње и подстицање медија да се заинтересују за одређене теме и да о њима извештавају.

→ Из праксе Повереника

- Један од примера саопштења био је поводом упућене препоруке мера свим осигуравајућим друштвима у циљу унапређења положаја старијих грађана, као и жена. Овим друштвима је препоручено да омогуће закључење уговора о осигурању лица за време путовања и боравка у иностранству и за старије суграђане, односно оне које имају преко 70 година. Поред тога, друштвима је препоручено да обезбеде једнак третман за жене и мушкарце када је у питању добровољно здравствено осигурање, тако да оно не буде скупље за жене.

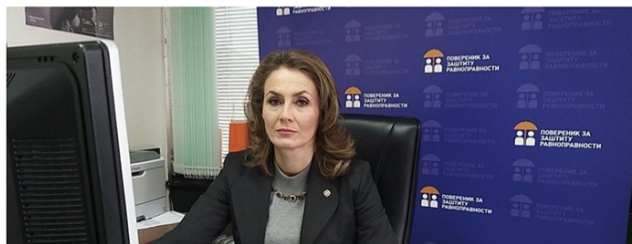
17. jun 2022. 13.42 | Izvor: Tanjug

Повереница упутила препоруку мера осигуравајућим друштвима

f Podeli Tvituj Pošalji Čitaj mi A A A

BEOGRAD - Prilikom zaključivanja ugovora o osiguranju za vreme putovanja i boravka u inostranstvu, osiguravajuća društva trebalo bi da preduzmu sve neophodne mere kako bi se ugovori zaključivali pod jednakim uslovima za sve, bez obzira na godine starosti i pol građana.

To se navodi u preporuci mera koju je osiguravajućim društvima uputila poverenica za zaštitu ravnopravnosti Brankica Janković.

Извор: https://rtv.rs/sr_lat/drustvo/poverenica-uputila-preporuku-mera-osiguravajucim-drustvima_1350101.html

- Повереник се саопштењем обратио јавности и поводом упућене иницијативе Министарству здравља за доношење процедура о поступању са децом и ученицима са дијабетесом и другим незаразним хроничним, као и ретким болестима током боравка у предшколским установама и школама. Повод за иницијативу је то што је све више деце са дијабетесом, али и другим хроничним незаразним болестима, због чега је јако важна превенција, као и адекватно реаговање и терапија у најранијем узрасту.

Извор: <https://zdravlje.kurir.rs/zdravlje-dece/4234636/odbili-da-upisu-decu-u-vrtic-jer-imaju-dijabetes-zbog-dva-slucaja-hitno-reagovala-poverenica-za-ravnopravnost-ovo-je-epilog>

- Још један важан повод за саопштење била је иницијатива Министарству грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре за измене Закона о планирању и изградњи како би сви грађани/ке са инвалидитетом, могли/ле да имају несметан приступ својим становима. Иницијативом је затражено да се закон измени тако да се убудуће за извођење радова на грађевинском земљишту или објекту који је у власништву више лица, не тражи оверена сагласност власника, уколико се радови односе на остваривање приступачности и превазилажење архитектонских баријера за кретање особа са инвалидитетом.¹⁷⁴ Овим би се унапредио квалитет живота особа са инвалидитетом, али и превенирала учестала дискриминација због архитектонских баријера.

Poverenica uputila inicijativu za izmene Zakona o planiranju i izgradnji kako bi se građanima sa invaliditetom omogućio pristup stanovima

» Саопштења » Poverenica uputila inicijativu za izmene Zakona o planiranju i izgradnji kako bi se građanima sa invaliditetom omogućio pristup stanovima

13. Jan 2023.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti Branka Janković uputila je inicijativu Ministarstvu građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture za izmene Zakona o planiranju i izgradnji kako bi svi građani sa invaliditetom, mogli da imaju nesmetan pristup svojim stanovima. Inicijativom je traženo da se zakon измени tako da se uбудуће за извођење радова на грађевинском земљишту или објекту који је у власништву више лица, не тражи оверена сагласност власника, уколико се радови односе на остваривање приступачности и превазилажење архитектонских баријера за кретање особа са инвалидитетом.

Poverenica je rekla da su se građani sa invaliditetom više puta obraćali instituciji jer njihove komšije nisu davale saglasnost da se na zajedničkom delu objekta izvode radovi, navodeći da je neshvatljivo i da nema opravdanja da pojedinci ne poštuju prava osoba sa invaliditetom, iako te rampe ne utiču na kvalitet njihovog života. Ona je istakla da je osobama sa invaliditetom pristupačnost objekata u kojem žive od vitalne važnosti i neophodan uslov za normalno, svakodnevno funkcionisanje i punu socijalnu uključenost.

Uklanjanje fizičkih barijera na objektima za stanovanje imalo bi višestruku korist i za druge stanare, na primer osobe koje se otežano kreću, starije osobe, ali i za roditelje sa malom decom, stanare koji unose i/ili iznose težak i veliki teret iz zgrade i slično. Poverenica je rekla da očekuje da će Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture pokazati razumevanje za problem sa kojim se suočavaju osobe sa invaliditetom.

Извор: <https://ravnopravnost.gov.rs/poverenica-uputila-je-inicijativu-za-izmene-zakona-o-planiranju-i-izgradnji-kako-bi-se-gradjanima-sa-invaliditetom-omogucio-pristup-stanovima/>

174 Повереница упутила иницијативу за измене Закона о планирању и изградњи како би се грађанима са инвалидитетом омогућио приступ становима, Повереник за заштиту рavnopravnosti, 13. јануар 2023, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/poverenica-uputila-je-inicijativu-za-izmene-zakona-o-planiranju-i-izgradnji-kako-bi-se-gradjanima-sa-invaliditetom-omogucio-pristup-stanovima/>.

- Као пример саопштења о којем је било доста речи у јавности јесте и саопштење поводом предлога за оцену уставности и законитости Закона о финансијској подршци породици са децом коју је Повереник подносио Уставном суду. У њему је, између осталог, указано на неједнак положај пољопривредница, затим жена са вишим примањима, деце са инвалидитетом и када је у питању остваривање права у вези са породилским одсуством и негом детета.¹⁷⁵

Poverenica traži ocenu ustavnosti Zakona o podršci porodici

VESTI | Autor: Beta | 13. sep 2018 14:52 > 14:55

Podeli:

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti Brankica Janković podnela je Ustavnom sudu Srbije Predlog za ocenu ustavnosti i zakonitosti nekoliko odredaba Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom, saopštio je kabinet Poverenice.

Извор: <https://n1info.rs/vesti/a419705-poverenica-za-ravnopravnost-zatrzila-ocenu-ustavnosti-zakona-o-finansijskoj-podrsci-porodicama/>

.....
175 Саопштење - Предлог за оцену уставности, Повереник за заштиту равноправности, 13. септембар 2018, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/rs/saopstenje-predlog-za-ocenu-ustavnosti/>.

- Поводом Светског дана слободе медија, повереница је у саопштењу навела да медији не смеју да буду средство манипулације и полигон за говор мржње, а новинари и новинарке мета притисака, застрашивања и напада, што се често дешава у пракси. У саопштењу је подсетила да слободни медији нису само извор поузданих и тачних вести, већ би требало да буду коректив друштва, те да “утичу на сузбијање дискриминације, подстичу плурализам мишљења и конструктиван дијалог и да буду подршка институцијама и владавинеправа”.¹⁷⁶

Светски дан слободе медија

🏠 > Саопштења > Светски дан слободе медија

03. мај 2023.

Слободна медијска реч није право само новинара и новинарки, већ је нераскидиво везана за право свих грађана да буду објективно информисани, због чега медији не смеју да буду средство манипулације и полигон за говор мржње, а новинари и новинарке мете притисака и напада, каже повереница за заштиту равноправности Бранкица Јанковић поводом Светског дана слободе медија.

Повереница подсећа да слободни медији нису само извор поузданих и тачних вести, већ би требало да буду коректив друштва, да исправљају неправде и дискриминацију, подстичу плурализам мишљења и конструктиван дијалог, и буду подршка институцијама и владавини права, што осликава и овогодшња тема којом УН обележавају 3. мај: „Обликовање будућности права: Слобода изражавања као покретач свих других људских права”.

Забрињава то што се новинари и новинарке неретко суочавају са притисцима, застрашивањима и нападима, и што многи од њих раде у незавидном материјалном и радно-правном статусу. Од изузетне је важности унапредити њихово положај, а заштита њихове личне безбедности и професионалног интегритета мора бити у фокусу институција, истиче повереница.

Јанковић позива и на одговорност медија као утицајног канала преко којег се преносе поруке и обликује јавно мишљење, уз подсећање на давно изнету оцену да новинарска обрада може лако створити или упрљати репутацију било ког човека. Слобода медија долази с посебном одговорношћу да се извештава непристрасно и професионално, уз поштовање етичких стандарда и новинарских кодекса, без страха и наклоности, цензуре и аутоцензуре. С друге стране, нико нема право да злоупотребљава медије за обрачуна са неистомисленицима, нарочито када се ти напади правдају слободом изражавања. У супротном, нетрпељивост и запаљива реторика стварају јавни простор у коме је уобичајено да школе и улице буду прекривени порукама са уверљивим и претећим садржајима којима се подстиче страх и ствара непријатељско окружење у коме је онда мало потребно да се свако осети позваним да са „издајницима” поступа на начин како он сматра да би требало поступати са издајницима, закључује повереница.

Поверенику за заштиту равноправности медији су изузетно важни партнери у борби против говора мржње, дискриминаторних изјава и сексистичких ставова, па већ годинама ради на обукма и приручницима за извештавање о маргинализованим и свим оним групама које су у већем ризику од дискриминације и социјалне искључености, а додељује и годишње награде за најбоље медијске садржаје на тему борбе против дискриминације и промовисања равноправности и толеранције.

Извор: <https://ravnoправност.gov.rs/rs/svetski-dan-slobode-medija-2/>

176 *Светски дан слободе медија*, Повереник за заштиту равноправности, 3. мај 2023, доступно на <https://ravnoправност.gov.rs/svetski-dan-slobode-medija-2/>.

- Након стручног скупа за медије посвећеном сузбијању дискриминације и говору мржње у организацији Савета Европе, повереница је саопштила да ће у наредном периоду борба против говора мржње бити у фокусу рада институције због све присутнијег говора мржње уз сексизам, мизогинију, понижавајуће и увредљиво поступање, а о чему сведочи и значајан број притужби које стижу Поверенику. Повереница је у саопштењу истакла да су на мети говора мржње сви - од политичара и новинара, преко организација цивилног друштва и јавних личности, а нарочито су оваквом говору изложене жене, Роми и Ромкиње, ЛГБТ заједница, старији...¹⁷⁷

Повереница за заштиту равноправности, Бранка Јанковић рекла је да су на мети говора мржње различите популације, највише жене, али су међу њима и припадници ромске популације, ЛГБТ заједнице, мигранти и HIV позитивне особе.

"Најтеже питање јавности је кад то ми као институција треба да реагујемо и изрекомно упозорење услед говора мржње, поштујући међународне стандарде. Најтеже га користимо када су у питању неке јавне личности, јер тако и треба да буде зато што ти људи имају већу одговорност. Зато паљиво разматрамо случајеве како упозорење не би изгубило своју сврху. Пратећи друштвене мреже, требало би више пута дневно да реагујемо али овде имате очекивања најтеже од политичара који сматрају да су они ти које би требало заштити. Често и питају: зашто нас не заштитите? Због тога што је наша сврха пре свега заштита грађана и грађанки јер њима највише треба наша заштита и подршка. Наравно да делујемо и у случају њихових пријава, када је у питању тежак облик дискриминације", истакла је Јанковић.

Она је додала да је често питање и зашто се не реагује на изјаве посланика у Народној скупштини Републике Србије.

"Посланички имунитет је цена демократије. Наравно свако од њих одлучује како ће се представити тамо, а често смо сведоци неприличних говора и наратива управо у овој институцији, зато то посебно и истичем", казала је повереница.

Извори: <https://euractiv.mondo.rs/drustvo/a1928/Govor-mrznje-viktimizuje-i-pojedince-i-grupe.html> и <https://ravnopravnost.gov.rs/strucni-skup-za-predstavnike-medija-o-suzbijanju-diskriminacije-i-govora-mrznje/>

177 Стручни скуп за представнике медија о сузбијању дискриминације и говора мржње, Повереник за заштиту равноправности, 15. јул 2022, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/strucni-skup-za-predstavnike-medija-o-suzbijanju-diskriminacije-i-govora-mrznje/>.

Која је разлика између саопштења и упозорења?

У медијима се информација да је Повереник упозорио на неки чест, типичан или тежак облик дискриминације неретко изједначава са термином „саопштио“ (нпр. “повереница је саопштила” прим. аут.), чиме се у исту раван стављају два сасвим различита деловања Повереника – издавање упозорења и саопштења. Подсећамо да се упозорењем за јавност указује на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације, док се саопштењем јавност извештава о некој активности или скреће пажњу на положај неке друштвене групе.

Посланички имунитет

Веома често новинари питају зашто Повереник обуставља притужбе због дискриминације које се подносе против народних посланика. Према члану 103. Устава Републике Србије, сваки народни посланик ужива имунитет и не може бити позван на кривичну или другу одговорност за изражено мишљење или гласање у вршењу своје посланичке функције.¹⁷⁸ Стога повереница веома често апелује на народне посланике и посланице, али и на све друге државне функционере и органе јавне власти да буду одговорни и свесни улоге коју имају у промовисању равноправности и толеранције. Такође, на иницијативу Повереника за заштиту равноправности, Народна скупштина Републике Србије је 2021. године усвојила Кодекс понашања народних посланика који их, између осталог, обавезује да својим говором не подстичу дискриминацију, мржњу и насиље.¹⁷⁹

.....
178 Устав Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 98/06, 10. новембар 2006.

179 Кодекс понашања народних посланика, “Службени гласник Републике Србије”, бр.256/20, 93/21.

У партнерству са медијима

Пракса Повереника за заштиту равноправности показује да је упоредо са развојем ове институције, расло интересовање и сензибилисаност медија за праћење тема везаних за питања равноправности и толеранције, а упоредо са тим процесом и њихова улога у препознавању „начина на који могу не само да информишу, већ и да едукују и промовишу вредности и поштовање различитости“.¹⁸⁰

Већина грађана/ки Србије је мишљења да у друштву у коме живимо постоји изражена дискриминација према одређеним друштвеним групама.¹⁸¹ Истраживања јавног мњења континуирано показују да се у врху по изложености дискриминацији налазе жене, Роми/киње, особе са инвалидитетом, сиромашне и старије особе, деца и припадници/це сексуалних мањина. Највећи део грађана/ки оцењује да медији посвећују мало пажње проблему дискриминације у Србији, али истовремено показују мали интерес да се о овој теми информишу. У тако комплексној ситуацији, улога Повереника за заштиту равноправности је изузетно важна. Да би видљивост и препознатљивост феномена дискриминације била већа, кључно је партнерство са медијима, који су у том послу његови важни савезници. Због тога је Повереник за заштиту равноправности, у сарадњи са Мисијом ОЕБС-а у Србији установио годишњу медијску награду, чији је циљ успостављање такве атмосфере у друштву која ће имати нулту толеранцију за дискриминацију.¹⁸²

180 *Редован годишњи извештај Повереника за заштиту равноправности за 2015. годину*, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2016.

181 *Извештај о испрживању јавног мњења - Однос грађана према дискриминацији у Србији*, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2019.

182 *Редован годишњи извештај Повереника за заштиту равноправности за 2015. годину*, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2016.

Годишња медијска награда Повереника

Повереник за заштиту равноправности, уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији, установио је 2015. године Годишњу медијску награду за најбоље медијске текстове и прилоге на тему борбе против дискриминације и промовисања равноправности и толеранције. Циљ конкурса је медијско промовисање вредности као што су равноправност, толеранција, сузбијање предрасуда и стереотипа према мањинским, маргинализованим и угроженим групама, као и подизање видљивости институције Повереника за заштиту равноправности. Право на учешће на конкурсима имају новинари и новинарке свих штампаних и електронских, локалних и националних медија регистрованих у Републици Србији, који су објавили текстове/прилоге на тему конкурса у претходних годину дана. Најбољи радови и њихови аутори и ауторке проглашавају се на конференцији поводом Међународног дана толеранције, коју сваког 16. новембра организује Повереник за заштиту равноправности.

11. Дискриминација и медији у Србији

Уверење да „медији могу да дају позитиван допринос борби против нетолеранције, посебно када негују културу разумевања између различитих етничких, културних и верских група у друштву“,¹⁸³ широко је препознато у демократским друштвима. Ипак, култура, наслеђе и традиција играју важну улогу у одлукама новинара/ки да ли ће професионалне и етичке норме уредити кодексом и да ли ће се бавити сузбијањем дискриминације. У друштвима у којима је број притужби због дискриминације мали, медијски регулатори само се површно позивају на постојеће законодавство. Насупрот томе, у друштвима са предисторијом конфликта и израженом улогом медија, у новинарским кодексима се веома јасно говори о неприхватљивости дискриминаторних садржаја у медијима и онлајн простору.

Једно раније истраживање које је обухватило земље чланице Савета Европе, показало је да од 47 земаља чланица, у 25 постоје активни савети за штампу или медије¹⁸⁴. Неки од њих искључиво се старају о одбрани слободе медија, док други прописују и одредбе којима се забрањује дискриминација, притом дајући предност различитим правима (нпр. сви помињу забрану дискриминације по основу религије, али само неки и дискриминацију на основу расе). У кодексима се нај-

.....
183 Препорука Р° (97) 21 Комитета министара о медијима и образовању Стразбур, Савет Европе, 1997.

184 Бранкица Јанковић, Ивана Крстић, Антигона Андонов, Татјана Јакоби, *Борба за равнојравносиј, љриручник за новинаре и новинарке*, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2015.

чешће у први план ставља заштита индивидуалних права, а само у ретким случајевима помињу се права група.¹⁸⁵

Најлакше је препознати и санкционисати медијске садржаје који су отворено дискриминаторни, иако је и у оваквим случајевима пракса неуједначена.¹⁸⁶ Међутим, медији врло често дискриминишу ненамерно – типичан пример за то је врло чест сажалив тон у представљању животних прича особа са инвалидитетом. Новинари/ке често греше кад особе са инвалидитетом називају „људи са специјалним или посебним потребама“, с обзиром да је у питању термин који је застарео и стигматизујући јер особу са инвалидитетом поистовећује са потешкоћама или инвалидитетом који има. Уобичајено је да се оваквим текстовима код читалаца изазива емпатија, али је још уобичајеније да то пређе у патетику, иако особама са инвалидитетом не треба ни патетика ни сажалење, већ остваривање права на једнаким основама са другима. Изрази попут „припадници лепшег пола“, „даме“, „припадници јачег пола“, вицеви о плавушама, Босанцима, Црногорцима итд. који су чест садржај у забавним додацима медија, такође представљају оснаживање нежељених стереотипа.

.....
185 „Медији и диверзијейш: Наредни кораци у промовисању ѝрисишуйа мањина медијима“ истраживање у оквиру кампање Савета Европе, 2010.

186 Република Србија 2015. Извештај о напретку.

Čas samoodbrane za pripadnice lepšeg pola

Autor: Gordana Nastić | Objavljeno: 26.11.2022. - 10:48 | Komentar |

Nišlijka invalid rodila sina

M. RISTOVIĆ
27. 04. 2012. u 07:48

Dragana Rodić (33), težak invalid u kolicima, donela na svet dečaka Mihajla. Prošle godine uspeła da skoči padobranom sa visine od 3.000 metara

SAMO još da postanem majka! Ovu prelepu želju ispunila je prošlog leta Dragana Rodić (33) iz Niša, težak invalid u kolicima, kada je uspeła da skoči padobranom sa visine od 3.000 metara. Svoje životni san je ostvarila ovih dana, jer je na niškoj Ginekološko-akušerskoj klinici donela na svet dečaka, koji je još u toku rane trudnoće dobio ime Mihajlo.

Majčičar je tešak 3.452 grama, dug 52 centimetra, a novopećena majka iz porodilišta poručuje da bi volela da i druge mlade žene krenu njenim putem i da za rađanje dece ne sme biti prepreka.

- Ovo je predivan osećaj, koji ne može rećima da se opiše - veli presrećna majka.

Извори: <https://jugmedia.rs/cas-samoodbrane-za-pripadnice-lepseg-pola/> и <https://www.novosti.rs/vesti/srbija.73.html:377376-Nislijka-invalid-rodila-sina>

Грађани/ке, као и организације цивилног друштва обрађају се Пове-
ренику и поводом дискриминаторног говора у медијима, а анализом
праксе може се закључити да су најчешће мете биле жене, ЛГБТ+,
Роми/киње, али и особе са инвалидитетом, као и старији грађани.

VRELO

SE*SI SATENSKA SPAVAČICA JEDVA IZDRŽALA OGROMNO POPRSJE! OLIVEROVA UDOVICA MAMI NA GREH: Jel ovo realno?

Provokativno izdanje u crnoj spavaćici

Objavljeno: 23.09.2022. 11:45h + 19:53h

Srpska političarka i bivša narodna poslanica **Milena Popović**, svojim fotografijama koje deli sa svojim pratiocima na društvenoj mreži Instagram, intrigira javnost.

Nakon ubistva njenog životnog saputnika, lidera građevinske inicijative "Sloboda, demokratija, pravda" 2018. godine vratila se u Beograd.

STIDIŠ LI SE, SRBIJO: PEDERI danas opet šetaju Beogradom!

DRUŠTVO

Autor: Glas javnosti 09.09.2023 00:30:23 h

foto: Printscreen Youtube

Извори: <https://www.espreso.co.rs/showbiz/zvezde/1143575/milena-popovic-vrelo-izdanje> и <https://www.glas-javnosti.rs/vesti/drustvo/stidis-li-se-srbijo--pederi-danas-opet-setaju-beogradom->

Из праксе Повереника

- У више наврата повереница је реаговала у случајевима сензационалистичког извештавања о родно заснованом насиљу и пропуштању медија да недвосмислено укажу на родно засновано насиље и апеловала на државне органе и Регулаторно тело за електронске медије да реагују у складу са својим надлежностима.¹⁸⁷ Тако је, примера ради, након случаја када је жену из Алексинца убио њен бивши супруг и информације да је мушкарац у Пожаревцу ранио партнерку и њену ћерку, повереница подсетила медије да сензационалистички начин извештавања, који неретко укључује и оправдавање насилника, има велики утицај на то да ли ће жене убудуће уопште пријављивати насиље.¹⁸⁸

UBICA IZ ALEKSINCA pobesneo kad mu je bivša supruga POKAZALA SRCE, poklon DRUGOG MUŠKARCA!

UBICA IZ ALEKSINCA
Autor: 15.12.2020 22:48:41 h

Упозорење поводом насиља над женама

УБ > Мишљења и препоруке > Упозорења > Упозорење поводом насиља над женама

17. дец. 2020.

Жена из Алексинца коју је убио бивши супруг и информација да је мушкарац у Пожаревцу ранио партнерку и њену ћерку, за све жртве породичног и партнерског насиља у овој години, свама су опомена да се скретање пажње циљоујени јавности на овај велики друштвени проблем, не може и не сме временски ограничити, упозорења повереница за заштиту равноправности Бранкица Јанковић.

Повереница истиче да у сваком пл и у времену пандемије, која је додатно отежала положај жена у ризику од насиља, посебно забрињавају подаци женских организација да је ове године најмање 30-оро деце остало без мајке, као и да је две третине фемицида извршено у stanu или кући у којој је жртва живела. Батине до смрти, ноћ, секира, пиштољ, бомба – стрављиви је арсенал наоружања који су само ове године убили жене у Србији.

Јанковић још једном подсећа медије да начин на који извештавају има велики утицај да ли ће нека жена пријавити насиље. У даље се могу прочитати сензационалистички наслови и текстове у којима се подизе различита обрачуна која се изазивају оправдава, а уграва начин на који се извештава, директно утиче на жене, било као побороборбене или као подрада да прејаве насиље, истиче Јанковић.

Повереница наглашава да је, прена подацима УН, од изабрених пандемије, у многим земљама забележен пораст броја позива на линијама за помоћ против насиља у породици и подсећа да је институција Повереника у претходном периоду предлагала посебне мере заштите, препоруке и иницијативе у циљу решавања проблема поводом којих су се обраћале грађанке, међу којима је био критеријум за смењати корисница од којих је тражен негативан тест на криву.

Извори: <https://www.glas-javnosti.rs/vesti/hronika/ubica-iz-aleksinca-883> и <https://ravnopravnost.gov.rs/upozorenje-povodom-nasilja-nad-zenama/>

187 *Исто.*

188 *Упозорење поводом насиља над женама*, Повереник за заштиту равноправности, 17. децембар 2020, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/upozorenje-povodom-nasilja-nad-zenama/>.

- Да медији својим садржајем могу штетно да делују када је у питању насиље над женама говори и пример када су у једној емисији астролози, нумеролози и графолози тумачили наталне карте и судбинске бројеве Милене Радуловић и Мирослава Алексића у вези са пријављеним случајем сексуалног насиља. Повереница је оценила понашање поменуте телевизије као недопустиво понижавање и исмевање жена које су пријавиле насиље, али и изругивање теми која је изузетно тешка и осетљива. Повереница је истакла да је “недопустиво да се у медијима преиспитује структура личности анализом хороскопа, рукописа и сл, па чак и да се преиспитује истинитост пријава. Оваква тема је изузетно осетљива те изискује пажљив приступ у обради и адекватан избор саговорника”.¹⁸⁹

Brankica Janković: Nedopustivo ponižavanje i ismevanje Milene Radulović na televiziji sa nacionalnom frekvencijom

BEOGRAD - Emisija TV Hepi u kojoj su astrolozi, numerolozi i grafolozi tumačili natalne karte i sudbinske brojeve Milene Radulović i Miroslava Aleksića u vezi sa prijavljenim seksualnim nasiljem, predstavlja nedopustivo ponižavanje i ismevanje žene koja je to prijavila i izrugivanje temi, upozorila je danas poverenica za zaštitu ravnopravnost.

Poverenica Brankica Janković je ukazala da je nedopustivo da se na takav način banalizuje čitav događaj, preispituje struktura ličnosti analizom horoskopa, rukopisa, pa čak i preispituje istinitost prijava, istakavši da su sudski organi jedini nadležni i pozvani da utvrđuju činjenice u konkretnom slučaju.

Извор: https://www.rtv.rs/sr_lat/drustvo/brankica-jankovic-nedopustivo-ponizavanje-i-ismevanje-milene-radulovic-na-televiziji-sa-nacionalnom-frekvencijom_1204799.html

189 Уіозорєње за јавносїй іоводом недодустївої садржаја на ТВ Хепї, Поверенїк за заштїту равноправностї, 2. фебруар 2021, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/upozorenje-za-javnost/>.

- Пракса Повереника показује да су узнемиравању и понижавајућем поступању веома често изложени и припадници/це ЛГБТ+ заједнице. Тако је нпр. један лист у тексту под насловом: “Алармантно откриће доктора – гејеви шире сиду по Србији”¹⁹⁰ сугерисао да су геј особе доминантни преносиоци ХИВ вируса, што представља пример узнемиравања и увредљивог поступања и говора мржње¹⁹¹. Поступајући по притужби, Повереник је донео мишљење да су идеје и ставови изнесени у тексту и опреми текста узнемирујући и понижавајући, те да вређају достојанство особа другачије сексуалне оријентације од хетеросексуалне.¹⁹²

Притужба Р И Ц против дневног листа С због дискриминације по основу сексуалне оријентације у области јавне информисаности

Мишљења и препоруке Мишљења и препоруке у поступку по притужбано > Притужба Р И Ц против дневног листа С због дискриминације по основу сексуалне оријентације у области јавне информисаности

06. нов 2016.
бр. 07-00-270/2016-02 датум: 29.8.2016.

МИШЉЕЊЕ

Мишљење је дато у поступку поводом притужбе организације РИЦ и С. Главен насловна обрада у дневном новинарском листу „С“ 16. и 18. априла 2016. године, и то: „Гејеви шире сиду по Србији“ и „Л. из С: гејеви су опасни“ (у проблем се мари искривити), као и због наслова текстова објављених у истом издању ови наслови: „Гејеви шире сиду по Србији“ и „Бити геј је тежи болест, марио је искривити“. Подноси притужбу сматрају да је овим насловима и текстовима „С“ дискриминационом средине и средине Србије на основу сексуалне оријентације. У изјави на притужбу измљу остало, наведено је да су сви текстови и насловима, заправо, усмерени на интерес геј заштити, јер је објављена тежа и проблем који највише поседује у различитим изјави и јавној дискусији. Нека оправдава поступак и утврђена чињеница о свима дискриминацији за изјаву равноправности дава је мишљење да су насловима „Алармантно откриће доктора: Гејеви шире сиду по Србији“, текстом под насловом „Гејеви шире ХИВ по Србији“, насловима овог текста „Алати секс и конвенционални односи криви за пораст броја заражених“, фотографијом два новинара, који се крећу један или друго, а наводи који има испред новина „изговор“. Ја буди изјав, а је Ју изјавити“ и интервјуом „Пречишћено секс“, објављеним у дневном новинарском листу „С“ 16. априла 2016. године, као и насловима „Л. из С: гејеви су опасни“ (у проблем се мари искривити) и насловима текстова „Л. из РИЦ удру на С.“ – Бити геј је тежи болест, марио је искривити“, објављеним у дневном

Извори: Српски Телеграф, насловна страна, 16.04.2016. и <https://ravnopravnost.gov.rs/prituzba-r-i-c-protiv-dnevnog-lista-s-zbog-diskriminacije/>

-
- 190 Говор мржње на српским трафикама, доступно на <http://gsa.org.rs/2016/04/govor-mrznje-na-srpskim-trafikama/>.
 - 191 Ујозорење поводом изражавања хомофобије у новинским текстовима, Повереник за заштиту равноправности, 18. април 2016, доступно на: <http://ravnopravnost.gov.rs/ruprozorenje-povodom-izrazavanja-homofobije-u-novinskim-tekstovima/>.
 - 192 Притужба Р.И.Ц. против дневног листа С. због дискриминације по основу сексуалне оријентације у области јавне информисаности, Мишљење бр. 07-00-270/2016-02, датум: 29.8.2016, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/prituzba-r-i-c-protiv-dnevnog-lista-s-zbog-diskriminacije/>.

- Припадници/це ромске националне мањине су такође често изложени/е дискриминацији, па и у медијима. Пример за то је притужба против једног дневног листа и аутора чланка под називом *“Рај у Вука Врчевића”*. У спорном тексту се наводи да је живот Рома у картон насељима ромска традиција где исти својевољно живе поред великог броја депонија, да ромска заједница каменује ватрогасце услед пожара који настане паљењем гума у складу са локалним обичајима, а полиција не реагује јер је наводно *“режим са Ромима њосћииао истџоријски доџовор”*, а који због поклон пакета организовано гласају за *“Вућићића”*, које пакете они касније без фискалног рачуна препродају на пијаци. У тексту се наводи и да *“Роми безбрижно њросе, дувају леџак и шмрчу хероин у складу са обичајима и џтрадицијом”*... Приликом анализе текста, Повереник је узео у обзир важност слободе изражавања са једне стране, али и органичење ове слободе, која, између осталог, постоји и ради заштите права и угледа других, како то прописују Устав и Закон о забрани дискриминације и донео мишљење да је текстом повређено достојанство ромске националне мањине. Као добар пример поступања по препоруци Повереника из овог мишљења¹⁹³ јесте текст који је објављен на месту где је био дискриминаторан чланак.

.....

193 Пришџужбе удружења џрошњив дневној листџа збој дневној листџа збој дискриминације на основу ромске националне џриџадносћии, Мишљење бр. 07-00-72/2022-02 датум: 14.6.2022, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/rs/66-22-prituzbe-udruzenja-protiv-dnevnog-lista-zbog-diskriminacije-na-osnovu-romske-nacionalne-pripadnosti/>.

Tu gde je bila kolumna „Raj u Vuka Vrčevića” sada je izvinjenje

Marko Vidojković
23.02.2022. 22:17

50 komentara

Foto: Miroslav Dragović

Uredništvo Danasa odlučilo je da sa portala danas.rs ukloni kolumnu Marka Vidojkovića „Raj u Vuka Vrčevića”.

Ova odluka je doneta uz poštovanje zahteva koji nam je predala romska organizacija Opre Roma, kao i reakcije **Poverenice za zaštitu ravnopravnosti Brankice Janković**, Inicijative za ekonomska i socijalna prava „AIT”, te predsednika Romske partije Srdana Šajna.

Iz razgovora sa članovima organizacije Opre Roma u redakciji lista Danas, saznali smo kako autentični predstavnici romske zajednice doživljaju ovu kolumnu.

Sa ovom odlukom složio se i autor kolumne.

Извор: <https://www.danas.rs/kolumna/marko-vidojkovic/raj-u-vuka-vrcevica/>

- Још један медиј прекршио је одредбе Закона о забрани дискриминације износећи ставове који су узнемиравајући и понижавајући и у којима се врећа достојанство старијих особа. Наиме, након притужбе Геронтолошког друштва Србије поводом текста под називом „Сѣари бирачи“, објављеног у једном дневном листу, у коме се између осталог тражи укидање права гласа старијима од 65 година, за које се наводи да су „јадни, бедни и незадовољни“, те да увек гласају за „десѣоѣшки оријентисане кандидате“, па да би се то спречило требало би „оѣраничити право гласа за сѣаре“, Повереник је препоручио главном и одговорном уреднику да објави извињење старијим особама и да убудуће не објављује прилоге којима се врећа достојанство припадника старије генерације, те да својим прило-

зима доприноси измени образаца, обичаја и праксе који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију старијих особа, а по овим препорукама овај дневни лист је поступио.¹⁹⁴

Stari birači

Imajući na umu da je starosna granica od koje osobe stiču pravo glasa (18 godina) sasvim proizvoljno odabrana, drugačiji način za rešavanje problema upliva starih na politiku jeste snižavanje te granice na, recimo, 16 godina, čime bi se udeo mladih u biračkom telu povećao

Igor Živanović
02.04.2017. 08:30

8 komentara f t p s v

Foto: EPA / KOCA SULEJMANOVIC

8

f

t

p

s

v

Populacija starih je u stalnom porastu. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku udeo starih (65 i više godina) u populaciji je oko 19 odsto, a očekivano trajanje života je 75 godina.

Jedno od poslednjih istraživanja je pokazalo da stari u Srbiji žive gore nego ranije, loše se hrane, narušenog su zdravlja i ne mogu sebi da priušte adekvatno lečenje, uglavnom se informišu gledajući RTS i Pink, mahom ne čitaju novine, a kada čitaju, to su Večernje novosti i Informer, ne koriste internet, većina ne ide u bioskop ili pozorište.

Naši stariji sugrađani, od vremena Slobodana Miloševića, pa do danas, na izborima poslovično glasaju za političke opcije koje karakteriše despotski način upravljanja. S obzirom na njihov broj, stari imaju veliki udeo u biračkom telu i njihove političke preferencije, koje su prilično

Извор: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/stari-biraci/>

194 Пришужба Г.Д.С. *прошвв дневној листи Д. збој дискриминације на основу сшаросној доба у области јавној информисања*, Мишљење бр. 07-00-00150/2017-02 датум: 10.7.2017, доступно на: <https://ravnopravnost.gov.rs/prituzba-g-d-s-protiv-dnevnog-lista-d-zbog-diskriminacije-na-osnovu-starosnog-doba-u-oblasti-javnog-informisanja/>.

- Пандемија изазвана вирусом Ковид-19 показала је рањивост читавог света у готово свим областима живота, што се видело и кроз бројне случајеве недопустивог и увредљивог говора и стигматизације оболелих особа, као и особа које су у већем ризику од обољевања, попут старијих и држављана Републике Србије који се враћају из иностранства.¹⁹⁵

Nedopustva stigmatizacije obolelih od COVID-19

BEOGRAD - Poverenica za zaštitu ravnopravnosti Brankica Janković najoštrije je danas osudila diskriminatorne, dehumanizujuće i zakonom zabranjene poruke koje su uvredljive, nedopustive i koje predstavljaju stigmatizaciju osoba obolelih od korona virusa.

Poverenica se oglasila saopštenjem povodom, kako je navela, obraćanja građana i čestih slučajeva nedopustivog i uvredljivog govora i stigmatizacije osoba obolelih od COVID -19 virusa, kao i osoba koje su u većem riziku od oboljevanja, poput starijih osoba i državljana Srbije koji se vraćaju iz inostranstva, a koji su naročito prisutni na društvenim mrežama.

Ona ističe da je stigmatizacija osoba obolelih od COVID -19 na osnovu njihovog zdravstvenog stanja, posebno u uslovima vanrednog stanja, koje je Srbija proglasila u cilju suzbijanja širenja ovog virusa, nedopustiva, stvara konfuziju kod građana i povećava njihov strah.

Извор: https://rtv.rs/sr_lat/koronavirus/nedopustva-stigmatizacije-oboelih-od-covid-19_1106074.html

.....
195 Ујозорење за јавносћ - Ковид 19, Повереник за заштиту равноправности, 24. март 2020, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/upozorenje-covid-19-cir/>.

Шта јесте, а шта није дискриминација

Важно је напоменути да се у јавности и у медијима термин „дискриминација“ употребљава у широком, колоквијалном значењу као синоним за свако неправедно поступање. Тако, на пример, и грађани/ке и представници/це медија често сваки облик злостављања, занемаривања или ускраћивања права подводе под дискриминацију, иако је реч о различитим повредама права. Због важности разумевања, потребно је поновити да дискриминација постоји када се према лицу или групи лица не поступа једнако, због неког њиховог личног својства, или када се према појединцу или групи лица једнако поступа, односно онако како се поступа и према другима, иако се они, због неког свог личног својства, налазе у различитој позицији у односу на друге.

Да бисмо лакше закључили да ли је у неком конкретном случају заиста реч о дискриминацији или кршењу неког другог права треба посебно обратити пажњу на две ствари:

- дискриминација представља кршење само једног права – права на равноправност;
- нема дискриминације уколико повреда права није заснована на личном својству, односно основу дискриминације.

Као што смо раније навели, кључни узроци дискриминације су стереотипи и предрасуде које људи имају према одређеним групама људи, а који, нажалост, неретко налазе своје место и у медијима. Подсећамо да су стереотипи “погрешна, претерано упрошћена и најчешће негативна слика о некој друштвеној групи, при чему се одређене особине или начин понашања приписују свим припадницима/цама те гру-

пе”¹⁹⁶, док предрасуде представљају проширене и устаљене, унапред постављене судове или мишљења, која су заснована на недоказивим тврдњама и лажним ауторитетима и представљају зазирање од нечега што је засновано на другачијим обичајима и навикама.

Јасно је да не постоји човек који је у потпуности ослобођен свих предрасуда, а којих нису лишени ни новинари/ке. Међутим, запослени у медијима имају додатну обавезу и одговорност да се изборе са сопственим предрасудама, као и да знају да препознају дискриминацију како би извештавали тачно, и у складу са етичким стандардима професије и антидискриминационим прописима.

Дакле, предрасуде, поготово негативне, се неретко шире и путем медија, па се наилази на текстове и прилоге у којима се нпр. сугерише да су све избеглице са Блиског истока и из Африке склоне криминалу или да шире заразне болести, да је хомосексуалност болест итд.

.....
196 *Медији у Србији – од дискриминације до равноправности, људиручник за новинаре и новинарке*, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2012, доступно на: https://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2013/03/jdownloads_files_mediji_u_srbiji_book_web.pdf.

Ove OPASNE BOLESTI migranti svakodnevno donose u Srbiju, lekari se spremaju za NAJGORE

Najveći problem predstavlja malarija, ali opasnost preti i od dečije paralize, tuberkuloze, hepatitisa i smrtnosnog virusa MERS. Epidemiolozi tvrde da za sada nema mesta panici, ali su spremni na najgore

30 67 <

Ilegalni **migranti** koji prolaze kroz našu zemlju, a koji su bez stalnog nadzora lekara, nose opasnost od širenja tropskih zaraznih **bolesti**. Sa legalnim migrantima nema problema, jer su pod stalnim nadzorom lekara, problem su migranti koji su ilegalno ušli u zemlju, a koji dolaze iz područja u kojima su tropske bolesti, kao **malarija**, široko rasprostranjene.

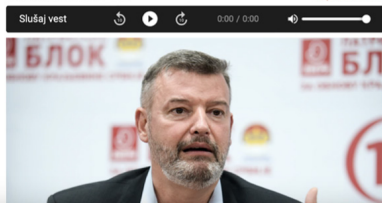
BLC • VESTI • DRUŠTVO

"HOMOSEKSUALNOST JE BOLEST I KAO TAKVA SE LEČI" Lekar izneo jezive stavove o gej populaciji, oglasila se poverenica i Lekarska komora

Povodom izjave doktora Borislava Antonijevića iz Udruženja građana "Lekari i roditelji za nauku i etiku" koji je u petak rekao da je homoseksualnost bolest koja mora i može da se leči, danas se, nakon niza aktivista, udruženja, pa i Poverenice za ravnopravnost, oglasila i Lekarska komora Srbije.

euronews.rs 05.09.2022 • 08:16

Komentara 29

Извори: <https://www.telegraf.rs/vesti/2366628-ove-opasne-bolesti-migranti-svakodnevno-donose-u-srbiju-lekari-se-spremaju-za-najgore> и <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/homoseksualnost-je-bolest-i-kao-takva-se-leci-lekar-izneo-jezive-stavove-o-gej/edg6z8c>

Из праксе Повереника

- У јавности се врло често скреће пажња да и оглашивачи дискриминишу, те да нпр. своде жене на објекат и подстичу стереотипе. У једном таквом случају подносиатељка притужбе, реаговала је поводом рекламе за семе пшенице на билбордима постављеним широм Војводине. У поступку је утврђено да је жена у првом плану рекламе која „даје оглас“ да тражи паора, а представља себе као жену „из добре породице, здраву, снажну и сиремну да рађа“, маловажавајућа за жене и да је њом жена сведена на објекат и да представља пример јачања родних стереотипа којима се маловажавају жене. У поступку изјашњавања, компанија и аутор рекламне поруке и ставова који су овом рекламном изражени навели су да нису имали

намеру да вређају осећања било ког лица, те да жале уколико је порука схваћена на негативан начин. Одмах након упозорења Повереника о постојању ове увредљиве рекламе, компанија је уклонила билборде и јавно изразила жаљење особама које су рекламу доживеле као омаловажавајућу и дискриминаторну¹⁹⁷.

Poverenica: Reklama omalovažava žene

AUTONOMIJA | 05. OKT 2015.

< 1 min čitanja

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti Brankica Janković osudila je danas kao krajnje neprimernu i uvredljivu reklamu na bilbordima po Vojvodini kojom se poljoprivredni proizvod na omalovažavajući način dovodi u vezu sa ženama.

U saopštenju, poverenica je navela da je sadržaj u kome se žena svodi na objekat, uz stereotip da je njena jedina svrha da radi, duboko diskriminatoran, vređa dostojanstvo žene i grubo podržava predrasude o neravnopravnosti žena.

Извор: <https://autonomija.info/poverenica-reklama-omalovazava-zene/>

.....
197 Упозорење јавности поводом увредљиве рекламе на билбордима, Повереник за заштиту равноправности, 5. октобар 2015, доступно на <http://ravnopravnost.gov.rs/rs/uzporenje-javnosti-povodom-uvredljive-reklame-na-bilbordima/>.

Медији могу бити и дискриминатори и дискриминисани

Као што свако може бити дискриминисан, и дискриминатор може да буде свако - и појединац и правно лице и државни орган и орган локалне самоуправе и организације, јавно предузеће, послодавац....., па и медији, као и новинари/ке.

Људи често нису свесни да дискриминаторно поступају, те се дешава да се акт дискриминације заправо деси без намере починиоца/тељке. Међутим, треба нагласити да за постојање дискриминације намера није правно релевантна, односно да се дискриминација може извршити и без намере да се неко дискриминише. О томе сликовито говори и раније наведени случај из праксе Повереника.¹⁹⁸

Примери погрешне и исправне употребе термина дискриминација у медијима

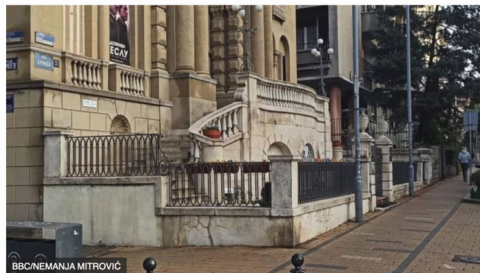
У тексту под насловом *“Дискриминација и Србија: Зашићо људи са инвалидитетом не могу у поједине музеје”* који је објављен на порталу BBC News на српском, термин дискриминација је употребљен у одговарајућем контексту. У тексту се указује на проблем архитектонске неприступачности, те је особама са инвалидитетом онемогућена посета појединим установама културе. Текст представља пример добре праксе и због избора релевантних саговорника/ца на тему дискриминације, али и пружању могућности свим актерима у причи да изразе своје ставове и образложења. Такође, текст пружа контекст проблема дискриминације особа са инвалидитетом у нашем друштву кроз лич-

.....
198 *Ту иде је била колумна „Рај у Вука Врчевића” сада је извињење*, доступно на <https://www.danas.rs/kolumna/marko-vidojkovic/raj-u-vuka-vrcevica/>.

ни пример човека који је корисник колица; његово искуство кретања у музејима у иностранству, даје преглед законских обавеза које јавне установе треба да испоштују по питању приступачности; наводи примере добре праксе, али и примере архитектонски неприступачних јавних установа; даје препоруке Повереника да се особама са инвалидитетом омогући самосталан приступ и боравак, као и коришћење услуга равноправно са другима. Текст је лишен патетике и флоскула којима се и ненамерно може угрозити достојанство особа са инвалидитетом. Додатну одговорност овај медиј је показао и позивањем грађана и грађанки да се обрате институцији Повереника уколико сматрају да су дискриминисани.¹⁹⁹

Diskriminacija i Srbija: Zašto ljudi sa invaliditetom ne mogu u pojedine muzeje

10 novembar 2021

Do ulaza u Muzej Nikole Tesle, posetioca deli 16 stepenika

U želji da sa kolegama iz inostranstva zaviri u čudesan svet dostignuća najvećeg naučnika sa ovih prostora, Milan Vučković iz Kraljeva poslao je imejl na adresu Muzeja Nikole Tesle sa pitanjem - da li je pristup objektu omogućen osobama u kolicima.

Извор: <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-59228281>

199 Дискриминација и Србија: Зашто људи са инвалидитетом не могу у поједине музеје, доступно на <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-59228281>.

Насупрот претходном примеру, у тексту под насловом „Хркаловић тврди да је дискриминисан, Хоџић нећира“ објављеном на Радио 100 Плус²⁰⁰ термин дискриминација није употребљен у одговарајућем контексту, тј. стиче се утисак да саговорник новинара није упознат са значењем термина дискриминације. Наиме, у поменутом тексту новинар излаже ставове играча Хркаловића који тврди да је неправедно изостављен из екипе такмичара, иако је постигао одговарајући резултат који га квалификује за такмичење и да је тим чином „дискриминисан“. До краја текста, из изјаве селектора, сазнајемо да је поменути спортиста изостављан са листе такмичара јер се не слаже са остатком тима. С обзиром да изостављање играча није у вези са неким његовим личним својством, термин дискриминација, погрешно је употребљен.

RADIO STO PLUS

NASLOVNA DRUŠTVO POLITIKA KULTURA SPORT Srbija Svet Sport Zanimljivosti Scena Tehnologija PROJEKTI TO

Naslovna > Sport > Hrkalović tvrdi da je diskriminisan, Hodžić negira

Hrkalović tvrdi da je diskriminisan, Hodžić negira

Sreda, 2015-03-04 | 15:30:42

Shares 64

Reprezentivac Srbije u biatlonu Emir Hrkalović izjavio je danas da mu je nastup na Svetskom prvenstvu u Kontiolahtiju onemogućio selektor Murat Hodžić, koji tvrdi da je odluka da ovaj 23-godišnji takmičar ne putuje u Finsku u interesu državnog tima.

"Ostvario sam sve potrebne norme, celog leta sam se spremao, ali mi je nastup na ovom takmičenju onemogućen. Bio sam drugi takmičar koji je trebao da krene u Finsku, a selektor Murat Hodžić mi je rekao da neću putovati. Obrazložio je da odluka nije u njegovoj, već u nadležnosti Stručnog saveta Biatlon saveza Srbije", rekao je Hrkalović radiju Sto plus.

Ovaj 23-godišnji biatlonac iz Sjenice je naglasio da Stručni savet nije određivao reprezentativce koji će putovati na Svetsko prvenstvo, već je tek nakon odluke dana selektor Hodžić

VIŠE IZ OVE KATEGORIJE >>

Govedarica: Radnički stiže u nezgodno vreme

Ime Crvena zvezda je najveća motivacija

Rastavac: Alivodić najveća opasnost

Medalje za tutinske džudiste

Janković eliminisana u osmini finala turnira u Vuhanu

Amela i Elzan najbrži u Raški

Govedarica: Mogu da se nosim s pritiskom

Fifa ozbiljno shvata borbu protiv rasizma i diskriminacije

Govedarica novi trener Novog Pazara

Извор: <http://www.radiostoplus.com/item/16226>

200 Хркаловић тврди да је дискриминисан, Хоџић нећира, доступно на <http://www.radiostoplus.com/item/16226>.

Слобода изражавања и дискриминација

Да ли медији треба да буду на првој линији борбе против дискриминације у друштву? То је слободан избор сваког новинара/ке. И домаћа и инострана пракса показују да у медијима преовлађују углавном неутрални садржаји и да већина медија испуњава задатак који им је првенствено поверен – да објективно и избалансирано извештавају јавност у складу са стандардима професије. У извештајима Повереника такође се наводи оцена о углавном избалансираном и неутралном извештавању медија, али пракса показује и да поједини медији злоупотребљавају слободу извештавања, користе говор мржње, виктимизују жртве дискриминације и на друге начине крше етичка правила професије и Закон о забрани дискриминације²⁰¹.

Да ли медији којима је стало да се боре за равноправност у друштву треба из својих текстова и прилога да уклоне садржаје и термине који у себи имају призив дискриминаторног? Члан 4. Закон о јавном информисању прописује слободу медија да у јавним гласилима слободно објављују идеје, информације и мишљења о појавама, догађајима и личностима о којима јавност има оправдани интерес да зна, осим када је другачије одређено законом. Другим речима, новинари/ке имају и право и слободу да јавност информишу о различитим ставовима саговорника. У Кодексу новинара Србије се такође подвлачи важност објављивања релевантних чињеница и ставова: „Медији су дужни да интерес јавности за потпуним, благовременим и истинитим информисањем ставе изнад свих других интереса. У контексту

.....
201 Закон о забрани дискриминације, "Службени гласник Републике Србије", бр. 22/2009, 52/2021.

Кодекса, интерес јавности подразумева објављивање свих важних информација које су читаоцу/слушаоцу/гледаоцу од помоћи при формирању властитог суда/мишљења о појавама и догађајима“.²⁰²

Оно на шта новинари/ке треба да обратe пажњу је пре свега контекст у којем износе потенцијално дискриминаторске изјаве саговорника и да ли у свом извештавању и сами износе ставове који могу бити дискриминаторски и/или подстицати дискриминацију. Дужност новинара је и да, приликом извештавања, реагују на дискриминаторне изјаве својих саговорника и упозоре публику на штетност таквих изјава.

Кодекс новинара Србије даје јасна упутства о томе како новинари/ке треба да поступе када се нађу у ситуацији да треба да цитирају саговорнике/це који износе дискриминаторске ставове, или својим прилозима желе да подстакну расправу у друштву о неком питању о којем у јавности постоје опречни ставови, као што су на пример истополне заједнице, право ЛГБТ+ особа на родитељство и сл. Наиме, у делу Кодекса под називом *Одговорности новинара*, наводи се да се новинар/ка мора супротставити свима који крше људска права или се залажу за било коју врсту дискриминације, говор мржње и подстицање насиља. Такође, у одељку *Новинарска њажња*, наводи се да новинар/ка мора бити свестан опасности од дискриминације коју могу да шире медији и учиниће све да избегне дискриминацију засновану на раси, полу, старости, сексуалној оријентацији, језику, вери, политичком и другом мишљењу, националном или друштвеном пореклу или неком другом личном својству.²⁰³

.....
202 *Кодекс новинара Србије - ујуишсїво и смернице*, четврто издање, Савет за штампу, Београд, 2015.

203 *Исїо*.

Укратко, новинари/ке у извештавању треба да свестрано истраже тему о којој пишу, информишу јавност о различитим ставовима поводом конфликтних тема, јасно се дистанцирају од дискриминаторних изјава саговорника које цитирају и у извештавању задрже неутралан тон, и опремом прилога, сопственим коментарима у тексту/прилогу и на други начин негују равноправност и толеранцију.

С обзиром на све већу учесталост случајева говора мржње у јавном, поготово онлајн простору, Повереник за заштиту равноправности је 2020. године израдио *Извештај о употреби говора мржње у медијима у Србији*²⁰⁴. Поред представљања и анализе међународних и домаћих стандарда који се односе на говор мржње, извештај обрађује и учесталост говора мржње, његове облике и услове који доприносе његовој употреби у медијима²⁰⁵.

Извор: <https://ravnopravnost.gov.rs/istrazivanje-izvestaj-o-upotrebi-govora-mrznje-u-medijima-u-srbiji/>

204 Ивана Крстић, *Извештај о употреби говора мржње у медијима у Србији*, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 30. децембар 2020.

205 *Исцо*.

У даљем тексту најпре су наведени примери где новинари/ке могу бити дискриминатори, али и примери где су новинари/ке адекватно реаговали/е. Највећи изазов представљају емисије које се воде уживо. Међутим и поред ових емисија, дискриминација се некада може извршити и избором наслова или опреме текста која је дискриминаторна, иако садржај текста није дискриминаторан.

- Као што смо неким претходним примерима илустровали, ромска национална мањина је изузетно често изложена дискриминацији, увредама и понижавајућем поступању. Један такав случај који се нашао пред Повереником је заправо обједињена притужба с обзиром да се радило о осам притужби физичких лица против једне фондације која се представља као правно лице регистровано ради остварења општедруштвених циљева у области заштите животиња. Фондација је на свом Фејсбук профилу објавила снимак одузимања пса ромској породици под изговором да је пас украден, те да се користи за борбе, уз коментар: „Посећили смо одређену групу људи који краду псе по Београду и околини, то је јавна шајна јер су Бели Медведи, везују их за каишанце и ланце, и шренирају их иако ипак им вуку зајреје или их осипаве да висе на дрвешу. Када доспину одређену снају и спрему продају их за борбе (...)“ Наредних дана су наставили са објавама на Фејсбуку и Твитеру као што су „...не забравите ко сипшава живошине од Белих Медведа из махала. Ако се размножавају међусобно са 13 година, мислите да не могу да боду са 18?“, „(...) Уколико држава не жели да реши штећочине роме (највећи број кривичних дела у односу на број популације) како ће сиречиши ову пошаси по имену МИГРАНТИ!“ итд. Повереник је дао мишљење

да је објавама на Фејсбук профилу подстицана дискриминација и мржња према Ромима, а неуклањањем коментара којима се позива на насиље, ствара се страх, непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење за припаднике ромске националне мањине.²⁰⁶

- Још један од примера из праксе Повереника који је медијима био атрактиван јер је у питању вишеструка дискриминација – на основу пола и старосног доба, јесте одборник скупштине града Смедерева Перица Ђорђевић, који је дискриминисао градоначелницу Јасну Аврамовић. Ђорђевић је увредио и омаловажио градоначелницу на основу њених личних својстава – пола и старосног доба, тиме што је на једном заседању Скупштине града изјавио: „*Било би добро да градоначелник буде А.П, млад и часџан, уместио надувене и хисџеричне бабе*“. Повереник је закључио да је Ђорђевић свој став исказао кроз стереотипне родне улоге према којима се жена, без обзира на своју стручност и професионална достигнућа, може коментарисати увредљиво, уколико њен рад и изјаве нису у складу са вредностима друге особе. Управо оваквим изјавама промовишу се сексизам, родни стереотипи и предрасуде према женама у јавном и политичком животу, што је недопустиво и представља вређање и кршење људског достојанства жене. Са друге стране, одборник је изнео став да људи који нису млади не треба да обављају значајне политичке и руководеће функције, чиме се стигматизују и старије особе.²⁰⁷

.....
206 Мишљење поводом осам пријезби збој дискриминације по основу националне припадности, Мишљење бр. 07-00-535/2020-02, датум: 22. 4. 2020, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/1091-20-misljenje-povodom-osam-prituzbi-zbog-diskriminacije-po-osnovu-nacionalne-pripadnosti/>.

207 Повереник за заштиту равноправности, Мишљење бр. 07-00-30/2016-01, датум 04.4.2016.

- У нашем друштву су, на жалост, дубоко укорене и широко распрострањене предрасуде према особама са психо-социјалним тешкоћама. Пример који то одсликава је текст на једном порталу под насловом „*Ојасни њсихијаџријски болесници слободно шејају, најадају и убијају: око 400.000 људи у Србији јодишње заџражи јомоћ збој њсихичких јроблема*“. Анализа овог текста показала је да је већ у наслову послата порука читаоцима да су особе са психо-оцијалним тешкоћама “опасне” по друштво. У тексту се наводи да један део ових људи “*слободно шеја улицама наших јрадова, а све чешће неко од њих јосјане јлавна весј у медијима након шјо некоја најадне или убије*”. Текст прати узнемиравајућа и застрашујућа фотографија на којој су представљена три изобличена лица која изгледају као да вриште, са потписом: “*Најојаснија је шизофренија*”. Повереник је, након поступања по притужби, у мишљењу навео да читаоцима нису пружене адекватне и релевантне информације, те да је овим текстом створен страх и нетрпељивост код опште популације према особама са менталним инвалидитетом, као и осећај понижења, осрамоћености и изолованости јер су етикетиране као опасне и насилне.²⁰⁸ Иако је сасвим легитимно расправљати о осетљивим темама и подстицати дискусију, то се не сме чинити на начин да се одређена група људи стигматизује и етикетира само због свог личног својства, у овом случају здравственог стања.

.....

208 Мишљење јо јришјужби МДРИ јројив јредника јоршала Т. збој дискриминације на основу здравсјвеној сјања у области информисања, Мишљење бр. 07-00-552/2018-02, датум: 12.10.2018, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/rs/701-18-misljenje-po-prituz-bi-mdri-protiv-urednika-portala-t-zbog-diskriminacije-na-osnvu-zdravstvenog-stanja-u-oblasti-informisanja/>.

Opasni psihijatrijski bolesnici slobodno šetaju, napadaju i ubijaju: Oko 400.000 ljudi u Srbiji godišnje zatraži pomoć zbog psihičkih problema

U psihijatrijskim ustanovama godišnje bude hospitalizovano nešto više od 30.000 pacijenata

29 66

[Čerka nožem ubila majku! Manijak napao devojčicu u gradskom prevozu!](#)
[Tinejdžerka iz Beograda surovo maltretirala devojčicu!](#) Ova tri, naizgled nepovezana, slučaja povezuje jedan detalj - **svi počinioci su psihijatrijski bolesnici.**

Oko 400.000 ljudi godišnje zatraži pomoć zbog psihičkih problema, dok u psihijatrijskim ustanovama godišnje bude hospitalizovano nešto više od 30.000 pacijenata. Oko 10 odsto njih zadržava se u bolnicama prisilno, jer je procenjeno da bi mogli da budu opasnost za sebe ili druge. Svi drugi slobodno šetaju ulicama naših gradova, a sve češće neko od njih postane glavna vest u medijima nakon što nekoga napadne ili ubije.

Извор: <https://www.telegraf.rs/vesti/srbija/2965247-opasni-psihijatrijski-bolesnici-slobodno-setaju-napadaju-i-ubijaju-oko-400000-ljudi-u-srbiji-godisnje-zatrasi-pomoc-zbog-psihičkih-problema>

Како би се боље разумела граница слободе говора, дати су и примери из праксе у којима је Повереник утврдио дискриминацију због говора мржње, као и узнемиравајућег и понижавајућег говора.

- Посебно је опасно уколико се дискриминаторни садржај нађе на друштвеним мрежама, те постане доступан широј јавности. Такав случај десио се када је један портал на својој Фејсбук страници објавио вест под насловом *“Роми без сц̄рује из Ниша: Боле нас коменџари да смо љривилејовани”*. Овај текст изазвао је велики број негативних коментара, међу којима је посебно опасан коментар: *“да је Хиџлер имао још само једну субоју сџасио би се свей њих... Али биће и џоја ЈЈ”*. С обзиром да је коментар уклоњен, притужба је била поднета само против аутора коментара, не и против портала. Повереник је констатовао да је акт дискриминације учињен вероватним, с обзиром на то да је уз притужбу достављен принтскрин коментара особе против које је поднета притужба. Утврђено је да се у коментару јавно алудирало на потребу за истребљењем припадника ромске националне мањине, те изразило жаљење што се наведено није десило још током Другог светског рата. Овакав вид јавног иступања представља испољавање отворене мржње према припадницима одређене националне мањине, али је узнемиравајући и за ширу заједницу имајући у виду антифашистичку историју и велико страдање наших грађана и грађанки у Другом светском рату, као и вишевековни суживот припадника различитих националних, културних и етничких заједница. У мишљењу је оцењено да ова изјава превазилази понижавајуће и увредљиво поступање и представља говор мржње.²⁰⁹

.....
209 Дискриминација на основу националне припадности или етничкој порекла у јавној сфери, Мишљење бр. 07-00-584/2022-02, датум: 8.3.2023, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/rs/948-22-diskriminacija-na-osnovu-nacionalne-pripadnosti-ili-etnickog-porekla-u-javnoj-sferi/>.

- Понекад се и саговорници и гости у телевизијским програмима служе говором мржње. Управо то се десило у емисији *Инџервју* независне медијске продукције Балкан Инфо, када је саговорник водитеља, говорећи и белој куги и образовном систему у Србији изјавио: „*Саг њосџоје сџрашне сџвари, имам џаџу и џаџу и маму и маму, џе каџасџрофе да нам уђу у школе, да нам џрују децу*“ и „*Ма какве црне евројске вредносџи!? Ако су евројске вредносџи џедери*“. Шаљући овакве поруке, саговорник је узнемирио и понизио припаднике/це ЛГБТ+ популације и створио непријатељско, понижавајуће у увредљиво окружење. Међутим, саговорник је током интервјуа отишао и корак даље у узнемиравању и понижавању, те је на питање водитеља да ли је видео сликовнице о истополним породицама одговорио: „*Јесам, кад сам џо видео шокирао сам се... Па џо џреба сџрељаџи, сџрељаџи буквално, џе мајсџоре који се џако чмарџу џо Евроји, извинџиџе џџо сам џруб и џросџ, али сџрељаџи...*“. На овај начин саговорник је подстакао мржњу према припадницима/цама ЛГБТ+ популације и позвао на њихов линч.²¹⁰
- Ипак, у неким предметима Повереник није утврдио да је извршен акт дискриминације, тј. да нису повређене одредбе Закона о забрани дискриминације. Један такав случај јесте притужба против ауторке и водитељке емисије „*Зрави са гр АА*“ у којој се разговарало о женској лепоти и естетској хирургији, а гости су били један глумац, један водитељ и један бивши фудбалер. У тексту притужбе је наведено да се у емисији „*не џовори о изџледу жена из уџла џласџичне*

.....
 210 Уџврђена дискриминација ЛГБТ у медијима, Мишљење бр. 07-00-1395/2018-02, датум: 4.3.2019, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/1201-18-utvdjena-diskriminacija-lgbt-u-medijima/>.

хирургије и естетске медицине са стручњацима специјализованим за њу област“, већ да су у „фокусу“ интервјуа са гостима били њихови „критеријуми“ о женској лепоти и да на „дискриминаторне, мизојене и сексисичке изјаве“, водитељка није реаговала „већ је исте понављала, подстицала или сама износила“. Увидом у целу емисију Повереник није утврдио да је идеја била објективизација жена, нити свођење жена на њихов физички изглед, већ проблематизација естетске хирургије и концепта лепоте у савременом друштву. Ценећи све напред наведено, питања и коментари које је водитељка изнела у својој емисији, подложни су јавној расправи и изазивању различитих реакција, али се не може сматрати да су објективно имали за циљ подстицање и промовисање дискриминаторних ставова о женама.²¹¹

- Пример добре новинарске праксе била је и реакција водитеља Срђана Предојевића који је на недопустиво понашање упозоравао свог госта, некадашњег полицијског службеника Жарка Поповића који је говорио о одговорности за убиство девојчице Тијане Јурић. Повереник је упозорио да је недопустиво и апсолутно неприхватљиво свако иступање које одговорност за насиље, а посебно тешка кривична дела, пребацује на жртву.²¹² Издвојићемо још један пример добре праксе када је водитељка Јована Јоксимовић прекинула свог саговорника, председника Форума за стратешке

211 Пришужба збој дискриминације на основу пола, Мишљење бр. 07-00-286/2020-02, датум: 22.03.2021, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/848-20-prituzba-zbog-diskriminacije-na-osnovu-pola/>.

212 Упозорење за јавност родно засновано насиље, Повереник за заштиту равноправности, 29. децембар 2021, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/upozorenje-za-javnost-rodno-zasnovano-nasilje/>.

студије и бившег посланика Невена Цветићанина због мизогине изјаве у којој је њену памет мерио лепотом.

Gost sramno uvredio Jovanu Joksimović

14. okt 2022

пише: KATARINA MILOVAC

Jovana Joksimović Foto: Vesna Lalic, Screenshot/K1

POZNATI

Muškarci u najbolje ož

POZNATI

Čime se zap
Žvojinović,
Prijić

POZNATI

Bila je u brz
posle razvo
rodila ćerku
Marija Berj

DOM I DIZAJ

Greške u u
mu spuštaji
evra - u srj
jedna je ba

FITNES I ISH

Recept za r
omiljeno tu
podseća na

Извор: <https://zadovoljna.nova.rs/poznati/gost-sramotno-uvredio-jovanu-joksimovic/>

- Као што смо видели у претходном примеру, новинарке су често изложене сексистичким, мизогиним и крајње увредљивим коментарима. Један такав пример, на који је реаговала и повереница, била је изјава народног посланика Војислава Шешеља упућена новинарки дневног листа Данас. Недопустиво је и законом забрањено да дискриминаторни ставови, вређање и омаловажавање на основу изгледа, здравственог стања или било ког другог личног својства, буду доминантан начин изношења другачијих политичких ставова у нашем јавном простору.²¹³

.....
213 Упозорење за јавност поводом увредљивих коментара упућених новинарками, Повереник за заштиту равноправности, 17. јул 2019, доступно на: <https://ravnopravnost.gov.rs/upozorenje-za-javnost-povodom-uvredljivih-komentara-upucenih-novinarakama-cir/>.

Дискриминација и сатирични новинарски жанрови

Сатирични новинарски жанрови, поготово карикатура, одувек су уживали широку популарност код публике. С обзиром да је код сати-ре, пре свега код политичке карикатуре, слобода изражавања шире постављена, улога им је да својом хумором, иронијом, преувелича-вањем и другим стилским језичким и визуелним алатима и техни-кама подстакну критичко мишљење и креативност код публике. Због бриткости уметничког израза, карикатура и сродни жанрови одувек су били на мети преиспитивања политичке коректности, али и поли-тичких власти широм света. Због тога су карикатуристи и други ауто-ри сатиричних дела неретко били под притиском цензуре, изложени претњама, понижењу, па и отказима²¹⁴.

Важно је знати да је поред карикатуре, која је најпрепознатљивији об-лик сатиричног стваралаштва, сатира често присутна и у колумнама и коментарима (када се користи иронија, претеривање или друге ре-торичке технике да би се изразило мишљење о актуелним друштве-но-политичким или другим питањима), блогovima и влоговима, под-кастима, фотомонтажама, мемовима и слично. Сатира се неретко користи и у рецензијама како би се истакле нпр. слабости или апсурд појединих уметничких дела, производа или услуга.

Иако је сатира веома добар и здрав начин критичког изражавања, овакви жанрови носе са собом и изазове када су у питању етика и за-брана кршења људских права. Стога су познати и бројни сатирични

.....
214 *Познати амерички карикатурист добио оштак јер је исмијаво Трампа*, доступно на <https://www.index.hr/vijesti/clanak/poznati-americki-karikaturist-dobio-otkaz-jer-je-ismijavao-trumpa/2005188.aspx>.

садржаји чија се коректност преиспитивала пред судовима. Један од познатијих примера сатиричних дела који се нашао пред Европским судом за људска права јесте предмет “*Ошо Преминјер Инсјишјуиј ипрошив Аусјрије*”. Подносилац представке је био један биоскоп који је рекламирао филм као карикатурални приказ “тривијалности и апсурда хришћанског веровања” и истраживање “односа између религиозног веровања и световних механизма репресије”.²¹⁵ Суд је утврдио да постоји “обавеза избегавања, колико год је то могуће, изражавања које је у великој мери увредљиво за друге, које вређа њихова права и не доприноси позитивној јавној расправи међу људима”.²¹⁶ Такође, суд је узео у обзир и да је област у којој се налазио биоскоп претежно насељена католицима, те би већина њих могла да види филм и да се осећа увређено.

У сваком случају, највећи изазов аутора/ки ових уметничких и новинарских жанрова свакако је како створити сатиру која је брзотечна и критичка, али не и дискриминаторна. С обзиром на моћ коју сатира носи са собом и утицаја на мишљење и понашање публике коју има, аутор/ке сатиричних садржаја треба увек да имају на уму контекст и евентуалне штетне последице својих дела. Понекад се дешава да аутори/ке сатиричних дела без намере учине дискриминацију, стварајући и објављујући увредљив садржај или садржај који промовише или нормализује штетне стереотипе и предрасуде према појединцима или групама које повезује неко лично својство.

.....
215 Слобода изражавања по Европској конвенцији о људским правима (члан 10), приручник за адвокате, Interights, London, 2006.

216 Ишо.

То не значи да сатирични жанрови треба да буду лишени критичког израза, него да аутори/ке ових дела треба да буду вешти у проналажењу баланса и осете границу до које њихова слобода изражавања не угрожава друге. Тај баланс понекад није лако пронаћи, те је ауторима/кама тешко да самостално процене да ли је њихово сатирично дело прешло границу доброг укуса или је чак штетно и опасно за појединце, рањиве групе или друштво у целини. У таквим ситуацијама корисно је консултовати колеге, уреднике, па чак и правнике и стручњаке за заштиту људских права.

Оно што је неприхватљиво је да сатира служи за исмејавање или вређање појединаца или група људи које повезује неко лично својство (нпр. боја коже, раса, пол, сексуална оријентација, вероисповест, политичко опредељење, инвалидитет итд.). Иако сатирични новинарски жанрови спадају у домен критичке уметности, не треба занемарити етичке стандарде новинарске професије који осигуравају да објављени садржај не постане оруђе за дискриминацију и говор мржње.

Иако случајеви дискриминације у сатиричним новинарским садржајима нису били чести у нашем медијском простору, Повереник је у неколико наврата реаговао на објављивање сатиричних медијских садржаја који су непримерени и узнемиравајући, чак и са становишта права на слободу уметничког изражавања.

Из праксе Повереника

- Један од таквих примера, а на који је повереница реаговала упозорењем за јавност, јесте карикатура објављена у недељнику НИН, а која је била непримерена у контексту случаја дугогодишњег сексуалног насиља у једној београдској школи глуме. Повереница је оценила да је ова карикатура неумесна и увредљива, поготово зато што је силовање, полно узнемиравање, као и сва остала кривична дела против полне слободе које препознаје кривично-правни систем Републике Србије, озбиљан друштвени проблем и не треба да буде предмет хумора и сарказма. Такође, повереница је подсетила да закон забрањује узнемиравање и понижавајуће поступање којима се вређа достојанство људи²¹⁷.

ČETVRTAK, 21.01.2021. 15:42 -> 15:58

IZVOR:
TANJUG

Brankica Janković: Karikatura u NIN-u je neumesna i uvredljiva

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti Brankica Janković ukazala je na to da je karikatura u nedeljniku NIN, u kontekstu slučaja dugogodišnjeg seksualnog nasilja u beogradskoj školi glume, neumesna i uvredljiva na više nivoa.

POLITIKA

Dačić: Imamo 700 miliona dolara trgovinske robne razmene sa ASEAN-om, očekujemo da bude preko milijardu

Bilateralni susreti Dačića u Džakarti

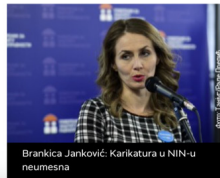
Srbija zvanično prijatelj ASEAN-a, ministar Dačić potpisao ugovor u Džakarti

Kosovska policija i ribolovci u

Brankica Janković je u saopštenju navela da silovanje, polno uznemiravanje i сва остала кривична дела против полне слободе, predstavljaju озбиљан друштвени проблем i nikako ne treba da budu predmet humora niti stavljanja u bilo kakav satirični ili sarkastičan kontekst.

Janković kaže da je ovo je trenutak kada žrtvama seksualnog nasilja, koje su smogle hrabrosti da progovore, treba pružiti samo podršku i ne dozvoliti trivijalizaciju njihove traume u političke ili tabloidne svrhe.

"Ustav Srbije i Evropska konvencija o ljudskim pravima garantuju slobodu da se pisanjem, govorom ili

Извор: <https://www.rts.rs/lat/vesti/politika/4229646/brankica-jankovic-karikatura-u-nin-u-je-neumesna-i-uvredljiva.html>

217 Реакција поверенице на карикатуру у НИН-у, Повереник за заштиту равноправности, 21. јануар 2021, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/reakcija-poverenice-na-karikaturu-u-nin-u/>.

Једна од дилема која се често поставља у јавности, па и правној пракси, јесте да ли је и до које мере у сатиричним формама дозвољено приказивање фашистичких симбола (нпр. слике Адолфа Хитлера, кукасти крст итд.). Иако је различито законски регулисано од државе до државе, генерално је забрањена глорификација или промоција фашизма и нацизма у европским земљама. Међутим, употреба фашистичких и нацистичких симбола у уметничким сатиричним и другим формама се различито законски третирају. Законска забрана употребе нацистичких симбола постоји на пример у Немачкој, осим у неким контекстима, попут уметности, науке или образовања. Употреба нацистичких симбола у сатири се тумаче од случаја до случаја, а у обзир се узима, пре свега, контекст у којем су ови симболи употребљени. С друге стране, у Уједињеном Краљевству су закони нешто флексибилнији у погледу слободе изражавања, али сатирични и други садржаји подлежу правној и другој оцени, те могу бити означени као увредљиви или као садржаји који подстичу мржњу. И у Србији је законом забрањена манифестација, истицање симбола или обележја или било каквог другог деловања неонацистичких и фашистичких организација и удружења, којима се на било који начин повређују уставна права или слободе грађана²¹⁸.

Процена штетности сатиричног дела често је предмет индивидуалног тумачења стручњака, при чему се као основни критеријум узима културни и друштвени контекст, те штета коју дело евентуално може да произведе појединцима и друштву.

.....
218 Закон о забрани манифестација неонацистичких или фашистичких организација и удружења и забрани употребе неонацистичких или фашистичких симбола, "Службени гласник Републике Србије", бр. 41/2009.

12. Дискриминација у онлајн простору

Поред користи коју нам доносе дигитални медији и дигиталне комуникационе платформе (брзо и једноставно информисање, доступност великог броја информација, двосмерна комуникација итд.), развој онлајн универзума отворио је и простор у којем се дискриминација и говор мржње могу брзо и лако генерисати и ширити. Разлог повећаног присуства неприхватљивог садржаја у онлајн простору, између осталог, лежи у чињеници да се интернет и даље доживљава као место које није законски регулисано и које обезбеђује анонимност корисницима.²¹⁹

С друге стране, онлајн медији дају значајан допринос темама и дискусијама о многим питањима од јавног интереса, па и о оним који су у домену рада Повереника за заштиту равноправности. У прилог томе говори и чињеница да је нпр. током 2022. године било 4.485 објава о Поверенику и повереници у медијима, а од тога је 3.624 текста и прилога објављено управо на порталима, што је више од 80%.²²⁰

Онлајн медији и онлајн издања

Са аспекта равноправности и промоције толеранције, појава и развој медијских портала и сродних платформи од изузетне је важности за

219 Ивана Крстић, *Извештај о употреби говора мржње у медијима у Србији*, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 30. децембар 2020.

220 *Редован годишњи извештај Повереника за заштити равноправности за 2022. годину*, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2023.

слободу говора и дисперзију различитих гласова и мишљења, укључујући и оне који долазе из мањинских и маргинализованих група. Међутим, неретко су присутни и интензивни гласови оних који шире говор мржње и дискриминацију.

Поступајући по једној притужби организације за заштиту људских права, Повереник за заштиту равноправности је уочио да поједини онлајн медији и онлајн издања, кроз различите канале комуникације, као и на својим налозима на друштвеним мрежама и коментарима корисника/ца, могу да подстичу мржњу или насиље против лица или група лица због њиховог личног својства или изазивају страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење.

Повереник је 2018. године свим онлајн медијима и онлајн издањима уписаним у регистар медија који води Агенција за привредне регистре упутила Препоруку мера за остваривање равноправности²²¹ “у циљу спречавања објављивања садржаја и коментара корисника на интернет порталу и профилима на друштвеним мрежама, као и уклањања оних коментара који су већ објављени чиме се такви садржаји и коментари чине доступним јавности, који по својој природи могу да подстичу мржњу или насиље против лица или група лица због њиховог личног својства или изазивају страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење”²²².

.....
221 Препорука мера за остваривање равноправности за интернет портал, Повереник за заштиту равноправности, 17. октобар 2018, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/rs/preporuka-mera-za-ostvarivanje-ravnopravnosti-za-internet-portale/>.

222 Исто.

Preporuka mera za ostvarivanje ravnopravnosti za internet portale

» Misljenja i preporuke » Preporuke mera organima javne vlasti » Preporuka mera za ostvarivanje ravnopravnosti za internet portale

17. Okt 2018.

Postupajući u okviru zakonom propisane nadležnosti^[1] da prati sprovođenje zakona koji se tiču zabrane diskriminacije i preporučuje organima javne vlasti i drugim licima mere za ostvarivanje ravnopravnosti, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti upućuje internet portalu (_____)

preporuke mera poslate internet portalima upisanim u Registar medija koji vodi Agencija za privredne registre

PREPORUKU MERA ZA OSTVARIVANJE RAVNOPRAVNOSTI

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti preporučuje internet portalu _____

- da preduzme sve potrebne mere u cilju sprečavanja objavljivanja sadržaja i komentara korisnika na internet portalu i profilima na društvenim mrežama, kao i uklanjanja onih komentara koji su već objavljeni čime se takvi sadržaji i komentari čine dostupnim javnosti, koji po svojoj prirodi mogu da podstiču mržnju ili nasilje protiv lica ili grupa lica zbog njihovog ličnog svojstva ili izazivaju strah ili neprijateljsko, ponižavajuće i uvredljivo okruženje.

Protiv ove preporuke mera za ostvarivanje ravnopravnosti nije dopuštena žalba niti bilo koje druga pravno sredstvo, jer se njome ne odlučuje o pravima i obavezama pravnih subjekata.

Извор: <https://ravnopravnost.gov.rs/rs/preporuka-mera-za-ostvarivanje-ravnopravnosti-za-internet-portale/>

Подсећамо да се сви постојећи закони и прописи о забрани дискриминације, а тиме и говора мржње, примењују и у онлајн простору – од Устава Републике Србије који забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, преко Закона о забрани дискриминације који ближе одређује уставну забрану дискриминације, до Закона о електронским медијима у којем је прописано да се регулатор стара да програмски садржај пружаоца медијске услуге не садржи информације којима се подстиче, на отворен или прикривен начин, дискриминација, мржња или насиље због неког личног својства појединаца или групе, и Закона о јавном информисању и медијима којим је прописана обавеза сваког медија да води рачуна о садржајима које објављује, односно да се идејама, мишљењем, односно информацијама, које се објављују у медијима не сме подстицати дискриминација, мржња или насиље.²²³

.....
223 Исио.

Као што је раније наведено, и Кодексом новинара Србије су дефинисани професионални и етички стандарди којима се регулише етичко извештавање, промовише залагање за слободу мишљења, говора и извештавања, али и упозорава да се новинар/ка мора супротставити свима који крше људска права или се залажу за било коју врсту дискриминације, говор мржње и подстицање насиља. У одељку под називом *Новинарска ђажња*, Кодекс новинара Србије наводи да новинар/ка мора бити свестан/на опасности од дискриминације коју могу да шире медији и да ће новинар/ка учинити све да избегне дискриминацију засновану, између осталог, на раси, полу, старости, сексуалној оријентацији, језику, вери, политичком и другом мишљењу, националном или друштвеном пореклу. С обзиром да је интернет „у великој мери променио традиционални једносмерни систем пласирања информација помоћу медија”²²⁴ и поставио бројне изазове новинарима/кама и уредницима/ама, Савет за штампу је објавио и *Смернице за ђрмену Кодекса новинара Србије у онлајн ђросђору*²²⁵ како би се правилно примењивали професионални стандарди и у онлајн окружењу. Смернице су пре свега намењене новинарима/кама запосленим у онлајн медијима, али се њихово поштовање препоручује и на другим интернет платформама и формама изражавања на интернету.

Кориснички створен садржај (коментари)

Један од највећих изазова у сузбијању дискриминације и говора мржње у онлајн медијима и онлајн издањима јесте модерирање кориснички

.....
224 *Смернице за ђрмену Кодекса новинара Србије у онлајн окружењу*, Савет за штампу, Београд, 2016.

225 *Исђо*.

створеног садржаја, тј. коментара корисника/ца, с обзиром да се дискусије испод медијског садржаја веома често могу отргнути контроли и постати легло дискриминаторног садржаја и говора мржње. Стога је поступање са коментарима изузетно важан сегмент новинарског посла или посла особа које су у редакцији задужене за модерацију коментара.

Иако већина онлајн медија и онлајн издања користи систем аутоматских филтера који препознају и уклањају коментаре са очигледним говором мржње, увредама или другим дискриминаторним садржајем, ови механизми нису толико развијени да редакције могу на њих у потпуности да се ослоне. Због тога је неопходан и људски надзор, али и развијање система који ће упозоравати или привремено или трајно онемогућавати људима који константно дискриминаторно коментаришу или користе говор мржње за учешће у дискусијама.

Подсећамо да онлајн медији и онлајн издања треба да информишу своје кориснике/це о правилима понашања путем јасно истакнутих политика коментарисања. Смернице за примену Кодекса новинара Србије у онлајн окружењу сугеришу да “онлајн медији и онлајн издања, без обзира на врсту модерације коју користе, израде правила објављивања кориснички створеног садржаја у којима ће јасно навести које врсте садржаја (понашања) на својим каналима комуникације не дозвољавају и објаснити им како функционише систем модерације”²²⁶. С обзиром да су најчешћи изазови кориснички креираног садржаја увреде, претње и говор мржње, пожељно је у правилима коментарисања назначити да редакција не толерише вређање, промовисање насиља или позивање на насиље, расизам, сексизам, хомофобију или

друге облике говора мржње, претње, вербално злостављање итд. Правила треба да садрже и упозорење да ће сви непримерени коментари бити уклоњени и пријављени надлежним државним органима.

Важно је знати да модерација коментара не представља цензуру, него је то одговорност онлајн медија и онлајн издања. Онлајн медији и издања не треба само да поштују законску регулативу, него и да очувају интегритет простора за дискусију који је на располагању њиховој публици.

Друштвене мреже

Онлајн медији и онлајн издања често имају и своје профиле на друштвеним мрежама на којима деле своје медијске садржаје. За разлику од регистрованих медија, друштвене мреже нису обухваћене законским одредбама као медији, те Повереник често истиче да је неопходно водити рачуна да се објављивањем садржаја не подстиче дискриминација, мржња или насиље према лицу или групи на основу неког њиховог личног својства. Стога је важно да медији обратe пажњу на садржај који деле на мрежама, али и на коментаре корисника друштвених мрежа. Подсећамо да исти етички принципи треба да важе и на налозима на друштвеним мрежама као и у онлајн издањима и онлајн медијима. Додатну одговорност намеће популарност друштвених мрежа и изузетно велики број корисника/ца којима може бити доступан садржај који се дели. Стога и Савет за штампу, када се ради о садржају који је одређени медиј учинио доступним на друштвеним мрежама, може утврђивати повреду Кодекса новинара.²²⁷

.....
227 *Прејорука мера за остваривање равноправности за инјернет порталe*, Повереник за заштиту равноправности, 17. октобар 2018, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/rs/preporuka-mera-za-ostvarivanje-ravnopravnosti-za-internet-portale/>.

Неке од земаља Европске уније имају законска решења према којима су друштвене мреже обавезне да уклањају садржаје у којима је препознат говор мржње или друге незаконите садржаје са својих платформи. Поред тога постоје и препоруке Европске комисије о мерама за сузбијање незаконитих садржаја на интернету које предвиђају потребу утврђивања одредби о механизмима за слање обавештења о незаконитим садржајима на интернету, помоћу којих би корисници брзо и једноставно могли да доставе прецизне информације на основу којих би се донела одлука о томе да ли се конкретни садржај сматра незаконитим и како би се уклонио.

Корисницима друштвених мрежа стоје на располагању механизми пријављивања незаконитог говора мржње интернет предузећима попут Фејсбука, Х и Јутјуба. Заправо, Кодексом о поступању за борбу против незаконитог говора мржње на интернету којим је предвиђено да се интернет предузећа која су укључена у интернет форум Европске уније, заједно са другим платформама сnose колективну одговорност за промовисање и омогућавање слободе изражавања на интернету. Према овом Кодексу наведена интернет предузећа и државе Европске уније прихватају обавезу сузбијања незаконитог говора на интернету, при чему интернет предузећа наглашавају да је овај Кодекс намењен усмеравању њихових активности и предузимању вођства у сузбијању ширења незаконитог говора мржње на интернету.²²⁸

- Повереник је током претходних година у више наврата осуђивао недопустиве садржаје и говор мржње на интернету - у онлајн медијима и издањима и на друштвеним мрежама. Један од примера је упозорење за јавност у којем је повереница осудила пласирање недопустивог садржаја на друштвеним мрежама који је на најгрубли начин усмерен против народне посланице Сташе Стојановић. У питању је било објављивање порнографског садржаја у којем се наводно види ова посланица. Повереница је указала да је то један од бројних примера у којима се жене, поготово политичарке, омаловажавају и вређају, што за последицу има ширење сексистичких стереотипа да жене на функцијама не могу да имају професионалне компетенције, већ су њихове позиције искључиво резултат њиховог изгледа.²²⁹

Janković: Nedopustivo objavljivanje navodnog pornografskog snimka poslanice SNS

VESTI | Autor: Beta | 12. okt 2022 15:21 | 62 komentara

Podeli

Повереница за заштиту равноправности Бранкица Јанковић оценила је као "apsolutno nedopustivo" објављивање порнографског снимка на друштвеним мрежама на ком је наводно посланица Српске напредне странке (SNS) Сташа Стојановић.

Извор: <https://n1info.rs/vesti/jankovic-nedopustivo-objavljivanje-navodnog-pornografskog-snimka-poslanice-sns/>

.....
229 *Осуда недоујусиивој иласирања садржаја на мрежама, Повереник за зашти-ту равноправности, 12. октобар 2022, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/upozorenje-za-javnost-2/>.*

- Још једна политичарка била је на мети дискриминације у онлајн простору. Повереница је издала упозорење због објаве певачице Јелене Карлеуше на друштвеној мрежи упућене Мариники Тепић, а у којој ову народну посланицу позива да се изјасни о својој националној припадности. Повереница је подсетила да Устав прописује да је Србија држава српског народа и свих грађана који у њој живе, и да се гарантује једнакост свим грађанима и грађанкама. Изражавање националне припадности је слободно и нико није дужан да се изјашњава о својој националној припадности, а Законом о забрани дискриминације и Законом о заштити права и слобода националних мањина, нарочито је забрањено ускраћивање било којих права националним мањинама и њиховим припадницима. Повереница је упозорила да овакве објаве поред особе којој су упућене, могу узнемирити многе грађане и грађанке, али и да штете угледу државе²³⁰. Посланица Тепић није први пут на мети дискриминаторних изјава због националне припадности. Повереница је реаговала упозорењем и након изјаве редитеља Драгослава Бокана који је ову посланицу у једном медију називао “*румунским нејријашељем*”²³¹.

.....

230 *Упозорење за јавност*, Повереник за заштиту равноправности, 29. мај 2023, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/upozorenje-za-javnost-6/>.

231 *Упозорење поводом изјаве Драгослава Бокана*, Повереник за заштиту равноправности, 30. новембар 2021, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/upozorenje-povodom-izjave-dragoslava-bokana/>.

Poverenica: Objave upućene Mariniki Tepić nedopustive i za svaku osudu

VESTI | Autor: FoNet, N1 Beograd | 29. maj 2023 15:10 | 12 komentara

Podeli:

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti Brankica Janković upozorila je da su diskriminatorne objave upućene poslanici Mariniki Tepić u kojoj se poziva da se izjasni o nacionalnoj pripadnosti nedopustive i da zaslužuju najoštriju osudu, uz ocenu da takve i slične objave štete i ugledu države.

Извор: <https://n1info.rs/vesti/poverenica-objave-upucene-mariniki-tepic-nedopustive-i-za-svaku-osudu/>

- Интензитет говора мржње према политичарима/кама се повећава у годинама које обележавају избори. Стога, повереница увек на почетку изборних кампања упозорава јавност да је неопходно да се сви учесници изборног процеса придржавају дозвољених и примерених начина политичке борбе, који не смеју укључивати било какве дискриминаторне изјаве и понашања.
- Повереник је више пута реаговао и на дискриминаторни садржај и говор мржње у онлајн простору који је усмерен против припадника/ца ЛГБТ+ заједнице, ромске националне мањине, старијима итд. Тако је нпр. ЛГБТ+ заједница била изложена серији недопуштених текстова на неколико портала у којима је ова друштвена

група довођена у везу са ширењем заразне болести “мајмунских богиња”. Повереница је најоштрије осудила таргетирање било које групе људи на основу сексуалне оријентације, упозоривши да је дискриминаторно поступање законом забрањено. Поједини портали су накнадно, у складу са Смерницама за примену Кодекса новинара Србије у онлајн окружењу, на месту дискриминаторног текста објавили исправку.

IZMENA

ISPRAVKA: Мајмунске богинје нису "геј болест"

Ovaj tekst je ispravljen na osnovu analize portala Raskrinkavanje.ba

Objavljeno: 20.05.2022. 11:27h ▶ 07:34h

Na portalu Espresso je 20. maja 2022. izašao tekst o širenju majmunskih boginja pod naslovom "OVA GRUPA LJUDI PRVA STRADA OD MAJMUNSKIH BOGINJA: Frapiraćete se kada čujete ko". U prvobitnom tekstu je naslovom bilo insinuirano da su majmunske boginje "geј болест", пише портал Raskrinkavanje.ba.

U ovom tekstu su ispravljeni naslov i sporni delovi teksta, na osnovu analize portala Raskrinkavanje.ba.

Извор: <https://www.espresso.co.rs/lifestyle/zdravlje/1050897/majmunske-boginje-simptomi>

- Још један пример дискриминаторног садржаја у онлајн простору било је објављивање песме, тј. музичког спота на Јутјуб каналу једног покрета, а у којој се Роми представљају као „лако пошкуйлива кашејорија“ и где се окривљују за „нечији неусиех на изборима“. Овај

спот је накнадно уклоњен од стране Јутјуб-а због бројних пријава у вези са садржајем, након чега је покрет објавио текстуални садржај извињења. Поступајући по притужби, анализом песме и спота, Повереник је констатовао да речи песме садрже увредљиву терминологију, да су Роми представљени у негативном контексту и кроз визуелни садржај, као лако поткупљиви, да живе искључиво у неформалним насељима, баве се гатањем, шибицарењем, сакупљањем секундарних сировина, неуредни су и лакомислени. Овакво представљање Рома и Ромкиња, али и припадника српског народа за који у тексту песме каже: „*вреди још мно҃о мање, јер је најџори*“ подстиче неравноправност, мржњу и нетрпељивост по основу националне, расне или верске припадности.²³² Уз пуно уважавање слободе изражавања, као и слободе да аутор у свом стилу користи сатиру, хиперболу и карикирање, на друштвене проблеме се може указивати без вређања достојанства по било ком личном својству.²³³

- Више грађана и грађанки се обратило Поверенику за заштиту равноправности и због текста *“Кад сѣан има задах сѣаросѣи”* који је објављен на једном порталу, те је повереница упозорила јавност да се овим текстом грубо омаловажавају старији и вређа њихово достојанство. Оваквим дискриминаторним, недопустивим и крајње увредљивим начином приказивања старијих, проблематизовањем хигијене, одевања, исхране и стила њиховог живота, ова рањива друштвена група се додатно маргинализује, стигматизује

.....
232 Пријужба збој дискриминације Рома у музичком сѣошу, Мишљење бр. 07-00-195/2022-02, датум: 9.8.2022, доступно на: <https://ravnopravnost.gov.rs/175-22-prituzba-zbog-diskriminacije-roma-u-muzickom-spotu/>.

233 *Редован јодушињ извешѣај Повереника за зашѣишију равнојравносѣи за 2022. јодуну*, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2023.

и изазива се нетрпељивост према старијима.²³⁴ Иако су новинари дужни да извештавају одговорно и професионално и да поштују новинарску етику, слични текстови су се, на жалост, појављивали у више онлајн медија и онлајн издања.

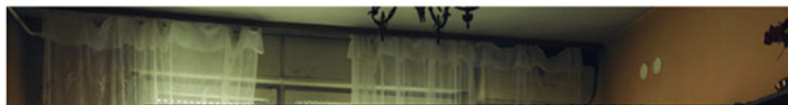
PRVO I OSNOVNO

ZADAH STAROSTI U STANU: Evo zašto se javlja i kako ga se rešiti!

Znate onaj osećaj kad uđete u stan kod starih ljudi, pa vas već na vratima "sačeka" karakterističan zadah - e o tome je reč u nastavku teksta

ENTERIJER

01.07.2021. - 09:07h ▶ 09:11h Autor: Stil.kurir.rs

Извор: <https://stil.kurir.rs/podrobnosti/112015/zadah-starosti-u-stanu>

.....
234 *Осуда дискриминаційної ішексїа о сїарїјима*, Повереник за заштиту равноправности, 5. јул 2021, доступно на <https://ravnopravnost.gov.rs/rs/osuda-diskriminatornog-teksta-o-starijima/>.

Дигиталне кампање за подизање свести

С обзиром на изузетно велики број корисника и корисница друштвених мрежа и платформи за објављивање различитих садржаја, али и на све учесталију навику да се информишемо путем интернета, Повереник се труди да у оквиру својих надлежности и могућности делује информативно, едукативно и превентивно и у онлајн окружењу. Стога, своју присутност на друштвеним мрежама Повереник за заштиту равноправности и повереница користе и за подизање свести о штетности дискриминације, како би и на тај начин утицали на изградњу заједнице која може бити катализатор позитивних друштвених промена. Један од таквих примера јесте кампања *bodyright* коју је под слоганом „Твоје њело је њвоје! И на неџу и у сџварном свеџу!”, по угледу на глобалну кампању, 2022. године спровео Популациони фонд Уједињених нација (УНФПА) у сарадњи са институцијом Повереника за заштиту равноправности. Циљ кампање је подизање свести о широко распрострањеном родно заснованом насиљу посредством технологије и његовим последицама. У склопу кампање промовисан је нови симбол , заштитни знак *bodyright* кампање на глобалном нивоу, а који означава нови *copyright* за људско тело.

tvoje telo je tvoje
i na netu i u stvarnom svetu

Your body is yours!

Bodyright kampanja – Srbija - „Tvoje telo je tvoje! I na netu i u stvarnom svetu”

poverenik
120 subscribers

UNFPA

POVERENIK ZA
ZAŠTITU
RAVNOPRAVNOSTI

Извор: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=n7yuH9HUQdo>

С обзиром да јавне личности из области културе, позоришта, филма, музике, спорта имају значајан утицај у друштву, Повереник за заштиту равноправности је претходних година реализовао још једну дигиталну кампању под називом *“Нека равнојравности постојане стварности”*. Кампања је део пројекта *„Јачање људских права и сузбијање дискриминације осетљивих група кроз подршку имплементације антидискриминационе оквира”* који је подржао Фонд за добру управу Уједињеног Краљевства. У кампањи су учествовале бројне јавне личности попут Аје Јунг, Власте Велисављевић, Мирјане Карановић, Тамара Грујић, Тихомира Станића, Борислава Перића, Тање Петровић итд.

Извор: Архива Повереника за заштиту равноправности²³⁵

.....
235 *Нека равнојравноспї будє сїварноспї*, Јутјуб налог Повереника за заштиту равноправности, доступно на <https://www.youtube.com/watch?v=CvRGZ24dx8s>.

Разумејући важност и утицај садржаја у дигиталном свету, Повереник за заштиту равноправности је отворио налоге на друштвеним мрежама X, Фејсбук, Инстраграм и Јутјуб. Ови налози омогућавају да се прошири домет рада институције, отвори још један канал комуникације и успостави двосмерна комуникација са грађанима и грађанкама.

ПРАТИТЕ НАС

Запратите налоге Повереника за заштиту равноправности на друштвеним мрежама:

Instagram - @poverenica

X - @ravnopravnostRS

Facebook - @poverenikzazastituravnopravnosti

YouTube - @poverenik

13. Препоруке за антидискриминаторно медијско извештавање

- **Едукација и информисаност**
- Уредници/це треба да подстичу новинаре/ке и да им омогуће да се константно едукују и информишу о феномену дискриминације и како се против ње борити.
- Уредници/це и новинари/ке треба да се боре против говора мржње у јавном простору (и у традиционалним и у онлајн медијима и на друштвеним мрежама) одговорним извештавањем, едукативним садржајима, али и доследним пријављивањем говора мржње надлежним органима.
- **Подизање свести о дискриминацији и говору мржње**
- Новинари/ке треба да користе предности новинарске професије у циљу успостављања културе комуникације и стварања атмосфере поштовања различитости и толеранције и инсистирају на темама које могу да унапреде поштовање и заштиту људских права мањинских и маргинализованих група.
- Медији треба да указују на опасности од дискриминаторног садржаја и говора мржње у јавном простору и користе све механизме које им професија омогућава да се против таквих пракси боре.

- **Исправна и одговорна употреба термина**

- Уредници/це и новинари/ке треба да воде рачуна о терминологији коју користе када извештавају о мањинским и маргинализованим друштвеним групама јер је и језик веома важан у борби против дискриминације. У оквиру Речника толеранције који се налази у наставку овог приручника, скренули смо пажњу на оне најчешће и најтипичније грешке које се појављују у медијској пракси.

- **Без предрасуда и стереотипа**

- Уредници/це и новинари/ке треба да се боре против ширења предрасуда и свих врста стереотипа (полних, родних, етничких, расних, социјалних или верских)²³⁶, почевши од личног примера. Кодекс новинара Србије налаже да „предрасуде које новинари/ке приватно имају не смеју да буду емитоване или објављене ни у каквом контексту, ни отворено, ни прикривено”²³⁷.

- **Правилан избор саговорника и разноликост извора**

- Новинари/ке треба да користе искључиво релевантне изворе и бирају адекватне саговорнике, а уколико је потребно, могу да консултују и стручњаке/иње из области заштите људских права, забране дискриминације и унапређења равноправности.

.....

236 Кодекс новинара Србије - *уједињено и смернице*, четврто издање, Савет за штампу, Београд, 2015.

237 *Ишо*.

- Новинари/ке треба да се труде да приликом извештавања обезбеде да се чује глас из мањинских и маргинализованих група тако што ће им омогућити да сами заступају себе или уз помоћ других особа/организација које се баве заштитом људских права. Приликом интервјуисања представника/ца рањивих група, треба водити рачуна о њиховој рањивости (заштита идентитета уколико је потребно, пажљив одабир питања, избегавање задирања у детаље који нису од значаја за јавност или о којима саговорник/ца не жели да говори јавно итд.).
- Уредници/це и новинари/ке треба да подстичу и негују плурализам и диверзитет мишљења и отварају нове перспективе које могу помоћи у решавању бројних проблема у друштву попут дискриминације и говора мржње.
- **Родно сензитивни језик или инклузивни језик**
- Новинари/ке треба да користе родно сензитивни језик и на тај начин доприносе подизању свести о значају једнакости жена и мушкараца и увођења начела једнакости у све сфере живота.
- У прикладним ситуацијама новинари/ке могу користити и родно неутралне изразе (нпр. “особа” или “лице”).
- **Одговорна употреба цитата**
- Новинари/ке не треба да извлаче из контекста цитате саговорника, а томе треба да сеprotиве и када су под притиском уредника/ца, власника/ца медија или другог актера. Изјаве је потребно пажљиво скраћивати, тако да се не оштети суштина изговорене мисли.

- Изузетно је важно да новинари/ке пажљиво рукују изјавама саговорника/ца који припадају рањивим друштвеним групама, увек водећи рачуна о њиховој добробити и добробити групе којој припадају.

- **Без сензационализма**

- Иако таблоидно новинарство садржи обиље сензационализма, осетљиве теме као што су дискриминација, говор мржње, насиље и фемицид никако нису прилика да се извештава на такав начин. У осетљивим ситуацијама уредници и новинари треба да се одрекну “кликабилних” и сензационалистичких садржаја, без обзира на комерцијалне ефекте.
- Новинари/ке треба да поштују достојанство сваког актера у причи о којој извештавају (укључујући и претпоставку невиности приликом извештавања о кривичним делима).

- **Кад прича нема другу страну**

- Приликом извештавања о дискриминацији, говору мржње, родно заснованом насиљу, фемициду или другом тешком кривичном делу, новинари/ке не треба да дају медијски простор “другој страни”, поготово када починиоци тих дела желе да оправдавају своје поступке.
- Починиоцима дискриминације, кривичних дела или људима који користе говор мржње новинари/ке треба да дају медијски простор само у случају када желе да упуте извињење оштећеној страни и јавности.

- **Без претпоставки о личном својству**

- Новинари/ке не треба да се воде претпоставкама о личном својству особе која је актер приче о којој извештавају, попут сексуалне оријентације, етничког порекла, родног идентитета итд.
- Новинари/ке могу да изнесу лично својство само уколико је релевантно за тему која се обрађује и уколико саговорник/ца да свој пристанак да се неко њено/његово лично својство изнесе у јавност. Кодекс новинара Србије додатно истиче да се у “извештајима о кривичним делима, национална, расна, верска, идеолошка и политичка припадност, као и сексуално опредељење, социјални и брачни статус осумњичених лица или жртава помињу само у случају када су опредељења, припадност или статус у непосредној вези са врстом и природом почињеног кривичног дела”²³⁸.

- **Важан је контекст**

- Приликом извештавања о дискриминацији, пожељно је да новинар/ка пружи шири контекст приче (историјски, социјални, друштвени и др.) како би се указало на важност проблема и последице које дискриминација има за појединце и друштво у целисти.
- Новинари/ке треба да посебно инсистирају на контексту када се извештава о тешким облицима дискриминације попут изазивања и подстицања неравноправности, мржње и нетрпељивости по основу националне, расне или верске припадности, пола, родног

.....
238 *Исио*.

идентитета, сексуалне оријентације и инвалидитета, затим про-пагирања дискриминације путем јавних гласила или пропагирања или вођења дискриминације од стране органа јавне власти и у поступцима пред органима јавне власти итд.

• **Поштовање закона и препорука**

- Уредници/це и новинари/ке треба доследно да поштују међународне и домаће законе из области забране дискриминације, медија и информисања.
- Уредници/ке и новинари/ке треба доследно да поштују и препоруке релевантних међународних тела, попут Препоруке о општој политици бр. 15 о борби против говора мржње²³⁹ коју је усвојила Европска комисија против расизма и толеранције, а у којој су наведене смернице које се затим детаљно разрађују у Меморандуму са објашњењима. Једна од препорука односи се конкретно на медије и њихову улогу у борби против говора мржње.

• **Креирање и поштовање етичких кодексa**

- Доносиоци одлука у јавном медијском сервису са тимом стручњака/киња (укључујући и правнике/це, новинаре/ке итд.) треба да креирају интерни етички кодекс, без обзира на постојање закона и Кодекса новинара Србије. Исто могу учинити и појединачни медији који немају националну покривеност.

.....
239 ЕКРИ; Општа политичка препорука бр.15 о борби против говора мржње, 8. децембар 2015.

- Уредници/ке и новинари/ке треба да подржавају и развијају рад и улогу саморегулаторног тела Савета за штампу.
- Новинарска струка треба да преиспита и допуни Кодекс новинара Србије како би се у њега укључило више одредби о забрани говора мржње и агресивног говора.
- Сви медији треба да усвоје и поштују смернице о говору мржње са обимним водичем о релевантној пракси Европског суда за људска права.
- Уредници/це и новинари/ке треба да примењују смернице које се односе на медије Европске комисије против расизма и нетолеранције и других међународних тела која се баве заштитом људских права.
- **Одговорна употреба фотографије / илустрације / видео записа**
- Уредници/це и други запослени у медијима треба да избегавају опремање текстова или прилога садржајем који подржава предрасуде и стереотипе о лицима или групама које повезује неко лично својство или подстиче дискриминацију, мржњу и насиље.
- Уредници/це и новинари/ке не треба да користе порнографски садржај, увредљиве и понижавајуће фотомонтаже и друге недопустиве садржаје који се данас лако креирају чак и путем АИ технологије.

- **Подстицање инклузије и толеранције**

- Новинари/ке треба чешће да обрађују теме које подстичу инклузију и толеранцију, независно од постојања директног повода (нпр. неког случаја конкретне дискриминације или говора мржње). У овој намери је неопходно да их подржавају и уредници/це медија.

- **Побољшање положаја новинара/ки**

- Струковна удружења, организације цивилног друштва и надлежни државни органи треба да сагледају реалан положај медија и новинара/ки и креирају мере које укључују јачање финансијске одрживости медија (укључујући и побољшање зарада запослених), али и бољу правну заштиту и безбедност новинара/ки, поготово оних који извештавају о друштвено осетљивим темама.

14. Речник толеранције за новинаре и новинарке

А – АФИРМАТИВНЕ (ПОСЕБНЕ) МЕРЕ

Дискриминација се јавља када се на неједнак начин поступа према једнакима, али и када се на једнак начин поступа према неједнакима. Афирмативне мере служе управо томе да се одређеним друштвеним групама, увођењем посебних погодности/услова омогући да имају равноправан статус. Реч је о мерама привременог карактера чији је циљ ублажавање/укидање неједнакости, чије се трајање исцрпљује у моменту достизања пуне равноправности у пракси. Неки од најпознатијих примера афирмативних мера јесу увођење квоте за мање заступљени пол (женски пол прим. аут.) у изборне и друге законе, увођење програма афирмативних мера за упис припадника/ца ромске националне мањине, особа са инвалидитетом или неке друге рањиве групе на академске студије или за добијање ученичких или студентских стипендија.

Б – БИФОБИЈА

Бифобија представља ирационални страх, дискриминацију и мржњу према особама бисексуалне оријентације. Бифобија је највише распрострањена у херетосексуалној заједници, али може бити присутна и унутар ЛГБТ+ заједнице. О проблемима које узрокује бифобија се мало извештава у медијима, најчешће се игнорише или стереотипизира као пролазна фаза у нечијем животу или збуњеност. Овакво извештавање о бисексуалним особама је и нетачно и штетно јер појача-

ва стигму и неразумевање. Стога је важно да новинари/ке буду добро и правилно информисани како би могли да у извештавање о бисексуалним особама укључе релевантне саговорнике/це, прикажу различите перспективе сексуалности и утичу на стварање инклузивнијег и толерантнијег друштва.

Б – БУЛИНГ / ВРШЊАЧКО НАСИЉЕ

Булинг или вршњачко насиље се може манифестовати на више начина: вербално злостављање и насиље, физичко злостављање и насиље, социјално искључивање, дигитално насиље итд. Булинг увек укључује намеру, понавља се и између насилника и жртве и по правилу постоји дисбаланс у моћи и снази. Булинг оставља озбиљне последице на жртву и изузетно штетно утиче и на физичко и на ментално здравље деце и младих, али и на добробит њихових породица. С доступношћу интернета, вршњачко насиље је доживело експанзију и то у облику **дигиталног вршњачког насиља**. Честа грешка у медијском извештавању о булингу јесте приказивање жртве као потпуно беспомоћне, а насилнике као младе људе који долазе из “проблематичних” породица. Овакво извештавање ојачава стереотипе и предрасуде који с једне стране урушавају самопоуздање жртве, а с друге стране пребацују терет одговорности са насилника на његову породицу или окружење. Потребно је фокусирати се на едукацију публике и инсистирати на превенцији и пружању подршке жртвама булинга и њиховим породицама.

В – ВИКТИМИЗАЦИЈА

Виктимизација је облик дискриминације који настаје када особа која је затражила правну заштиту од дискриминације бива даље дискриминисана, односно стављена у положај жртве, омаловажавањем, премештањем на мање плаћено радно место или ускраћивањем неког права. Овој врсти дискриминације може бити изложена и особа која је спремна да помогне жртви дискриминације сведочећи нпр. у његову/ њену корист, а због чега је изложена притисцима, узнемиравањима и претњама. Виктимизација дакле, има два вида, онај који је усмерен на иницијалну жртву дискриминације и онај који је усмерен на друга лица.²⁴⁰ Детаљније о овом облику дискриминације дато је у ранијем делу приручника.

В – ВИШЕСТРУКА (УКРШТЕНА) ДИСКРИМИНАЦИЈА

Закон о забрани дискриминације вишеструку дискриминацију сврстава у тешке облике дискриминације. Реч је о дискриминацији лица по основу два или више личних својстава, без обзира на то да ли се утицај појединих личних својстава може разграничити (вишеструка дискриминација) или се не може разграничити (интесекцијска дискриминација)²⁴¹. Тако нпр. жена ромске националности са инвалидитетом може бити дискриминисана и на основу пола и на основу националне припадности и на основу инвалидитета; ЛГБТ+ избеглица, црне боје коже може бити дискриминисана и на основу расе, боје коже, етничког порекла, сексуалне оријентације итд. Један од

.....
240 *Судска грађанскојравна зашћића од дискриминације*, Повереник за заштиту равноправности, Београд 2012.

241 Закон о забрани дискриминације, "Службени гласник Републике Србије", бр. 22/2009, 52/2021.

највећих изазов за новинаре/ке приликом извештавања је препознавање вишеструке дискриминације када она није очигледна, па се штетност последица занемарује. С друге стране, о случајевима вишеструке дискриминације се неретко извештава и на сензационалистички и таблоидан начин.

Г – ГЕЈ

У медијима се често за особе хомосексуалне оријентације користи термин „геј“ што је сасвим у реду, али се супротно идеји увођења овог термина, он често користи у пезоративном тону или контексту. Наиме, у 60-тим и 70-тим годинама прошлог века, термин „геј“ ушао је у широку употребу као израз залагања геј покрета да се израз хомосексуалац, који су користили психијатри при дијагнози, по тадашњем схватању менталног обољења, замени прихватљивијом речју „геј“ која означава особе чија је сексуална оријентација усмерена према особама истог пола. Код нас се термин „геј“ поверемено у прилозима медија (било да је реч о излагању ставова саговорника или ставовима самих медија) користи упоредо са пласирањем предрасуда о томе да су људи које привлаче особе истог пола, “болесни”, “другачији”, “неморални” и слично, чиме се суштински удаљава од темељне идеје употребе овог термина. Термин “хомосексуалац” је неприкладан и многи гејеви и лезбејке сматрају да је увредљив. Бољи термини су “геј” и “лезбејка”, али је за недискриминаторну употребу важно не само коришћење одговарајућих израза, него и одговарајућег контекста, односно третирање геј особа као једнако вредних као и хетеросексуалних особа.

Е – ЕЈБЛОДИЗАМ

Ејблбодизам је полазиште које подразумева да је само ментално физички и интелектуално исправно тело прихатљиво, нормално и надмоћно у односу на тело са неким обликом инвалидитета. Овакво полазиште представља основ за дискриминацију особа са инвалидитетом. У медијима се често особе са инвалидитетом, сметњама у развоју или интелектуалним тешкоћама означавају као хероји, и то само зато што живе са неком врстом инвалидитета. На овај начин се стварају стереотипи да су ови људи на неки начин специјални, а не да су у питању људи који имају своја права и потребе које неретко тешко остварују. Неприхватљиво је да се особе са инвалидитетом приказују искључиво у контексту свог инвалидитета, те се занемарује њихова комплетна личност. На крају, учестало је и стереотипно извештавање, па се особе са инвалидитетом или интелектуалним потешкоћама често означавају као беспомоћне и безнадежне, па чак и као опасне за заједницу. Последице оваквог извештавања су озбиљне, а, између осталог, могу да подстичу социјалну изолацију и нормализују постојања препрека у нпр. образовању, запошљавању или приступу здравственим услугама.

Е – ЕЈЦИЗАМ

Ејцизам је дискриминација према особама или групама особа на основу њиховог узраста – најчешће старијег животног доба. Овај облик дискриминације може бити ненамеран, као нпр. у случају ускраћивања банкарских кредита особама које пређу неку старосну границу, или систематски, нпр. масовним одбијањем послодаваца да запошљавају особе које су старије или близу пензије. Према неким ауторима/кама овај тип дискриминације има три повезана елемента: предрасуде према старијим људима, према старости и према старењу; дис-

криминативне праксе према старијим људима и институционалне праксе и политике које перпетуирају стереотипе о старијим људима. Међутим, поред тога што штетно утиче на старије особе, ејџизам може штетно да утиче и на младе. Приликом медијског извештавања, старији људи се неретко стереотипно приказују као заборавни, неприлагодљиви, дигитално неписмени, док се млади етикетирају као лењи, неискусни или неодговорни. Честа је и некритичка употреба језика, те се користе изрази “старачки”, “у годинама”, “баба”, “деда”... На крају, новинари могу да подстичу ејџизам и не примењујући разноликост у изворима. Избор саговорника/ца на основу узраста подржава идеју да су одређене старосне групе релевантне само за одређене теме, што не мора да буде тачно.

Е – ЕТИКЕТИРАЊЕ

Етикетирање (енг. *labeling*) представља самоиницијативно приписивање најчешће негативних и опасних придева (“етикета”) другој особи или групи, обично на основу неког поједностављеног стереотипа или предрасуде. У својој бити такве етикете одсликавају неприхватање и неразумевање других, њихових личних својстава, потреба, права итд. Етикете најчешће садрже дозу агресије или имају за циљ да произведу нетрпељивост и агресију. Етикетирање производи дугорочне штетне последице, не само за појединце или групу којој се приписују, него за друштво у целости јер утичу на обликовање јавног мишљења. Неки од примера етикетирања у медијима јесу прилози који избеглице и тражиоце азила описују као оптерећење за државу домаћина или као безбедносну претњу, иако су разлози њиховог избеглиштва ратови, прогон, насиље и масовно кршење људских права.

И – ИНСТИТУЦИОНАЛНА ДИСКРИМИНАЦИЈА

Институционална дискриминације настаје услед доношења таквих одлука (законских аката, јавних политика) или праксе државних органа и институција који доводе до различитог третмана према појединим групама, при чему не мора постојати намера да се дискриминише. Екстреман пример институционалне дискриминације је нпр. апартхејд. Сродни термини су системска дискриминација и структурна дискриминација. На пример, одбијање, или пропуштање школа да деци ромске националности организују додатну наставу на ромском језику, иако су се њихови родитељи одлучили за ту опцију и број заинтересованих је испунио законски минимум, представља пример **структурне дискриминације**. Такође, немогућност особа са инвалидитетом да приступе великом броју објеката, добара и услуга представља пример **системске дискриминације**.

И – ИСЛАМОФОБИЈА

Исламофобија означава страх, стереотипе, негативне предрасуде, неповерење, нетрпељивост и мржњу према муслиманима или према културама које се повезују са исламом. Исламофобија се на индивидуалном нивоу најчешће манифестује као вербални напад или физичко насиље. На институционалном нивоу, у појединим земљама, исламофобија може бити уграђена и у законе који ограничавају слободу вероисповести (нпр. забрана ношења хиџаба у одређеним окружењима). Последице исламофобије су изолација и маргинализација муслиманске заједнице, али и поларизовање друштва, успостављање атмосфере страха, неповерења и нетолеранције. Новинари/ке могу без намере подржавати исламофобију употребљавајући стигматизујућу терминологију. Такође, јавља се и феномен све више познат под појмом “кри-

вица по асоцијацији”, нпр. ако новинар/ка нагласи верску припадност само код починиоца кривичних дела који долазе из исламске заједнице. У појединим медијима може доћи и до селективног извештавања о инцидентима у којима су оштећени муслимани, па чак и игнорисање таквих догађаја.

К – КСЕНОФОБИЈА

Ксенофобија означава страх, неповерење и/или мржњу према странцима. Заснива се на етничким и верским предрасудама, расизму, национализму и шовинизму. Тако нпр. постоји етничка дистанца према ромској националној мањини, а у новије време све је израженија ксенофобија усмерена ка избеглицама и тражиоцима азила. Приликом извештавања о овој друштвеној групи, медији треба да се труде да не доприносе њиховој стигматизацији, социјалној искључености и дискриминацији због порекла, религије, језика или другог личног својства и извештавају интегративно. Дакле, новинари/ке треба да теже да стилем, садржајем, језиком и звуком у извештавању и емитовању смањују, а не повећавају разлике између избеглица/тражилаца азила и домицилног становништва и промовишу културну разноликост у друштву, као и право на различитост²⁴².

Л – ЛГБТ+

У медијима се најчешће среће скраћеница ЛГБТ, а затим ЛГБТИ и ЛГБТТИАQ (LGBTТИАQ). Почетна слова односе се на Л – лезбејке, Г – геје-

.....
242 *Новинарски кодекс против расизма према избеглицама „Повеља Идомени“*, доступно на: <https://ndnv.org/2016/05/kodeks-novinar-a-protiv-rasizma-prema-izbeglicama/>.

ве, Б – бисексуалне особе, Т – трансполне особе, Т – трансродне особе, И – интерсексуалне (интерполне) особе, А – асексуалне и Q – квир (queer) особе. Знак + у наставку скраћенице ЛГБТ обухвата све родне и сексуалне идентитете и оријентације.

Л (лезбијка/лезбејка) – сексуална оријентација, жена коју сексуално и/или емоционално привлаче искључиво особе истог пола.

Г (геј) – сексуална оријентација, мушкарац којег сексуално и/или емотивно привлаче искључиво особе истог пола. Све чешће се реч геј употребљава и за означавање жена које привлаче особе истог пола.

Б (бисексуална особа) – сексуална оријентација, особе којима су сексуално и/или емоционално привлачне особе оба пола.

ТТ (трансродна и трансполна особа) – овај термин објашњен је у засебном делу Речника овог приручника.

И (интерсексуална особа) – особа која својим хромозомским, гениталним или хормонским карактеристикама које је стекла по рођењу не одговара мушкарцу или жени.

А (асексуална особа) – особа која не осећа било какву сексуалну привлачност.

Q (квир) – особе чија се сексуалност разликује од конвенционалне, тј. не уклапа се у културне стандарде хетеросексуалних, па и моногамних особа. У прошлости је термин квир кориштен као погрдан назив за све људе који нису хетеросексуалне оријентације. Данас велики број ЛГБТ+ особа овим термином обухвата све сексуалне и родне различитости.

Судећи по редовним мониторинзима писања медија које спроводе не-владине организације²⁴³, медији све чешће у неутралном и позитивном тону извештавају о ЛГБТ+ популацији. Упоредо са тим расте и потреба да се новинари/ке упознају са исправним коришћењем термина и специфичностима недискриминаторног извештавања о овој популацији. Детаљна упутства даје нпр. приручник за новинарке и новинаре о професионалном и етичком извештавању о ЛГБТ+ темама „Изван четири зида“²⁴⁴.

Познавање терминологије је изузетно важно јер се за њу често везује велики број предрасуда. Једна од предрасуда на коју се наилази и у медијима је да су представници/це ЛГБТ+ популације другачији, односно контрастрирају се „ми“ и „они“, чиме се намерно или случајно намеће **“хетеросексизам”** - веровање да је хетеросексуалност једини нормалан облик људске сексуалности. Истовремено, медији који на овакав начин извештавају о ЛГБТ+ популацији доприносе ширењу *хомофобије*, односно ширењу предрасуда, страха и говора мржње према особама другачије сексуалне оријентације од хетеросексуалне.

Истовремено повећан интерес медија за извештавање о ЛГБТ+ популацији, доприноси и отварању нових тема, као на пример истополним партнерствима, одгајању деце у истополним партнерствима и сличним темама о којима постоје опречни ставови у друштву и где се од медија и очекује да извештавају о различитим ставовима, водећи

.....
243 Мониторинг и анализа ЛГБТ медијских садржаја за 2016. годину, доступно на <http://gayecho.com/glic/>.

244 Лејла Хуремовић, *Изван четири зида - Приручник за новинарке и новинаре о професионалном и етичком извештавању о ЛГБТ темама*, Едиција Људска права, Сарајевски отворени центар, 2012.

притом рачуна о поштовању новинарског кодекса и општих правила о недискриминаторном извештавању.

М – МАРГИНАЛИЗАЦИЈА

Термин маргинализација односи се на искљученост особе или више особа из друштва која је настала као производ дискриминације. Ромска популација, особе које живе са ХИВ/АИДС, старији, сиромашни, особе са инвалидитетом су врло често у ситуацији да имају отежан приступ добрима и услугама и остваривању својих права под једнаким условима (нпр. једнаких могућности приликом запошљавања, једнаког приступа здравственим услугама и слично). Истовремено, реч је о особама чијим се правима, потребама и проблемима поклања релативно мало пажње у јавности и зато је улога медија у извештавању о овим темама веома значајна, јер доприноси њиховој видљивости и изласку са маргина друштва. Најчешће замке у које упадају новинари/ке, а које подстичу маргинализацију појединаца или друштвених група, јесу стереотипно и сензационалистичко извештавање које има за циљ велику читаност, тј. гледаност. На крају, дешава се и да новинари/ке искључују маргинализоване групе из својих наратива, што шаље поруку да су њихови гласови мање важни.

М – МИЗОГИНИЈА

Мизогинија представља мржњу и непријатељство према женама, негирање жене и њених вредности.²⁴⁵ У суштини, реч је о дубоко

.....
245 Весна Јарић, Надежда Радовић, *Речник родне равноправности*, Heinrich Böll Stiftung, Регионална канцеларија за Југоисточну Европу, март 2011.

усађеним и широко распрострањеним предрасудама према женама које у својој крајности могу да произведу чак и насиље. Мизогинија има штетан и трајан утицај не само на жене и девојчице, него и на друштво у целини. У медијском извештавању, мизогинија је неретко резултат незнања и недовољне сензибилисаности појединих новинара/ки. Огледа се у свођењу жена на објекат, сексуализираном приказивању жена, приписивању натприродних моћи женама због којих су опасне за своју околину итд. Мизогинија у медијима је посебно опасна када се извештава о родно заснованом насиљу и фемициду. Познати су примери из медија када се у таквим ситуацијама фокус ставља на изглед жене, шта је имала обучено, да ли је редовно посећивала угоститељске објекте, какав је био њен однос са другим мушкарцима у прошлости итд. Новинари/ке могу да утичу на ширење мизогиније и када некритички преносе изјаве или тврдње које су мизогине, без контекста и осуде. На овај начин се мизогинија нормализује и постаје саставни део културе комуникације.

М – МОБИНГ (ЗЛОСТАВЉАЊЕ НА РАДУ)

Према закону, злостављање на раду подразумева свако активно или пасивно понашање према запосленом или групи запослених код послодавца које се понавља, а чији је циљ или представља повреду достојанства, угледа, личног или професионалног интегритета, здравља, положаја запосленог и које изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење, погоршава услове рада или доводи до тога да се запослени изолује или наведе да

на сопствену иницијативу раскине радни однос²⁴⁶. Мобинг подразумева различита понашања, попут ограничавања могућности изражавања (избегавање комуникације, прекидање у говору), изолације (прекид комуникације, премештање на радно место далеко од колега), каљања личног угледа (оговарање, изношење неистина из приватног живота), оспоравање компетенција (приговарање, ниска оцена рада), урушавање здравља (ускраћивање права на годишњи одмор, сексуално злостављање). Само у случајевима када је ово злостављање узроковано личним својством запосленог или групе запослених реч је о дискриминацији. Такав је нпр. случај премештања запосленог у засебан радни простор, на лошије плаћено радно место или одбијање да се запосленом повери неки задатак, где је разлог за такво понашање одређено лично својство запосленог, нпр. припадност синдикалној организацији, пол, старосна доб. Једна од најчешћих грешака које се јављају у извештавању је изједначавање дискриминације и мобинга.

Н – НЕБИНАРНОСТ / НЕБИНАРНЕ ОСОБЕ

Небинарност је идентитетска одредница која се односи на род и родни идентитет и превазилази уобичајену поделу на жене и мушкарце. Родно небинарна особа може да се не осећа и не идентификује ни као жена, ни као мушкарац, или да се осећа и идентификује и као жена и као мушкарац. Такође, небинарна особа може да се дефинише и потпуно изван бинарних, тј. мушко-женских норми.²⁴⁷ Под овим појмом подводи се велики број родних идентитета, попут биродности,

.....
246 *Медији у Србији: Од дискриминације до равноправности: људиручник за новинаре и новинарке*, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 2012.

247 *Крајшак водич: небинарности*, доступно на <https://prajd.rs/kratak-vodic-nebinarnost/>.

панродности, родне флуидности, ародности и др. У небинарне особе спадају и оне које не желе родно да се одреде, нити да припадају било којој родној категорији. Небинарни идентитети су признати у различитим културма широм света и у потпуности су лични, тј. особа сама бира како ће да изрази свој род и родни идентитет. Најисправније би било да новинар/ка пита небинарну особу како жели да буде ословљена и које заменице користи пре интервјуа или разговора.

О – ОСОБЕ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Израз особе са инвалидитетом означава особе са урођеном или стеченом физичком, сензорном, интелектуалном или емоционалном тешкоћом који се, услед друштвених или других препрека сусрећу са баријерама у покушају да се укључе у друштвене активности на равноправним основама, без обзира на то да ли могу да их остварују уз помоћ техничких помагала или уз подршку. Приликом извештавања, новинари/ке најчешће греше у две ствари: уместо исправног израза „особе са инвалидитетом“ користе израз „инвалиди“ као краћи и једноставнији синоним, често несхватајући да користе некоректан и увредљив термин којим се цела особа своди на једну своју димензију, инвалидитет који има, а не сагледава као комплетно људско биће коме је инвалидитет једна од карактеристика. Такође, новинари/ке често третирају особе са инвалидитетом као особе које су оболеле, на супрот другим здравим особама, а сва њихова постигнућа, као нешто што је неочекивано или изванредно (рађање детета, успешност у школи, запошљавање) чиме их додатно издвајају, уместо да их третирају као равноправне чланове заједнице. Овакав третман за собом често повлачи и сажалив тон у извештавању, који је такође увредљив. Новинари/ке врло често као још један синоним за особе са инвалидитетом,

погрешно користе кованицу „особе са посебним потребама“, јер ове особе имају исте потребе као и већинска популација, али их задовољавају на различити начин. Непримерена је и употреба речи аутистичари, церебралци, параплегичари, дауновци.

П – ПОЛ

Ради лакшег праћења дискриминације по личном својству у редовним годишњим извештајима Повереника, мишљења и препоруке по притужбама Повереника разврстани су на одређене подкатегорије. Једна од њих је „пол и род“. У свакодневном говору пол и род се сматрају синонимима, али новинари/ке који извештавају о полној и родној дискриминацији треба да науче да разликују ова два термина. Полни и родни идентитет дакле нису једно те исто. Пол представља биолошку одредницу, односно, односи се на биолошке карактеристике људских бића, анатомски склоп, док се род односи на психолошки и социјални ниво ових разлика, односно користи се у друштвеном и културном контексту.

Р – РАСИЗАМ И РАСНА ДИСКРИМИНАЦИЈА

Расизам је веровање да лична својства као што су раса, боја коже, језик, вероисповест, националност и етничко порекло оправдава омаловажавање појединаца или група људи или идеју о надмоћи појединаца или група људи²⁴⁸. Основна одлика расизма је, дакле, веровање да постоје урођене и карактеристичне разлике међу расама, при чему

.....
248 ЕКРИ; Општа политичка препорука бр. 7 за борбу против расизма и расне дискриминације, донесена 13. децембра 2002 и измењена 7. децембра 2017.

се сматра да је једна раса важнија и боља од друге, тј. да је супериорнија над осталим расама. Прављење разлике међу људима према њиховој раси назива се расна дискриминација. Тачније, према Међународној конвенцији о укидању свих облика расне дискриминације, она представља прављење разлика, искључивање, ограничавање или фаворизовање на основу расе, боје коже, вероисповести, националног или етничког порекла које имају сврху поништавања или умањивања признања, уживања или остваривања, на једнаким основама, људских права и основних слобода у политичком, економском, социјалном, културном или било ком другом пољу друштвеног живота.²⁴⁹ Расизам може узроковати емоционалне и психолошке штете појединцима који су јој изложени и може им ограничити приступ ресурсима као што су образовање, запошљавање, здравствена заштита, правда, а може довести и до системске дискриминације, социјалне искључености и сиромаштва који се преносе са генерације на генерацију. На макро нивоу, расизам утиче на целокупну друштвени динамику и перпетуира неједнакост.

Р – РОД

Род означава улоге које се женама и мушкарцима приписују у одређеном друштвеном контексту с обзиром на очекивана, наметнута или усвојена друштвена понашања полова (на пример „мушкарац је глава породице“, „жени је место у кући“, „мушкарци су карактерни и одлучни“, „жене су слабе и женствене“, жене које одступају од улоге које им намеће друштво често се погрдно називају „мушкарачама“ а мушка-

.....
249 Закон о ратификацији Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације, „Службени лист СФРЈ“, бр. 31/67.

рици „женским Петком“ на пример). Улоге које се намењују женама и мушкарцима варирају с обзиром на друштвене, верске, политичке, економске и друге околности, обичаје, традицију, морална схватања и друго. Родни идентитет особе може, али и не мора да буде у складу са полом који јој је приписан по рођењу. Уколико се пол приписан по рођењу и родни идентитет особе разликују, онда је у питању транс, односно трансродна (енг. transgender) особа. Уколико се особа идентификује у складу са полом који јој је приписан по рођењу, онда кажемо да је особа цисродна (енг. cisgender).

Р – РОДНА РАВНОПРАВНОСТ

Закон о родној равноправности истиче да родна равноправност подразумева једнака права, одговорности и могућности, равномерно учешће и уравнотежену заступљеност жена и мушкараца у свим областима друштвеног живота, као и једнаке могућности за остваривање права и слобода, коришћење личних знања и способности за лични развој и развој друштва, једнаке могућности и права у приступу робама и услугама, као и остваривање једнаке користи од резултата рада.²⁵⁰ Родна равноправност, наводи се у Закону, подразумева уважавање биолошких, друштвених и културолошких разлика између мушкараца и жена и различитих интереса, потреба и приоритета оба пола приликом доношења јавних и других политика и одлучивања о правима, обавезама и на закону заснованим одредбама, као и уставним одредбама.²⁵¹ Дакле, постизање родне равноправности има за циљ да жене и мушкарци имају иста права и могућности у свим сегментима друштва.

.....
250 Закон о родној равноправности, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 52/2021.

251 *Ишо*.

P – РОДНЕ УЛОГЕ

Родне улоге су друштвено и културолошки конструисани скуп очекивања заједнице, норми и понашања који се односе на појединце/ке у складу са њиховим биолошким полом. То су претпоставке о томе како жене треба да се понашају, а како мушкарци. Типичан пример родних улога је став да постоје женска и мушка занимања и професије, да је црвена боја прикладна за девојчице, а плава за дечаке, да девојчице треба да се играју луткама, а дечаци аутомобилима итд. Родне улоге често спутавају и дечаке и девојчице да испоље своје таленте и потенцијале, да изаберу професију у којој могу да дају значајан допринос, да имају једнаке могућности у образовању итд. Медији имају важну улогу у обликовању и потврђивању родних улога и то не само кроз извештавање, него и кроз емитовање других садржаја као што су рекламе (родно усмерен маркетинг). Упркос значајним помацама, родне улоге су често присутне и у спортском извештавању где се спортисткиње описују на основу свог физичког изгледа или породичног статуса чешће него на основу постигнутих спортских резултата. На пример, када нека спортисткиња освоји медаљу, веома често се још у наслову наговести да је она мајка и супруга или се једноставно квалификује као zgodна, сексипилна итд. У случају мушког освајача медаље, новинари/ке га најчешће називају шампионом, атлетом, непобедивим, рекордером.

P – РОДНО СЕНЗИТИВНИ ЈЕЗИК

Језик није само средство комуникације, него и огледало друштвених вредности и норми. Употреба родно сензитивног или родно осетљивог језика минимизира претпоставке, стереотипе и предрасуде, те сузбија дискриминацију на основу пола и рода. Родно сензитивни је-

зик дефинише Закон о родној равноправности као “језик којим се промовише равноправност жена и мушкараца и средство којим се утиче на свест оних који се тим језиком служе у правцу остваривања равноправности, укључујући промене мишљења, ставова и понашања у оквиру језика којим се служе у личном и професионалном животу”²⁵². Такође, средства јавног информисања, према Закону о јавном информисању и медијима, дужна су да приликом извештавања користе родно осетљив језик и на тај начин дају свој допринос у развијању свести о значају родне равноправности²⁵³. Стога је потребно доследно користити женски граматички род за жене, што подразумева, између осталог, да се појмови који означавају називе положаја, професија, занимања, звања, титула, радних места жена, наводе (по правилу) увек у женском граматичком роду (правница, вајарка, или жена полицајац итд.).

С – САЈБЕР (ДИГИТАЛНО) НАСИЉЕ

Сајбер или дигитално насиље је друштвени феномен који обухвата различите облике насиља које се дешава посредством технологије (телефон, рачунар или неки други електронски уређај) на интернету. Дигитално насиље се врши свесно, а намера починиоца је најчешће да се нека особа застраши, омаловажава, да се нарушава нечији углед и достојанство, али и здравље. С обзиром да је онлајн простор свима доступан, починиоци ове врсте насиља могу бити особе које жртве познају, али и потпуно непознате особе. Иако медијско извештавање

.....
252 *Исио*.

253 Закон о јавном информисању и медијима, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 83/2014, 58/2015, 12/2016.

о сајбер насиљу може подићи свест о овом проблему и довести до позитивних промена у друштву, медији понекад ову тему користе на сензационалистички начин, фокусирајући се на драматичне детаље дигиталног насиља, уместо на суштину проблема, што може довести до додатне стигматизације жртве. Такође, дигитално насиље се у медијима понекад релативизује и назива “тинејџерском фазом” или “дечијом игром”, с обзиром да је веома учестало међу децом и младима (**вршњачко дигитално насиље**). Када је сајбер насиље усмерено ка некој особи због пола, рода/родног идентитета или сексуалне оријентације, реч је о **родно заснованом онлајн узнемиравању**. Овај облик насиља често садржи сексистичке садржаје и говор мржње.

С – СЕКСИЗАМ

Сексизам је негативна процена друге особе због припадности одређеном полу и веровање да је један пол мање способан и вредан у односу на други. Примери сексизма врло су чести у медијима, и најчешће су усмерени према женама које се представљају као сексуални објекти, а не особе са професионалним и другим квалитетима. У израженом облику овакав начин третирања жена означава се као **мизогинија** (мржња према женама), док је **мизандрија** мржња према мушкарцима. Из сексизма произилази полна дискриминација. Медијско извештавање може бити огромни алцелератор сексизма – од оних суптилнијих примера где се нпр. описују жене на позицијама моћи (нпр. као претерано амбициозне, нападне и безосећајне), до драстичнијих примера који не само да перпетуирају сексистичке норме, него и отежавају женама да се пробију на многим пољима, јер морају прво да се боре против предрасуда у друштву. У медијима се веома често инсистира на изгледу жена или на детаљима из њиховог приватног

живота уместо на знању, образовању, компетенцијама, достигнућима или другом доприносу друштву. Још неки од типичних сексистичких примера из новинарске праксе су нпр. наглашавање да је жена била за воланом приликом извештавања о саобраћајној несрећи, али и приликом извештавања о родно заснованом насиљу када се злочин тривијализује изјавама да је жена провоцирала љубомору мушкарца итд. Иако су жене у много већем обиму изложене сексизму, и мушкарци могу бити жртве ове пошлости (нпр. занемаривање улоге оца, искључивање из дискусија које се односе на родна питања).

С – СЕКСУАЛНА ОРИЈЕНТАЦИЈА

Сексуална оријентација се односи на физичку, емоционалну и сексуалну привлачност према лицима одређеног пола. Према сексуалној оријентацији, постоје особе које привлачи супротни пол (хетеросексуалне оријентација), особе које привлачи исти пол (лезбејке и гејеви), особе које привлаче оба пола (бисексуалне особе) и асексуалне особе (не осећају сексуалну привлачност према другим особама без обзира на пол). Сексуалну оријентацију не треба мешати са родним идентитетом који представља субјективни осећај припадности или неприпадности једном од родова и није нужно заснован на полу, нити на сексуалној оријентацији.

С – СИТУАЦИОНО ТЕСТИРАЊЕ

Закон о забрани дискриминације увео је у правни систем Републике Србије институт добровољног испитивача дискриминације, с обзиром на то да у судским и у другим поступцима доказивање дискриминације стандардним доказним средствима често не даје задовоља-

вајуће резултате.²⁵⁴ Ситуационо тестирање омогућава да се испита присутност и размере дискриминације креирањем одређене ситуације у којој је особа (потенцијални дискриминатор) доведена у позицију да може да поступа дискриминаторно без сазнања да је неко посматра. Тестери су они који потенцијалног дискриминатора излажу ситуацији у којој та особа може да се понаша дискриминаторно. Тестери посматрају понашање потенцијалног дискриминатора и проверавају како се он понаша у конкретној ситуацији.²⁵⁵ Важно је знати да се приликом ситуационог тестирања формирају експерименталне групе чији чланови поседују лично својство на основу кога могу да буду дискриминисани, али и контролне групе чији чланови не поседују та лична својства. У пракси је спроведено више оваквих ситуационих тестирања. Овим методом прикупљени су нпр. докази о дискриминацији Рома приликом покушаја да изнајме стан и запосле се²⁵⁶, о дискриминацији особа са ХИВ/АИДС при покушају да закажу преглед у стоматолошкој ординацији итд.

Т – ТРАНСРОДНОСТ / ТРАНСПОЛНОСТ

Трансполне особе су особе чије се полне карактеристике и полни идентитет не поклапају, и које желе да операцијом прилагоде свој пол, односно да ускладе свој родни и/или полни идентитет и осећај себе. И када до медицинске промене не дође, ове особе треба називати

.....

254 Приручник за ситуационо тестирање дискриминације, Повереник за заштиту равноправности, Београд, септембар 2018.

255 Исто.

256 Пријужба организација П. и Ж. П. против ујосишњелске радње М. збој дискриминације по основу националне припадности у области рада и запошљавања, Мишљење бр. 07-00-726/2013-02, датум: 19. 5. 2014, доступно на <http://ravnopravnost.gov.rs/rs/prituzba-organizacija-p-i-z-p-protiv-ugostiteljske-radnje-m-zbog-diskriminacije-po-osnovu-nacionalne-pripadnosti-u-oblasti-rada-i-zaposljavanja/>.

вати трансполним ако се оне тако изјашњавају. Трансродне особе се не уклапају у традиционалне бинарне моделе полно/родних подела, и могу имати карактеристике које су повезане са једним родом (који је другачији у односу на њихов пол), затим карактеристике оба рода, могу се дефинисати негде између у родном континууму или могу бити ван родних дефиниција. Овакве особе најчешће не желе да се подвргну операцији ради прилагођавања пола, већ да ускладе аспекте свог рода. Припадници/це ове популације не сусрећу се само са проблемима физичких и вербалних напада, дискриминације и изолације, него имају и различите тешкоће у вези са признањем родног идентитета, пре свега приликом израде личних докумената. Иако већина медија о транс особама извештава у складу са професионалним стандардима, нису занемарљиви примери сензационализма и непримереног, увредљивог писања и коришћења израза као што су „транца" или "нит' мушко, нит' женско"²⁵⁷. У извештавању треба поштовати жељу особе у вези са њеним представљањем.

Т – ТРАНСФОБИЈА

Трансфобија је облик дискриминације који је усмерен против транс-сексуалних и трансродних особа (или према концепту родне различитости уопште), а заснован је на ирационалном страху, мржњи и незнању. Трансфобија има озбиљне и широке импликације – од вербалног, преко физичког насиља, па све до системске дискриминације у појединим областима (здравство, тржиште рада итд.). Иако медији

.....
257 Службена белешка Повереника за заштиту равноправности са конференције „Извештавање медија о транс особама“ у организацији невладиних организација Praxis i Gayten - LGBT и медијског архива ЕБАРТ, 24. фебруар 2016.

све одговорније извештавају о трансфобији као веома штетном феномену, новинари/ке приликом извештавања понекад тривијализују проблеме са којим се транс особе свакодневно суочавају. Зато је важно што чешће укључивати транс особе у сам процес извештавања како би се њихов глас чуо и како би се смањиле предрасуде према овој друштвеној групи. Извештавање о транс особама треба да буде лишено сензационализма, а ове особе не смеју да буду злоупотребљене за пуко привлачење публике и продају новина.

T - ТРОЛОВАЊЕ

Троловање је акт намерног изазивања или ремећења онлајн дискусије, а циљ му је да обесмисли комуникацију и изазове свађу и емотивне реакције других учесника у дискусији. Дакле, реч је о једном облику злостављања унутар дигиталне заједнице и веома лако може да пређе у онлајн насиље, претње и угрожавање нечије сигурности. Троловање најчешће укључује текстуални садржај, али и мимове, фотографије итд, који су увредљиви и који урушавају достојанство људи. Троловање је посебно опасно када је усмерено на жене, девојке и девојчице и тада можемо рећи да се ради о **родно заснованом троловању**, јер садржи сексистичке текстуалне, фото и видео садржаје, мизогине коментаре и говор мржње. Особе које тролују (тзв. тролови) су најчешће анонимне, имају лажне налоге на друштвеним мрежама и неретко се удружују ради вршења овог облика злостављања. Медији обично не придају превише пажње овом феномену, нити последицама које може да изазове, поготово када су на мети особе и групе које су чешће изложене дискриминацији и маргинализацији.

У – УРОДЊАВАЊЕ (GENDER MAINSTREAMING)

Према Закону о родној равноправности, уродњавање представља “средство за остваривање и унапређивање родне равноправности кроз укључивање родне перспективе у све јавне политике, планове и праксе”²⁵⁸. Наиме, родна равноправност најчешће се схвата у контексту дискриминације жена и мера за њено отклањање, али заправо представља далеко шири и комплекснији концепт који подразумева да мушкарци, жене и особе другачијих родних идентитета треба да имају једнаке предуслове за остваривање људских права.²⁵⁹ Поред појма родне равноправности, све више се у јавности говори и о уродњавању свих јавних политика, а о овој теми пишу и новинари/ке с обзиром на обавезу Србије да уведе родну перспективу у буџетирање итд. У сваком од редовних извештаја Повереника такође се међу општим препорукама налази и она да треба прописати обавезу „уродњавања” свих јавних политика, односно интегрисања родне перспективе у јавне политике, како би се обезбедило уклањање системских и структурних узрока родне неравноправности и створили услови за транспонување родне равноправности, као европске вредности, на кохерентан и систематичан начин у све одлуке и политике на националном, покрајинском и локалном нивоу и обезбедила доследна примена правила о родној анализи нацрта закона и других прописа и анализи њихових ефеката на жене и мушкарце²⁶⁰. Нпр, уродњавање политика

.....
258 Члан 6 Закона о родној равноправности, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 52/2021.

259 Мирјана Докмановић, *Родна равноправност и принципи увођења родне равноправности у јавне политике*, Факултет за европске правно-политичке студије Универзитета Едукон и Центар за родне студије Универзитета у Новом Саду, 2014.

260 *Редован годишњи извештај Повереника за заштити равноправности за 2015. годину*, Повереник за заштиту равноправности, Београд, 15. март 2016.

у медијима подразумевало би коришћење родно осетљивог језика, избегавање стереотипног представљања полова, укључивање родне перспективе у сам процес конципирања вести, али и обезбеђивање равноправног положаја оба пола у извршним и руководећим структурама медија.²⁶¹

Ф – ФЕМИНИЗАЦИЈА СИРОМАШТВА

Феминизација сиромаштва представља глобални феномен који за последицу има све већи проценат жена које живе испод линије сиромаштва или на граници сиромаштва у односу на мушкарце. Такође, феминизација сиромаштва не подразумева само чињеницу да су жене у већем проценту сиромашније од мушкараца, већ и да се њихова материјална несигурност појачава због система који су родно пристрасни. Поред сензационалистичког извештавања, медији жене често представљају искључиво као жртве, без анализе системских фактора који доприносе феминизацији сиромаштва. Важно је знати и да сиромаштво не погађа подједнако све жене, те би новинари/ке требало да примењују интерсекционалност у извештавању, те да у анализу укључе лична својства жена које су у додатном ризику (нпр. национална припадност, старосна доб, инвалидитет итд.).

Ф – ФЕМИЦИД

Фемицидом се назива кривично дело убиства жена и девојчица због њиховог пола. За разлику од кривичног дела убиства које је углавном

.....
261 Јелена Филиповић, Ана Кузмановић Јовановић. *Водич за родно осетљив ириситији медијима у Србији: ирејоруке и досадашња иракса*, Министарство рада, запошљавања и социјалне политике, Управа за родну равноправност, 2012.

родно неутрално, фемициду најчешће претходи родно засновано насиље и/или насиље у породици у свим облицима (економско, физичко, сексуално итд.), а карактерише га суровост, наношење великих патњи жртви, понижавање жртве итд.²⁶² Фемицид је, на жалост, дубоко укореењен у патријархалним структурама и родној неједнакости. Пракса указује да медији о фемициду изузетно често извештавају таблоидно, не поштујући достојанство жртве и њене породице. Текстови и прилози о фемициду често служе као прилика за кликбејт (енг. *clickbait*, облик манипулације у онлајн медијима, сензационалистички садржај који има задатак да изазове знатижељу код читатеља/ки и привуче их да кликну на такав линк²⁶³). Веома честа грешка у извештавању о фемициду је свођење кривике на жртву (постављање питања зашто је убијена жена била у вези са убицом, шта је ноћу радила на улици или у кафићу итд.). Медији, на жалост, приликом извештавања о фемициду често губе фокус који би требало да буде на превенцији и едукацији, а задржавају се на површним, дегутантним, сензационалистичким детаљима.

Х – ХОМОФОБИЈА

Хомофобија је мржња према особама другачије сексуалне оријентације од хетеросексуалне. Дакле, хомофобији су изложене искључиво особе хомосексуалне, бисексуалне, транссексуалне, интерсексуалне,

.....
262 Слободанка Константиновић Вилић, Косана Бекер, *Фемицид као родно засновано насиље*, доступно на https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/Attachments/Publications/2018/SRB_GKH_Desk%20research_national%20and%20international%20legal%20framework%20on%20femicide.pdf.

263 *Кликбејт*, доступно на <https://medijskapismenost.raskrinkavanje.ba/oblici-manipulacija-i-kome-se-obratiti-ako-ih-uocite/koji-sve-oblici-medijskih-manipulacija-postoje/klikbejt/>.

квир и друге оријентације. Важно је знати да ова мржња и нетрпељивост немају разумно упориште, него представљају мишљења која су заснована искључиво на предрасудама и стереотипима. У медијском извештавању, хомофобија је најчешће присутна кроз стереотипизацију ЛГБТ+ особа, када се нпр. мушкарци означавају као феминизирани или жене као маскулинизиране или кроз употребу фраза које стварају јаз између хетеросексуалних и другачије сексуално оријентисаних људи. Хомофобија је често присутна и у сензационалистичким текстовима и прилозима који се фокусирају искључиво на нечију сексуалност, а не на њихова права и изазове са којима се свакодневно суочавају. На жалост, није редак ни феномен патологизације хомосексуалности, где се другачија сексуална оријентација од хетеросексуалне дефинише као болест, поремећај или нешто што се може лечити. С друге стране, поједини медији су склони да игноришу и искључују гласове ЛГБТ+ особа приликом извештавања, што такође представља један облик хомофобије.

Ц – ЦИСНОРМАТИВНОСТ / ЦИС ОСОБЕ

Цис особе су оне чији родни идентитет одговара роду који им је додељен по рођењу. То су нпр. особе којима је по рођењу речено да су мушкарци и који се и осећају као мушкарци. Дакле, цис особе немају потребу да усклађују свој родни идентитет са нпр. физичким телом или изгледом. У медијском извештавању се циснормативност по правилу не истиче, јер постоји претпоставка да је већина људи цис, осим у текстовима и прилозима који се специфично баве темама сексуалности и идентитета, пре свега питањима транс особа. Наиме, цис особе се у медијима приказују као “стандард”, док се трансполне или трансродне особе приказују као одступања од тог стандарда.

Управо овде вреба опасност у коју неовинари/ке могу да упадну, јер се непажљивим извештавањем могу учврстити циснормативне претпоставке и ширити предрасуде и стереотипи о онима који се у цис норму не уклапају.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

070.11(497.11)(035)
316.485.6:316.647.82-055.3(497.11)(035)
659.3/4:179.1(497.11)(035)

ЈАНКОВИЋ, Бранкица, 1973-

Дискриминација и равноправност : приручник за новинаре и новинарке /
[ауторке Бранкица Јанковић, Ивана Крстић, Тамара Влашкалин]. - Београд :
Повереник за заштиту равноправности, 2023 (Београд : Јовшић Принтинг
Центар). - 204 стр. : илустр. ; 21 cm

Подаци о ауторима преузети из колофона. - Тираж 100. - Речник толеранције
за новинаре и новинарке: стр. 175-203. - Напомене и библиографске референце
уз текст.

ISBN 978-86-88851-77-0

1. Крстић, Ивана, 1975- [аутор] 2. Влашкалин, Тамара, 1979- [аутор]
а) Новинарска етика -- Србија -- Приручници б) Масовни медији -
- Дискриминација -- Србија - Приручници в) Масовни медији -
- Етика -- Србија -- Приручници

COBISS.SR-ID 129797641